
Ř

Václav Rezáč

(pův. jm. Václav Voňavka)

5. 5. 1901 *Praha*

22. 6. 1956 *Praha*

Prožil kruté proletářské mládí, zprvu v pražské chudinské čtvrti Na Františku, od r. 1912 na Novém Městě. Otec, dělník v dílně na ručně malovaný porcelán a později drožkář, brzy zemřel. Matka se znovu provdala, mezi Ř. a nevlastním otcem vznikl nenávistný vztah (odraz mladistvých zkušeností především v románech *Větrná setba* a *Černé světlo*). V l. 1912 až 1919 vystudoval Ř. reálku v Praze v Ječné ulici, kde jeho literární talent podporoval významný germanista A. Beer, v l. 1919–20 navštěvoval abiturientský kurs při obchodní akademii. V l. 1920 až 1940 byl úředníkem Státního úřadu statistického. R. 1923 se oženil s Emou Rezáčovou →. S výjimkou pobytu v Řevnicích (1924–28) žil v Praze. V l. 1940 až 1945 byl redaktorem Lidových novin (řídil dětskou rubriku), odkud hned po osvobození přešel na protest proti buržoaznímu vedení listu do Práce (1945 až 1947). V l. 1947–48 vedl jednu z filmových skupin na Barrandově, od r. 1949 do smrti byl ředitelem nakladatelství Čs. spisovatel. — Svoje práce, převážně prozaické, avšak i básně a kritiky, otiskoval v časopisech Světozor (zde r. 1928 první tištěná próza Knír), Český svět (1928 až 1929 soustavná divadelní kritika), Eva (1929–33, rovněž divadelní kritika), Život (který v l. 1928–30 redigoval),

Dobry den (humoristické povídky), Ozvěny (pod pseud. R. Nový), Lidové noviny (soustavně fejetony 1940–45), Práce, Rudé právo, Kytice, Literární noviny, Nový život aj. Redigoval edici Omnia, malé práce velkých autorů (od r. 1930). Psal také filmové scénáře (Rukavička, 1941; Rozina sebranec, 1945, podle Z. Wintra; Vzbuření na vsi, 1950).

Rezáč patří k předním tvůrcům české socialistické prózy. Navázal především na dílo Olbrachtovo → a prošel také obdobným tvůrčím vývojem od psychologického, zpravidla monograficky pojatého románu se zřetelným sociálně kritickým jádrem ke společenskému románu, který chce podat mnohostranný obraz současnosti, především v její diferenciaci a rozpornosti třídní. Ř. literární začátky ve dvacátých letech byly poměrně neurovnané. Vedle lyriky (hlavně z l. 1921–26, soustředěné tehdy do rukopisné sbírky Dech na skle) psal soustavně divadelní kritiku, vedle povídek rozmanitého rázu (impresionisticky laděné črty, humoristické a satirické prózy, realistické a ostře kritické povídky z vesnice) vznikala už tehdy *Větrná setba*, generační román o pokolení zaskočeném v letech dospívání válkou, jímž vyjádřil, byť ještě mlhavě, touhu po dokonalejším společenském řádu. Zdůrazněnou subjektivností pohledu a silnou lyrizací výrazu, jež pramení z autobiografičnosti dějové osnovy, liší se ještě *Větrná setba* od hlavního románového proudu Ř. díla. Tento proud začíná v podstatě dětskými romány, zobrazujícími srážku dětské touhy po spravedlnosti s kapitalistickými vyřídiluchy; tyto

práce, významné z hlediska vývoje české literatury pro mládež, sehrály důležitou roli jak při epické objektivaci Ř. tvorby, tak při utváření její třídní a politicky levicové orientace. Ve *Slepé uličce* zobrazil na prolínajících se osudech fabrikantské a proletářské rodiny krizi kapitalismu a z ní plynoucí krizi i těch nejintimnějších lidských vztahů; našel však jen symbolické východisko, a to především v rovině citové. Přesto je však Slepá ulička Ř. prvním pokusem o široce založený společenský román, který už nepracuje běžnou psychologickou metodou, nýbrž společenskou typizací. První kladné výsledky tohoto úsilí snažil se Ř. rozvinout v zamýšleném románu Zajíc, avšak politický a cenzurní tlak za okupace přiměl jej vrátit se k psychologické próze, která může sociální skutečnost zobrazovat nepřímou. S touto perspektivou napomáhal Ř. obrodě psychologické prózy, a to jak kladením společensky závažných otázek, tak bezpečnější oporou v soudobé psychologické vědě. Učinil to třemi pracemi, jednotlivými v metodě i v dosažených stylových hodnotách; jimi přivedl český psychologický román k vrcholu, zároveň však narazil i na jeho hranice. V *Černém světle* ukázal, jak se v soudobé společnosti nestává předmětem ochrany jen fyzická práce, nýbrž i láska; v lásce viděl přitom Ř. (až do *Svědky*) jediný lék, který může léčit nemoci způsobené peněžitým světem. V jinotajném *Svědkovi* zobrazil pád jen svědeckého, egoistického a cizopasického životního postoje. Vrcholný román *Rozhraní* věnoval vztahu života a umění, přičemž důležitost, tj. schopnost kontaktu s ostatními lidmi a účast na jejich zápasech a bolestech, se tu prohlašuje za nezbytnou podmínku každé umělecké práce. Umění se dotkly i obě knihy předchozí; nejtěžší formou méněcennosti se tu shledává nemůžičnost, neschopnost uměleckého vjemu (*Černé světlo*), *Svědka* zase podává podobnost spisovatele, který neschopen ani těch nejběžnějších lidských vztahů, a proto vnitřně prázdňný, žije jen parazitováním na životě svých postav; lze proto *Černé světlo*, *Svědku* a *Rozhraní* také považovat za volně spjatou trilogii o věcech umění. — V důsledku nových úkolů, jež před literaturu stavěla převratná pokvětnová

skutečnost, prošla i Ř. tvůrčí metoda závažnými proměnami. Na vyšší úrovni než ve *Slepé uličce* proběhl nyní posun od psychologické metody individuálně analytické k metodě společenské typizace, a to jak v důsledku programových snah o socialistický realismus (provázených řadou Ř. statí a kritik), tak využíváním všech kladů vlastních psychologických románů, v nichž už Ř. vytvářel typ aktivního hrdiny a usiloval o obraz lidské kolektivity. Poprvé dosáhl Ř. jednoty syntetických a analytických prvků v povídkách (1945—46) s náměty z okupace nebo květnové revoluce. Dobově omezený a mechanický výklad socialistického realismu však omezil psychologický rejstřík jeho umění a zhistorizoval jeho metodu: s použitím prvků běžných v historické próze staví nyní Ř. společensky progresivní době monument, demonstruje danou pravdu o současnosti, pojmávané jako změněný už úsek historie. V široce koncipované a nedokončené trilogii společenských románů (*Nástup*, *Bitva*) zobrazil mnohostranně „kolonizaci vlastní země“, tj. řešení národnostní otázky a demokratizační a socializační proces v českém pohraničí 1945 až 1948 (Kadaňsko); činí to pomocí postupů obvyklých v dobrodružných románech (zvláště napínavou fabulí), mnoha výraznými postavami reprezentujícími rozličné společenské a třídní zájmy, se zbytečným výchovným záměrem a s romantickými průhledy do šťastné budoucnosti. Zvláště *Nástup*, který poskytl mnoho podnětů i tzv. budovatelskému románu, ztělesňuje velce přednosti i záporů prózy prvního období poválečné socialistické literatury (1948—56).

BIBLIOGRAFIE

Kluci, hurá za nám (Ř pro mládež, 1933), Poplach v Kovářské uličce (Ř pro mládež, 1934, zfilm.), Větrná setba (Ř 1935), Slepá ulička (Ř 1938), Carovna dědičství (Ř pro mládež, 1939), Černé světlo (Ř 1940), Svědek (Ř 1942), Stopy v písku (Ff 1944), Rozhraní (Ř 1944), *Nástup* (Ř 1951, zfilm.), *Bitva* (Ř 1954). — Posmrtně: Tvář v tvář (Pp 1956), Píseň o věrnosti a zradě (torzo románu, 1956), Pohádky (1957), O pravdě umění a pravdě života (výbor z kritik a teoretických statí, 1960, usp. J. Opelík). — Dílo V. Ř. v Čs. spisovatelů v l. 1953 až 1961 (12 sv.).

LITERATURA

F. Götz: V. Ř. (1957). J. Opelík v předml. k *Černému světle* (1961), v doslověch k výboru

O pravdě umění a pravdě života (1960), ve Sb. Vys. školy pedagogické v Olomouci. Jazyk a lit. (1959) a v ČLit 1962; V. Novák v dosl. k Větrné setbě (1961). J. Hájek v NŽ 1955; B. Macák v HD 1955 (o Bitvě); M. Nosek v ČLit 1956; J. Hrbáček v SaS 1957 (jazykový a stylistický rozbor Bitvy); o tvorbě pro mládež J. Šlajzer v NŽ 1959; A. Petráčková v ČLit 1959 a J. Svoboda ve Sborníku prací Pedagogického institutu v Ostravě, Jazyk—literatura—umění (1962). jo

Em a Rezáčová

17. 11. 1903 Praha

Žena spisovatele Václava Řezáče →. Navštěvovala chemickou průmyslovou školu v Praze (1918—20), pak redigovala Solcovy kalendáře (1920—23), Český svět (1927—30), Evu (1930—35), obrázkový týdeník Ozvěny (1935—41); po válce vedla nedělní Ženskou rubriku Práce (1945—48) a redigovala Románové novinky (1945—49). Příspěvky ve Zvonu (poprvé 1920), Lidových novinách, Českém slově, Ladě, Venkově a v časopisech, které redigovala, po válce v Práci, Literárních novinách, Plameni aj. Rezáčová píše povídky, romány, dramata i filmové scénáře. Ve středu jejího spisovatelského zájmu jsou ženské postavy s osobitou psychologií; autorka je vidí v těsném spojení s okolím, které je zprvu rodinné a pracovní, později však přibírá znaky už širě společenské. V rané tvorbě hledá Ř. kladný typ nesentimentální dívky, se znalostí prostředí podává kritiku nakladatelských a žurnalistických praktik a literárního snobismu (*Špička chce k novinám, Čertovo kolo*). Těžiště její tvorby je v době poválečné. Reagovala na aktuální problematiku nejprve zjednodušeně v dramatech o přerodu vesnice (*Třetí vrstva, Tichá vesnice, Panenská jablka*) i v budovatelských povídkách (*Nový svět, Proudý*), oslavujících prosté hrdinství práce. Postihnout složitost současnosti se jí daří víc v pracích od r. 1956, v nichž se obrací především k morálním problémům dnešního člověka. Zamýšlí se nad mládeží bojující s přežitím rodinného prostředí (*Jana*), klade otázku odpovědnosti umělce k svému talentu (*Neznámá v rovníci*), pokouší se proniknout hlouběji pod povrch politického života počátku padesátých let (*Jeden a druhý*).

BIBLIOGRAFIE

Špička chce k novinám (R 1934), Čertovo kolo (R 1944), Radostná událost (R 1947), Třetí vrstva (D 1948, i prem.), Dům na kolečkách (R 1948), Tichá vesnice (D 1949, i prem.), Nový svět (Pp 1953), Proudý (Pp 1954), Panenská jablka (D 1954), Jana (D 1956, prem. 1955), Neznámá v rovníci (P 1960), Jeden a druhý (R 1952).

LITERATURA

F. Benhart v NŽ 1954 (č. 8, o povídkové tvorbě). hk

Bohumil Říha

22. 2. 1907 Vyšetice u Votic

V l. 1921—25 studoval na učitelském ústavu v Čáslavi, potom působil na různých místech jako učitel; delší dobu v Habrech (1934—38) a v Poděbradech (1938—45). V l. 1945—48 byl okresním školním inspektorem ve Vysokém Mýtě, v l. 1949—52 v Poděbradech. V l. 1952 až 1956 byl tajemníkem Svazu čs. spisovatelů a od r. 1956 je ředitelem SNDK. Procestoval většinu Evropy, SSSR, Čínu a jihovýchodní Asii. První povídky a fejetony uveřejnil v Lidových novinách (1937). Po válce přispívá téměř do všech literárních časopisů. Sestavil sborník Recitace ve škole I—II (1947).

Říha žil dlouho na vesnici a důvěrně poznal život zemědělských dělníků za první republiky. Téměř ve všech jeho dílech nacházíme problém myšlenkového a citového přerodu venkovanů po druhé světové válce. Po románu *Země dokořán* o osidlování českého pohraničí přistoupl k širše koncipovaným *Dvěma jarům*, kde se poprvé v české próze zabýval socializací vesnice. Proti prvotině zde postrádáme bezprostřednost zážitku, román je svým schematismem značně poplatný době svého vzniku, stejně jako Ř. nejrozsáhlejší dílo, dvoudílný román *Venkovan*. Druhou, podstatnější oblastí Ř. tvůrčího zájmu jsou děti. Už v jeho vesnických románech patří partie o nich k nejzdařilejším. Jim jsou vedle didaktických pohádek určeny hlavně povídky ze současného života mládeže. V prvních z nich dětské postavy ještě dosti zjednodušoval a tlumočil jejich prostřednictvím své „dospělé“ myšlenky, ale už *Honzíkova cesta* znamenala obrodu

dětské prózy. Ř. jde především o mravní výchovu, o vnitřně dokonalého člověka. Zajímavý a úspěšný byl R. pokus o orbis pictus moderní doby *Dětská encyklopedie*, kde vychází z dětského vidění a chápání světa, z dětské logiky a citovosti a kde vedle oblasti naučné zabírá i oblast mravní. V posledních letech napsal také nové pojeté učebnice vlastivědy pro základní školy.

BIBLIOGRAFIE

O lékaři Pingovi (pohádka, 1941), O třech penízích (pohádka, 1941), Kmotříček Blažej (P

pro děti, 1946), Na útěku (R pro děti, 1947, 1961 pod názvem Stázka), O čertkovi vykopnutém z pekla (pohádka, 1947), Povstání na horách (P pro děti, 1949), Země dokořán (R 1950), Dvě jara (R 1952), Setkání pod lesem (Pp 1953), Na znamení zvonku (R pro děti, 1953), Cesta do Maďarska (Rp 1953), Honzíkova cesta (P pro děti, 1954, zřím.), Venkovan I-II (R 1955, 1958), O letadélku Káněti (P pro děti, 1957), *Dětská encyklopedie* (1959), Kdo bude žít? (R 1960), Náš Vítek (P pro děti, 1961), Reka (P 1962, s K. Friedrichem), Střída se kapitán (R pro děti, 1963).

LITERATURA

J. Petrmichl v NŽ 1953; J. Hrbáček v SaS 1956 (jazykový a stylistický rozbor díla). aj

S

Karel Sabina

29. 12. 1813 Praha

9. 11. 1877 Praha

Vychován v rodině zedníka J. Soviny (otec Sabinův zůstal neznám), prožil proletářské mládí. Vystudoval akademické gymnasium (1831) a filosofii (1833) v Praze, práva (od r. 1834) nedokončil. Byl blízkým přítelem K. H. Máchy →. Krátce působil jako vychovatel, později se věnoval literatuře a žurnalistice. Sympatizoval s polským povstáním z r. 1830 a stýkal se s polskými emigranty, od r. 1831 byl sledován policií pro podezření z účasti ve spolku Mladá Evropa. R. 1835 byl vyšetřován pro satiru (Obrazy a květy snů) a rok nato pro báseň Ku vzdáleným, otištěnou v Květech, r. 1839 pro články v časopise Ost und West. R. 1838 spolupracoval ve Vídni s časopisem Adler, ale pobyt zde mu byl policejně zakázán. V čtyřicátých letech byl členem tajného spolku Repeal, v r. 1848 představoval jako horlivý řečník a publicista vůdčí osobnost radikálních demokratů a podílel se na formulaci jejich politického programu, zdůrazňuje vždy nutnost dosažení svobody sociální. Ve spojení s ruským anarchistickým revolucionářem Bakuninem se účastnil přípravy povstání proti Rakousku. V květnu r. 1849 byl zatčen a odsouzen k trestu smrti, který však mu byl cestou milostí změněn na 18 let žaláře. Odpykával si ho v Praze a v Olomouci. Při amnestii roku 1857 byl propuštěn, vrátil se do Prahy a věnoval se rozma-

nitě činnosti literární (napsal mj. Kroniku prusko-italsko-rakouské války) a přednáškové (v Umělecké besedě, v dělnických spolcích, r. 1868 mluvil na Husových oslavách v Kostnici). R. 1859 se pod tlakem hmotné bída dal do služeb tajné policie, které dodával zprávy o činnosti v literárním, novinářském a politickém životě (pod jménem Roman). R. 1870 naznačil vídeňský časopis Vaterland podezření, že je konfidentem policie, ale S. se před soudem očistil. R. 1872 na důvěrné schůzce literárních a politických přátel (mezi nimi J. Grégr, J. Barák, J. Neruda, V. Hálek) byl ze spolupráce s policií usvědčen, označen za zrádce národa a přinucen opustit Čechy. Odejel do Drážďan, po návratu se hájil i veřejně (brožurkou Obrana proti lhářům a utrhačům a plakáty), ale důvěry už nenabyl. — Redigoval Pražské noviny (1848), Českou včelu (1848), Noviny Lípy slovanské (1849), Slovan (1871—1872), sborník Tábor, Jiskry časové (1849), Posla z Prahy, Kalendář historický a politický (1862 až 1863). Přispíval do Květů (poprvé 1835), České včely, Kytky, Hronky, almanachu Vesna, do Vlastimila, Pomněnek, Ost und West, Týdeníku, Dělníka, Národních listů, Pokroku (Skrejšovského), Svobody (Barákovy), Pražského deníku a do časopisů, jež redigoval. — Psal též německy, překládal z němčiny a polštiny, užíval různých pseudonymů a šifer (Leo Blass, Arian Želinský, Sabinský, šifra AB, K. S., -7- aj.). Začal vydávat spisy K. H. Máchy (1845), z nichž vyšel jen

1. sešit, obsahující Úvod povahopisný a začátek Máje. Psal libreta k operám B. Smetany, K. Šebora, Z. Fibicha, V. Blodka, J. Rozkošného, K. Bendla.

Sabinův význam pro českou literaturu spočívá především v jeho kritické a teoretické činnosti a v aktivní účasti na utváření českého kulturního života. V předbřeznovém období jako kritický mluvčí českého romantismu uplatnil svůj rozhled po světové literatuře i poučení z hegelovské estetiky. Zároveň tvořivě domýšlel umělecké i společenské podněty obsažené v Máchově → poezii a v jeho názorech na umění. V *Úvodu povahopisném*, v němž se projevil jako Máchův oddaný stoupenec a první zasvěcený vykladač, formuloval nejjasněji ideu geniální tvůrčí osobnosti, pronikající silou své fantazie do svobodnějšího světa budoucnosti a schopné velkých společenských a uměleckých činů. V r. 1848 spojil svou představu svobody s bojem lidu a v souvislosti s tím se konkretizovala i jeho koncepce pokrokové literatury. Ve stati *Demokratická literatura* (Česká včela 1848) vytyčil program literatury, která by viděla lid jako tvůrce společenských hodnot a jako společenskou sílu a která by proto byla v souladu s jeho zájmy; zároveň volal po kritice schopné napomáhat zrodu takové literatury. V šedesátých letech se do S. myšlení promítlo tragické rozdělení jeho osobnosti, které se projevilo spoluprací s tajnou policií. Nemluvil už o proměně společenského řádu, ale o revoluci ducha, zdůrazňoval výchovné úkoly literatury a její účast na demokratizaci vzdělanosti. Snažil se tyto požadavky naplňovat i prakticky svou přednáškovou činností v dělnických vzdělávacích spolcích. Svou autoritou i znalostí podpořil tehdy májovce v jejich polemikách a bojích o moderní, životně pravdivou, demokratickými idejemi nesenou literaturu proti konzervativnímu pojetí, jak je představoval zejména J. Malý →. Výsledky svých úvah o poslání literatury a o společenském významu všeobecné vzdělanosti uložil S. do sociálně reformního spisu *Duchovní komunismus* a do studií o současné tvorbě, v nichž nyní přisuzoval významné místo románu jako útvaru, který nejspíše může splnit aktuální úkoly literatury (*Slovo o ro-*

mánu, Novelistika a romanopisectví české doby novější). V tomto období S. napsal i obsáhlý, ale nedokončený *Dějepis literatury české staré a střední doby*, který byl po Jungmannově → Historii prvním celistvým vylíčením staršího českého písemnictví (do r. 1620) a v němž se pokusil i o vybudování teoretických základů české literární historie. Jako přípravné práce uveřejňoval cenné materiály a studie k dějinám obrozenecké literatury a kultury (viz. *Das Theater und Drama in Böhmen bis zum Anfange des 19. Jahrhunderts*). — Své teoretické postuláty se S. od počátku snažil naplňovat i vlastní tvorbou, avšak s malým uměleckým zdarem. V básních slučoval politickou vlasteneckou poezii s lyrikou máchovské rozervanosti, přičemž jednotícím principem obou typů byla zdůrazňovaná opravdovost prožitku. V prozaické tvorbě se pokoušel o romantickou povídku zobrazující jedince složitých povah a v složitých lidských vztazích (*Hrobník, Msta*), o venkovskou povídku (*Vesničané*), o historický román navazující na Máchu postavami krále Václava IV. a kata (*Obrazy XIV. a XV. věku*), v němž chtěl vylíčit boj lidu a panstva v předhusitské době a tak promluvit k národnostním a sociálním otázkám přítomnosti. Nejlepší ze S. četných společenských románů z konce padesátých a ze šedesátých let ukazyvaly sociální a myšlenkové proudy připravující revoluční výbuch r. 1848 a mnohde zachytily atmosféru předbřeznového romantismu v prostředí pokrokové inteligence (*Synové světla, Na poušti*). Nejzdařilejší prózou tohoto období jsou *Oživené hroby*, výtěžen z pobytu v olomoucké věznici, pravdivý obraz ze života a osudů několika politických vězňů různé národnosti, v němž S. postihl sílu i slabost revolučního hnutí. — Trvalým odkazem jeho literárního díla zůstávají pro životnost lidových scén a reálnou kresbu venkovských typů i libreta k Smetanovým operám *Braniboři v Čechách* a *Prodaná nevěsta* a k Blodkově opeře *V studni*.

BIBLIOGRAFIE

Básně (1841). Hrobník (P 1844). Karlstein (P 1844, pseud. Robert Grün). Obrazy ze X. V. a XV. věku (R 1844). Povídky, pověsti, obrazy a novely (1845). Vesničané (P 1847). Blouz-

nění (R 1857), Hedvika (R 1858), Jaroslava (P 1859), Jen tři léta! (R 1860), Dějepis literatury československé staré a střední doby (1860–66), Duchovní komunismus (1861), Pavel Josef Satařík (studie, 1861), Hyacint (P 1862), Na poušti (R 1863), Věčný ženich (R 1858–63), Inzerát (D 1866, i prem.), Tajné plány (D 1866, i prem.), Kronika války prusko-italsko-rakouské (1867), Maioměstské klepny (D 1868), Černá růže (D 1868, prem. 1867), Oživené hroby (R 1870), Sašek krále Jiřího (D 1870, i prem.), Kocour a kočka (D 1870, i prem.), Václav Stach, jeho doba a spisy (1870), Obrana proti lhářům a utrhačům (1872), Morana čili Svět a jeho nicoty (R 1874, pseud. Arian Želinský), Král Ferdinand Dobrotivý a jeho doba (R 1877), Das Theater vor dem Drama in Böhmen bis zum Anfange des 19. Jahrhunderts (1877, pseud. Leo Blass, 1941 přel. Gusta Fučíková). — Libreta: Braniboři v Čechách (1862, pro B. Smetanu), Prodaná nevěsta (1863, pro B. Smetanu), Templáři na Moravě (1865, pro K. Šebora), Bukovín (1866, pro Z. Fibichá), V studni (1866, pro V. Blodka), Zítek (1868, pro V. Blodka), Mikuláš (1870, pro J. R. Rozkošného), Starý ženich (1871, pro K. Bendla). — Posmrtně: Der Sturmvogel der Revolution in Oesterreich vor dem März 1848 (1879, pseud. Leo Blass). — Vzpomínky sebral a vydal M. Hýsek (1937). Rodinné listy K. S. uspořádal J. Thon (1947). — Soubor spisů K. S. u Kočího v l. 1910–11 (3 sv.), Vvbrané spisy u Laichtra v l. 1911–16 uspoř. J. Thon (3 sv.). Výbor z literárních statí uspoř. J. Thon v Kritické knihovně (1953).

LITERATURA

V. K. Blahník: K. S. (1911), J. Thon: O K. S. (1947), v předml. k Clánkům literárně dějepisným II (1916) a v předml. a komentáři k Rodinným listům K. S. (1947); J. Purš; K případu K. S. (1959), J. E. Sojka v kn. Naši mužové (1953); O. Hostinský v kn. B. Smetana a jeho boj o moderní čes. hudbu (1901, o libretech); J. Arbes v Záhadných povahách (1909); J. Vlček v kn. Z dějin čes. lit. (1960, o próze); Z. Nejedlý v předmluvách k libretu Prodaná nevěsta (1908) a k Duchovnému komunismu (1928) a v kn. O literatuře (1953); F. X. Šalda v KP 7 (1953, o románu Na poušti); F. Šekanina v dosl. k Moraně (1909); M. Marten v předml. k výboru Lyrika (1920); J. Máchal v předml. k Blouznění (1931); J. Fučík ve Těch studiích (1951); J. Vozka v předml. k Sociálním studiím (1950); F. Vodíčka v dosl. k výboru O literatuře (1953); Z. K. Slabý v předml. k Oživeným hrobům (1953); M. Malý v předml. k libretu Braniboři v Čechách (1961). A. Macek v Akademii 1907 až 1908; M. Hýsek v Lumíru 1925; V. Žáček v ČCM 1936. M. Tučková v SV 1951 (o Obrazech z XIV. a XV. věku); P. Pražák v Divadle 1956 (o libretu k Prodané nevěstě); J. Štěpánková v ČLit. 1957 (o literárním historikovi); H. Hrzalová v ČLit 1959 (Jak vznikla a uskutečňoval se ideál demokratické literatury kolem r. 1848); J. Tax v Acta Univ. Carolinae 1959, Slavica philologica (o Černé růži). hh

Satira na čtyři stavy

Rozsáhlá veršovaná skladba z rozhraní 17. a 18. stol., vzniklá v jihozápadních Čechách, nejspíše na Klatovsku, kritizující duchovenstvo, šlechtu, měšťany i sedláky. Vůdčím motivem dialogicky osnované básně, jejímž schématem je střídání žalobných promluv představitelů různých stavů a řemesel se satirickým komentářem Sprosfáka a jemu odporujícího Malomluva, je nářek nad zhoršováním životních podmínek všech mluvčích. Jeho základní formule v přísloví „Ach můj milý věčný bože, čím dál, zdýcky hůře“ sjednocuje celou skladbu zčásti i kompozičně. Dochovalo se z ní skoro 9000 veršů, tj. rozsáhlý první oddíl, věnovaný životu v městech, abecední invektiva proti ženám, která tvoří druhou část básně, a zlomek třetího oddílu o neutěšené situaci venkova. Skladba obsahuje i mnoho cenných postřehů z kulturní a ekonomické oblasti (např. střetání řemesel s rozvojem manufaktury) a svědčí o velké literární kultuře neznámého autora, nepochybně městského vzdělance. — Podobným dokladem slovesné tvořivosti lidu ve městech a jeho nemalé kulturní úrovně jsou *Verše o perníkářství* (1744), rozsáhlejší než *Satira na čtyři stavy*. Autor, patrně sám mistr perníkářský, podává v nich poučení jednak o výrobě perníku, jednak (v druhé části) o užívání počtářství při perníkářském řemesle, a to veršem i prózou. Na rozdíl od *Satiry* se neuplatňuje ve Verších tak výrazně sociální kritika a satira, ale jde spíše o parodii naukové literatury. Obě skladby nebyly ve své době tištěny.

EDICE A LITERATURA

Satira na čtyři stavy, vyd. Z. Tichá (1958, úvod J. Hrabák, doslov Z. Tichá). — J. Hrabák ve sborníku *Studia z dawnej literatury czeskiej, slowackiej i polskiej* (Varšava 1963, K české pololidové tvorbě 18. století — *Verše o perníkářství*). zj

Satiry Hradeckého rukopisu

Veršované skladby nejspíše z šedesátých let 14. století. Patří k nim rozsáhlá báseň *Desatero kázanie božie* a sedm kratších

satir o řemeslnících a konšelích, k nimž se druzí bajka *O lišce a džbán*. — Desatero je veršované kázání, v němž autor uvádí u každého přikázání tři druhy hříšníků, kteří je přestupují. Výčet je mnohde ilustrován příklady rozvedenými v arkadoty i satirické povídky. Zaměřením na pozemský život, a vztahy mezi lidmi, na otázky každodenního života předjímá Desatero pojetí literatury, které se později rozvinulo za husitství. Dochovalo se i v několika zlomcích svědčících o dvojí redakci. — Satiry o řemeslnících a konšelích napadají ševce, konšely, kováře, sladovníky, lazebníky, řezníky a pekaře především pro újplatnost a okrádání zákazníků. Mezi ně je neorganicky vložena bajka *O lišce a džbán*, vyprávějící o tom, jak liška, která chtěla potrestat džbán a utopit jej, sama utonula. Mezi Desaterem a satirami jsou nápadné podobnosti ideové, kompoziční a jazykové, které ukazují na společného autora. Byl jím patrně příslušník městské, asi kněžské inteligence, který měl zájem i o venkov, viděl spouje v městské chudiniě, a kritizoval proto nezdravé společenské jevy z hlediska zájmů nižších vrstev. O tom svědčí zvláště 7. přikázání Desatera, kde jsou příslušníci vyšších vrstev přirovnáni k zahálčivým trubcům, kteří bývají vyháněni včelami z úlu. — Jazyk skladeb se blíží hovorovému projevu (výběrem slov, syntaxí, hromaděním ukazovacích zájmen atd.); forma verše i rým podporují úmyslnou jednoduchostí autorův ideový záměr. Autor dovedl své postavy dobře vystihnout po psychologické stránce a projevil smysl pro humor a ironii. V satirách o řemeslnících se skladatel místy oprostuje od náboženského hodnocení a dává některým z nich vyznít čistě světsky. — Hlavní přínos satir Hradeckého rukopisu byl v tom, že se vázaly ke každodennímu životu a že jejich autor otevřel (podobně jako v jiné oblasti lidová kazatelé, tzv. Husovi předchůdci) cestu kritice vedené nižšími společenskými vrstvami; tím se satiry zapojily do linie usilující o zlidovění a zaktualnění literatury, které dovršilo husitství.

EDICE A LITERATURA

Staročeské satiry Hradeckého rukopisu a Smilovy školy, vyd. J. Hrabák (1962). — J. Hrabák: Staročeská satira (1952). J. Volf v *Čas. čs.*

knihovnictví 1926; A. Škarka v ČCH 1947—48 (Z problematiky českého gotického básnictví).
zt

Erik Adolf Saudek

18. 10. 1904 Vídeň

16. 7. 1963 Sozopol, Bulharsko

Syn překladatele a propagátora české literatury Emila Saudka (1876—1941). Střední školu vychodil ve Vídni. Po příchodu do Prahy (1923) studoval na filosofické fakultě germanistiku, komparatistiku a dramaturgii; pak pracoval jako divadelní a literární kritik, režisér, dramaturg, redaktor a překladatel. Po druhé válce se stal prvním dramaturgem Realistického divadla (1945—46), dva roky pracoval jako divadelní kritik Lidových novin, v l. 1949—53 byl dramaturgem Národního divadla. — Začal publikovat v druhé polovině dvacátých let v časopisech *Cesta*, *Host*, *Kmen*, později v *Listech pro umění* a *kritiku*, *Komedii* (kterou roku 1936 redigoval) a v *Kritickém měsíčníku*, kam přispíval především recenzemi překladů z němčiny a angličtiny, ale i literárně kritickými glosami a teoretickými úvahami o poezii a divadle. Od r. 1927, kdy se podílel na Fischerově českém vydání Goetha, stává se překladáním těžištěm S. zájmu. Vedle knižně vydaného Goetha, Kellera, Hauptmanna, Conrada překládal do časopisů jednotlivé básně Blakeovy, Donnovy, Shelleyho, Shakespearovy, Hölderlinovy, Morgensternovy, Mörikovy. Velký ohlas vzbudil jeho překlad německých barokních básníků *Růže ran*, jednoznačně pochopený jako gesto odporu proti nacismu.

Saudkova překladatelská činnost vyvrcholila přetlumočením téměř poloviny dramatické tvorby W. Shakespeara; byl nejen jeho překladatelem, nýbrž i komentátorem a interpretem, zdůrazňuje společenskou angažovanost Shakespearových dramát. V duchu názorů O. Fischera →, prvního moderního překladatele *Makbetha* (1916) a S. učitele, a ve vědomém protikladu k metodě Sládkově → nešlo S. o překlad věrný, nýbrž postižením vnitřního smyslu předlohy snažil se vytvořit umělecké dílo adekvátní originálu a jeho dobovému pů-

sobení. Na rozdíl od Sládka, který Shakespeara převáděl do klasicky pravidelného metra a ve výrazu leckdy lumírovsky poetizoval, dosáhl S. umístováním významově zatížených slov na konce veršů a polo-veršů vzrušenější, dramatictější intonace, vyvažující členitost přízvuku a rytmu, která je v blankversu anglickém; využitím hovorové a obecné češtiny chtěl S. vyjádřit renesanční jadrnost Shakespearova textu a přiblížit jej živému vnímání současného diváka.

BIBLIOGRAFIE (překlady)

J. W. Goethe, Utrpení mladého Werthera (1927, s O. Fischerem), Viléma Meistera léta učednická (1928, s V. Jirátem), Spráznění volbou (1932, s O. Fischerem), Torquato Tasso (1932); T. Wilder, Most Svatého Ludvíka krále (1930); J. Conrad, Náhoda (1932, s R. Wellkem), Zlatý šíp (1934); G. Hauptmann, Před západem slunce (1933); G. Keller, Lidé seldwylští (1934); W. Shakespeare, Julius Caesar (1936), Král Lear (1937), Večer tříkrálový (1937), Sen noci svatojánské (1938), Romeo a Julie (1938, 1955), Veselý windsorský paníček (1939), Zkrocení zlé ženy (1939), Hamlet (1941, poslední dva překlady kryty za okupace jménem A. Skoumala), Jak se vám líbí (1947), Othello (1949), Benátský kupec (1955, spolu s překl. Romea a Julie, st. cena), Makbeth (1957), Coriolanus (1959), Antonius a Kleopatra (1961), Troilus a Kressida (nedokončeno); Růže ran (1941, výběr z něm. barokní lyriky, pod. pseud. Karel Brož, usp. V. Jirátko); Molière, Jtra Danda (1949), Lakomec (1959); E. T. A. Hoffmann, Zachýsek zvaný Rumělka — Zlatý kořenáč (1961). — Všechny S. překlady Shakespearových her pojata do spisů W. S. (SNKLU, od r. 1955 dosud).

LITERATURA

J. Levý v kn. Umění překladu (1963). T. Vodička v LUK 1963 (o překladu Shakespearova Caesara); J. Pokorný v Divadle 1954 (K čes. shakespeareovské tradici) a v Divadle 1963. bž

Franta Sauer

4. 12. 1882 Praha-Žižkova

26. 3. 1947 Praha

Původem z proletářské rodiny, vyučil se zámečníkem; rychle střídal řadu zaměstnání, živil se jako akvizitér pojišťovny, pašerák cukerníku, obchodní cestující, obchodník se střížním zbožím, kolportér knih. Za Rakouska se účastnil anarchistického hnutí; zároveň byl členem různých kroužků literární a umělecké bohémy (kolem J. Haška →, E. A. Longena →, J. Hořejšího →). Sám vystupoval jako herec, recitátor a lidový humorista. V r. 1921

se stal prvním nakladatelem sešitového vydání Haškova Švejka. V Haló novinách (1933—34) vycházel pod titulem *Hovory s Frantou Sauerem* jeho vzpomínky z mládí. Používal pseudonymu Franta Kysela.

V literatuře, již se sám začal věnovat v letech dvacátých, je Sauer samoukem; vlastní literární hodnota jeho prací zdaleka nedosahuje významu jeho osobnosti jako výrazného společenského typu z velkoměstské proletářské periferie. V jeho autobiograficky a memoárově zaměřené próze se odrážejí pestré životní zkušenosti člověka žijícího na okraji kapitalistické společnosti; jeho specifikem je důvěrná znalost pražské periferie a jejího polosvěta, viděného věcně drsným, bezprostředním pohledem.

BIBLIOGRAFIE

Franta Habán ze Žižkova (R 1923, pseud. Franta Kysela). In *memoriám Jaroslava Haška* (1924, s Ivanem Sukem), Pašeráci (R 1929), E. A. Longen a Xena (vzpomínky 1936, se St. Klíkou). Provedené hry: Haškův poslední podnik (1946).

LITERATURA

J. Fučík v Rudém právu 29. 5. 1929 (F. S. spisovatel). mm

Květoslav F. Sedláček

2. 11. 1911 Praha

V Praze-Libni se vyučil strojním zámečníkem. V l. 1928—45 pracoval jako kovář, většinou v Českomoravských strojárnách v Praze (v l. 1933—34 byl nezaměstnaný). Po osvobození působil v různých funkcích v redakci deníku *Práce* (1945—50), po únoru 1948 byl zároveň šéfem tiskového oddělení Československých stavebních závodů a vedoucím redaktorem podnikového časopisu *Stavíme*. V l. 1949 až 1953 pracoval také v Čs. státním filmu. Od r. 1953 je spisovatelem z povolání. — Od května 1945 spolupracoval s rozhlaselem pro vysílání ŮRO. Pro deník *Práce* psal zprvu hlavně reportáže, od roku 1948 i povídky (povídka *Pod komínem kruhovky* byla zfilmována s názvem *Dva ohně*). Další příspěvky v Rudém právu, Literárních novinách, *Plamenu*, *Ohníčku*, *Mateřídouše* aj. Je spoluautorem několika

učebnic (Slabikář, Čítanka pro 2. třídu).

Vycházej z vlastních životních zkušeností a z poznatků získaných při studijních pobytech na velkých stavbách učinil Sedláček předmětem celého svého díla dělníka a svět jeho práce. Náměty k prvním románům (*Pod klenbou mamuta*, *Vítr se nevrací*) výtěžil ještě z tíživé minulosti proletariátu, z krize a nezaměstnanosti na počátku třicátých let; v dalších prózách se už obrátil k pracovnímu úsilí osvobozené dělnické třídy. Charakteristické dílo české budovatelské prózy, která chtěla zachytit socialistickou industrializaci země a proměňující se vztah člověka k práci, vytvořil trilogii *Závod ve stínu*. Stavbu přehrady pojal zde S. jako velkou životní zkoušku pro její budovatele, jejichž vzájemné vztahy podává na pozadí dvojího procesu: jednak pozitivního, jak se přehrada postupně stává věcí samých dělníků a jak se pozdě náhle překonává averze místních obyvatel vůči převratné proměně jejich kraje, jednak negativního, jak se stavba stává terčem záškodnické činnosti; snaha oživit budovatelský námět postupy dobrodružné a kriminalistické literatury vedla však ke zbytnění dějovosti na úkor myšlenkové podnětnosti díla. Metoda a koncepce této rozlehlé fresky se během dlouholetého vznikání a v pruce se vyvíjejícím kontextu české literatury nezměnila, takže závěrečné části trilogie působily svou extenzitou a vnějškovostí konfliktů anachronicky. V trilogii se S. soustředil především na vztahy mezi vedoucími pracovníky a funkcionáři; typ politicky vyspělého a lidsky zkušeného dělníka, který je postaven na řídicí místo, se mu zde také nejlépe vydaril. K obrazu prostého, řadového dělníka se S. více přiblížil v románu *Luisiana se probouzí*, zobrazujícím v příběhu jediného týdne roku 1945 zápas o obnovení těžby v severočeském povrchovém dole. Povídková kniha *Životy žijí lidé* je v podstatě beletrizací politicky aktuálních problémů.

BIBLIOGRAFIE

Pod klenbou mamuta (R 1943), Vítr se nevrací (R 1946), Dva ohně (P 1950, zfilm.), Luisiana se probouzí (R 1952, st. cena), Holčička s copánky (P pro děti, 1954), Karpelanské jaro (R 1954, 1. díl trilogie *Závod ve stínu*), Zanechte naděje (R 1956, 2. díl trilogie), Hla-

dový kámen (R 1960, 3. díl trilogie), Kdysi tu bylo pole (text k obrazové publikaci o dějinnách závodu ČKD Praha, 1961), Životy žijí lidé (Pp 1962).

LITERATURA

J. Hájek v kn. *Literatura a život* (1955) a v *NŽ* 1955 (O pravdivý obraz velkých konfliktů života — o *Závodu ve stínu*). F. Pilaf v *NŽ* 1952 (Luisiana se probouzí); A. Linke v *Plamenu* 1960 (č. 8, Nad jedním typem budovatelské prózy).

Anna Sedlmayerová

17. 3. 1912 Vranín u Třeboně

Studovala na gymnasiu v Třeboni (1922 až 1926), v l. 1932—46 žila v Praze, potom v Ústí nad Labem. — Po r. 1945 přispívala do *Práce*, *Květů*, *Tvorby*, *Besedy venkovské ženy*, *Vlasty* aj. Po třech dětských knížkách, nevybočujících z dobového průměru, obrátila se A. Sedlmayerová k problematice pohraničí dvěma romány, v nichž nazírá osídlení především jako změnu životního prostředí svých hrdinů, společenské změny pak jako soukromé problémy, které z přisídlení vyplývají; z nich *Překročený práh* si vlivem dokumentárního přístupu k látce všimá utváření nových vztahů v osidlované vesnici už reálněji. Přítomné jednání lidí však S. neanalyzuje, nýbrž hledá jeho pohnutky v uplynulém životě postav. Následující dobová vlna zájmu o dějinné tradice přivedla S. k vypsání příběhů z dějin dělnického hnutí. Od poloviny padesátých let se v řadě románů zabývá citovými a mravními otázkami, zasazujíc příběhy do apriorních moralistních schémat. Usiluje o prolnutí psychologického románu s detektivkou, ale povrchnost a sentimentalita přibližují její práce konvencím románů pro ženy.

BIBLIOGRAFIE

Juk (P pro děti, 1946), Márinka (P pro děti, 1947), Kačenka (P pro děti, 1947), Dům na zeleném svahu (R 1947), Překročený práh (R 1949), Z prvních řad (R 1952), Každé jaro pampelišky (R 1955), Všechny cesty vedou domů (R 1958), Pomozte mi, Terezo (P 1960), Grandlová brož (R 1962), Kdo dobře vidí, vidí dobře (Rp 1962). vk

Michal Sedloň

(vl. jm. Antonín Neureutter)

5. 9. 1919 Praha

Studoval v Praze na reálném gymnasiu (maturita 1938) a na filosofické fakultě. Po uzavření vysokých škol byl zaměstnán v záložně, po válce se stal redaktorem kulturní rubriky Rudého práva. R. 1947 dokončil vysokoškolská studia doktorátem. V l. 1949—52 působil jako filmový dramaturg, potom jako redaktor nakladatelství Mladá fronta, od r. 1962 je redaktorem časopisu Květy. Příspěvky v Rudém právu, Tvorbě, Mladé frontě, Novém životě, Literárních novinách, Květech aj. Uspořádal Výbor z poezie Sv. Čecha (1951) a antologii z české poezie a prózy pro potřeby kulturních podniků A to je ta krásná země (1953).

Sedloň začal meditativní lyrikou, poznamenanou stínem války. Pocit smutku leží ještě i na milostných verších sbírky *Větevka mimózy*. Po Únoru se zaměření jeho poezie radikálně změnilo; autor chce nyní svým veršem sloužit každodenní práci, inspiruje se velkými i drobnými událostmi našeho života. S. je také autorem literárních parodií (*Pegasem kopnutí*). — Překládá z ruštiny.

BIBLIOGRAFIE

Zvichřené jasany (Bb 1943), Máta peprná (Bb 1944), Silice (Bb 1945), Větevka mimózy (Bb 1946), Strážné ohně (Bb 1953), Pegasem kopnutí (Bb 1955), Vzpouza srdce (Bb 1956), Astronaut (Bb 1961), Příboj a neóny (Bb 1961).

LITERATURA

J. Grossman v Generaci 1945—46 (Lyrické profily 45); M. Petříček v Plamenu 1961 (č. 6, o Astronautovi). jkn

Jaroslav Seifert

23. 9. 1901 Praha

Pochází z dělnické rodiny ze Žižkova. Ještě před maturitou opustil žižkovské gymnasium a nastoupil žurnalistickou a literární dráhu, nejprve jako příspěvatel levicových listů, později jako jejich redaktor. Začínal v Rudém právu, r. 1922 přešel do kulturní redakce brněnské Rovnosti. Byl jedním ze zakladatelů avant-

gardního Uměleckého svazu Devětsil, roku 1922 spoluredigoval jeho stejnojmenný sborník, v r. 1923 jeho internacionální revue Disk. V l. 1923—27 pracoval v pražském Komunistickém knihupectví a nakladatelství, zároveň byl odpovědným redaktorem komunistického satirického časopisu Sršatec (1922—25). R. 1923 navštívil Francii a Švýcarsko, 1925 s kulturní delegací SSSR. V l. 1927—29 redigoval po St. K. Neumannovi Reflektor. Po odchodu ze stranického tisku působil krátce jako soudní referent, r. 1930 byl hlavním redaktorem divadelního měsíčníku Nová scéna, v l. 1931—33 redaktorem týdeníku Pestré květy, do r. 1939 deníku Ranní noviny, za války deníku Národní práce. Od 5. května 1945 do r. 1949 byl redaktorem deníku Práce, vedl literární měsíčník Kytice a v nakladatelství Práce redigoval edici poezie Klín. Žije v Praze jako spisovatel. — První verše publikoval r. 1920 v Dělnické besídce Práva lidu, v Kmeni a Červnu; dalšími básněmi, referáty o literatuře, divadle, filmu i výtvarnictví přispíval do většiny komunistických a avantgardních časopisů dvacátých let: do těch, které redigoval, dále do Rudého práva, Proletkultu, Tvorby, Avantgardy, Hostu (spoluredigoval 1924), Pásma (spoluredigoval 1924) a ReDu, dále pak do Literárních rozhledů, Plánu, Odeonu, Rozprav Aventina, Kvartu, Rozhledů po literatuře a umění, Lidových novin, Listů pro umění a kritiku, Almanachu Kmene (redigoval 1934—35, 1937—38) a Panorámy (redigoval 1940—41). — Se St. K. Neumannem uspořádal výbor z revolučních veršů Komunistické večery (1922), s J. Horou výbor z Neumanna Básně (1928) a znovu samostatně Básně (1955), sborníček veršů Básníku Karlu Tomanovi (1937), výbory Básně J. Nerudy (1939), Básně V. Hála (1940), sborníček Květen v Lidovém domě (1946) a Zeď Kremlu v dále (1948), výbory z Vrchlického Píšťala Panova (1953), dvousvazkové Básně (1953) a Duha na zemi (1961); v roce 1962 sestavil sborník Verše o Praze. Proletářské mládí, prožívané ve svérázném prostředí pražské dělnické čtvrti, přivedlo Seiferta do řad levice a ke komunistické žurnalistice a podstatně ovlivnilo i jeho počáteční básnickou tvorbu, která byla vý-

razně osobitým hlasem v dobové proletářské poezii. Revoluční lyrika S. knižní prvotiny *Města v slzách* nevycházela z tezí, ale vyrůstala z přímé životní zkušenosti a z důvěrné znalosti proletářova světa a mentality. Dvacetiletý básník, nezátížený myšlenkovými problémy a nespázaný s literární tradicí, v ní jednoduchou, lehce srozumitelnou formou přímého pojmenování vyjádřil instinktivní, osobně prožitý pocit třídní nenávisti a naivní okouzlení z krásy boje proletariátu; etický moment tohoto boje, tolik zdůrazňovaný např. v poezii Wolkrově → a Horově →, byl S. samozřejmostí, představa revoluce se mu koncentrovala převážně v oblasti smyslové, stávala se slavnou a radostnou událostí, která splní touhu chudých lidí po štěstí. Tento vztah ke světu zcela převládá ve sbírce *Samá láska*, kde jej S. zतो-žnil s elementárními životními pocitem velkoměstského proletáře; s jeho opojením z vymožeností moderní civilizace a z nedostupných smyslových požitků a zároveň s jeho spontánně naléhavým požadavkem podílet se na nich. V básnickém vyjádření těchto tužeb dospěl S. až na hranici primitivismu, jeho verš se blížil místy prozaickému vyprávění, místy pouličnímu popěvku, využíval hovorových a lidových obrátů, nevyhýbal se ani vulgarismům a banálními novinářským frázím; myšlenková a výrazová bezprostřednost byla však zároveň účinným prostředkem estetickým, překonala náběhy k verbalismu a silácké póze, které se projevovaly v první sbírce, dodala S. projevu vnitřní intenzity a dynamiky a schopnosti poetizovat vědní skutečnost naznačila možnosti jeho dalšího vývoje, jichž S. využil hned v následujícím poetistickém období, reprezentovaném sbírkami *Na vlnách TŠF*, *Slavík zpívá špatně* a *Poštovní holub*. Poetismus jako „umění žít a užívat“, jako „metoda nového štěstí“, akcentující radostné stránky života, vyhovoval S. spontánnosti, jeho neproblematickému vidění světa a potřebě smyslového vyžití. Sbírkou *Na vlnách TŠF*, kterou inspirovala cesta do Francie a již se S. zařadil mezi protagonisty vznikajícího básnického směru, navázala logicky na předchozí Samou lásku: předmět básníkovy touhy se stal nyní skutečností prožívanou prostřednictvím poezie, osvobozené

ode všech sociálních a morálních zábran. Po vzoru Apollinairově, kterého v té době překládal a jemuž věnoval úvodní báseň nové sbírky, opustil S. logickou významovou výstavbu textu a širokým proudem volně fazených asociací, překvapivým spojováním významů a slovními hříčkami se zmocňoval nejen dávnou vytožených „krás světa“, ale sugestivně objevoval krásu i v nejprostších věcech; fantazie, která byla v tomto procesu hlavním činitelem, nevedla však ani tady k složitému obraznému pojmenování, S. si uchoval smyslovou názornost a věcnou konkrétnost svých básnických počátků. Cesta do SSSR, jejímž přímým výsledkem byl jeden oddíl sbírky *Slavík zpívá špatně*, přinesla do S. poezie oživení společenské tematiky: S. si znovu uvědomil „smutek světa“, proti němuž svou dosavadní tvorbou bojoval. Zmizelo okouzlení dálkami a exotikou, obnovil se pocit sepětí s domovem, vědomí sociálního začlenění, v hoře ironizované podobě se vracel obraz války, pohled na revoluční Rusko ztratil někdejší naivní elán a změnil se v klidné a střízlivé poznání revoluce jako vážného a namáhavého lidského díla; zároveň však do S. veršů, konkrétně v *Poštovním holubovi*, pronikaly subjektivně pojaté motivy, které se později staly dominantní složkou jeho poezie; v rostoucí tendenci k sevnější veršové formě a v náznacích písňovosti se i po stránce slohové připravovala proměna, kterou prošla S. poezie ve sbírkách *Jablko z klína* a *Ruce Venušiny* a která v podstatě určila definitivní podobu celé jeho tvorby. V souvislosti s krizí vlastního politického stanoviska vzdaloval se S. od závažných společenských témat, okruh jeho představ se zúžil a subjektivní nota zcela převládala. Od revolučního nadšení a dravého dobývání „všech krás světa“ přešla S. poezie do mírných poloh; ústředním motivem se stala snová vzpomínka jako nostalgická evokace ztraceného dětství, domova, dávných lásek, zachraňující často před skepsí z pomíjivosti životních hodnot. Prudké smyslové opojení hmotným světem, zachycovaným v jeho bohatosti a extenzitě, vystřídal nyní zdůvěrňující citový vztah básníka k jednotlivým věcem, soustředění na drobný detail, z něhož se budoval vyšší významový celek. Od volného verše přešel

S. k pravidelným strofickým útvarům a v plné míře uplatnil schopnost poetizovat nejdůležitější věci nikoli jejich zdůrazněním a ozvláštňením v nápadné metafoře, nýbrž opakováním téhož pojmenování ve významově proměnlivém kontextu, zvukově sjednoceném plynulou písňovou melodií: přímá pojmenování tak postupně nabývala obrazného smyslu. Tato básnická metoda, různě modifikovaná, zůstala S. poezii vlastní i v období, kdy reagovala na mnichovské události (*Zhasněte světla*), posilovala národní sebevědomí za okupace (*Vějíř Boženy Němcové, Světlem oděná, Kamenný most*) nebo oslavovala pražské květnové povstání (*Přílba hlíny*). Je rozvíjena i v S. tvorbě poválečné, do níž stále více proniká melancholický pocit uplývajícího života, vyvažovaný hledáním trvalých hodnot v české krajině, Praze a národní tradici; lehkou melodičností a plnou srozumitelností se vyznačují poslední nejvýznamnější práce, *Píseň o Viktorce*, lyrický obraz životního osudu B. Němcové, a *Maminka*, intimní návrat do světa proletářského dětství.

BIBLIOGRAFIE

Město v slzách (Bb 1921), Samá láska (Bb 1923), Na vlnách TSF (Bb 1925, zkráceně 1938 pod názvem Svatební cesta), Slavík zpívá špatně (Bb 1926), Hvězdy nad Ralskou zahradou (P 1929), Poštovní holub (Bb 1929), Básně (výbor, 1929), Jablko z klína (Bb 1933), Ruce Venušiny (Bb 1936, st. cena), Zpíváno do rotačky (Bb 1936), Jaro sbohem (Bb 1937), rozšíř. 1942 a znovu 1944, def. vyd. 1947), Osm dní (Bb 1937), Podzim v Čechách (B 1937), Zhasněte světla (Bb 1938), Vějíř Boženy Němcové (B 1940), Světlem oděná (B 1940), Pantoumy o lásce (Bb 1940), Ruka a plamen (B 1943, rozšíř. 1948), Kamenný most (Bb 1944), Přílba hlíny (Bb 1945, část veršů přejata ze sbírek Osm dní a Zhasněte světla; def. vyd. 1948), Devět rondeaux (Bb 1945), Mozart v Praze (Bb 1946), Suknice andělů (B 1947), Dokud nám nepřijí na rakev (Bb 1948), Šel malíř chudě do světa (Bb 1949), Pozdrav Františku Halasovi (B 1949), Píseň o Viktorce (B 1950), Maminka (Bb 1954, st. cena), Chlápek a hvězdy (Bb 1956), Vtřzené stránky (Bb 1957), Praha (výbor, 1958), ještě jednou jaro (výbor, 1961). — Překlady: Blok, Dvanáct (1922); Apollinaire, Zavražděný básník (1925, s M. Šramlem), Prsy Tiresiovny (1926); Píseň písní (v knize Pět svátečních svátků, s S. Segertem, 1958); Guramišvili, Veselá vesna (1963, s J. Jedličkou). — Dílo J. S. v Čs. spisovatelů v l. 1954—57 (5 sv., redig. A. M. Piša).

LITERATURA

F. X. Šalda ve Studiih z čes. literatury (1961) a v SZáp 1929—30 (o sbírce Poštovní holub)

a 1933—34 (Pohled na naši nejnovější produkci lyrickou, o sbírce Jablko z klína); J. Fučík v kn. Stati o literatuře (1951, o Samé lásce); J. Hora v kn. Poezie a život (1959); F. Gótz v kn. Jasnící se horizont (1926) a Básnický dnešek (1931); A. M. Piša v kn. Směry a cíle (1927) a Stopami poezie (1962); B. Václavěk v kn. Od umění k tvorbě (2. vyd. 1949). J. Brabec v NZ 1957. bš

Josef Sekera

4. 12. 1897 Starkoč u Čáslavi

Mládí strávil v Čáslavi. Absolvoval odbornou tkalcovskou školu v Rychnově nad Kněžnou (1913) a její strojařskou větev v Šumperku (1915). V první světové válce bojoval na italské frontě. Od r. 1920 byl úředníkem státních drah, nejprve v Bratislavě (do r. 1939), potom v Praze. V letech 1945—49 pracoval jako vedoucí úředník ministerstva dopravy. Od r. 1950 se věnuje výhradně spisovatelské činnosti; v l. 1953—56 byl tajemníkem Svazu čs. spisovatelů. — Přispíval do bratislavských listů (Robotnické noviny aj.), Panorámy, Žijeme, Stanu (který redigoval v l. 1929 až 1930), Tvorby, Rudého práva, Literárních novin, Nového života aj. V Bratislavě redigoval Cestovný zpravodaj Čs. štátních drah (1932—38), v Praze týdeník Praha v týdnu (1942—44). Užíval pseudonymu J. S. Starkoč.

Těžisko Sekerova díla je v pracích románových, pro něž je charakteristický široký záběr společenských vztahů, bohatě rozvětvený děj a pestrá fabule. Autor směřuje k syntetickému obrazu prostředí a doby, k vytvoření galerie realistických portrétů, v nichž se odráží dějinný proces. Hlavní tematický okruh tvoří S. zážitky ze Slovenska. Z prostředí slovenského venkova vytěžil už ve třicátých letech látku k sociálnímu románu *Vináři* s výrazně vykreslenými figurkami a sem také umístil svou neznámější knihu *Děti z hliněné vesnice* s objemným námětem ze života cikánů v letech buržoazní republiky; vztah k cikánům se tu stává měřítkem sociálního i politického uvědomění románových postav. Prostě, elementární, vitální povahy venkovské jsou zobrazeny umělecky účinněji než typy komplikovanější. Snaha po komplexním zachycení historické a lokální

reality vede S. často k popisnosti a ke kronikářskému záznamu, jako např. v tematicky pozoruhodné *České rapsódii*, zobrazující formování a boje československých rudoarmejců.

BIBLIOGRAFIE

Sváte listy (Pp 1924, pseud. J. S. Starkoč), O lásce a taškářích (Pp 1927), Hazardní hráči (Pp 1930), Vinaři (R 1930, přeprac. 1954), Kruh osudu (P 1932), Kouzelné léto (R 1940), Pán žernovů (R 1941), Hora Radostná (R 1946), Palmy tam nerostou (pohádky, 1946), Děti z hliněné vesnice (R 1952), Česká rapsodie (R 1961), Červený dolomán (R 1962). ztr

LITERATURA

M. Jungmann v dosl. k Vinařům (1954). J. Petrmichl v NŽ 1954 (o Dětech z hliněné vesnice), J. Sekera v NŽ 1954 (o svých lit. počátcích).

Ondřej Sekora

25. 9. 1899 Brno

Studoval na gymnasiu v Brně a ve Vyškově, v septimě (1918) byl odveden a studia dokončil po válce (1919). Začal studovat právnickou fakultu v Brně, zároveň kreslil pro časopisy; r. 1921 studia přerušil a vstoupil do redakce Lidových novin jako kreslíř a sportovní redaktor (je autorem první české příručky o ragby; redigoval také časopis Sport, od r. 1926). Dva roky navštěvoval jako hospitant na uměleckoprůmyslové škole třídu prof. Hofbauera. Jako novinář často cestoval, r. 1924 a 1927 pobýval ve Francii. V l. 1927–41 pracoval v pražské redakci Lidových novin. Po okupaci vstoupil do redakce Práce jako kreslíř, po založení Dikobrazu byl rok jeho šéfredaktorem, po založení Státního nakladatelství dětské knihy vedoucím redaktorem knižnice pro nejmenší (do r. 1954). Dnes pracuje v Praze jako ilustrátor a spisovatel.

Hrdina Sekorových próz pro děti, vytvořený s nesporným charakterizačním uměním (*Ferda mravenec*), se zrodil z kresleného humoristického seriálu v Lidových novinách, určeného původně dospělým. V S. příbězích jde vždy o napínavý děj plný gagů, komických situací, připomínajících cirkusový humor. Zvířecí svět jeho knížek, v nichž dominuje vždy výtvarný projev, řídí se vlastními zákony, nesmě-

ruje k výchovnému poslání cestou alegorického obrazu lidské společnosti, nezřídka se však nejobecnějších analogií. Zatímco S. předválečné knihy nezatěžovala didaktická tendence, začalo se v jeho poválečných příbězích, jež byly nezřídka utilitárními ažitkami, objevovat nezastřeně poučování. S. se však po několika schematických knížkách vrátil ke zvířecímu světu mravenců, čmeláků a ptáků, jejichž příběhy dnes zaměřuje více k poznání než k zábavě a hře.

BIBLIOGRAFIE (vesměš práce pro děti)

Jak Cvoček honil pylíka (Bb 1932), Ferda mravenec (P 1936, přeprac. 1958), Ferda mravenec v cizích službách (P 1937), Ferda v mraveništi (P 1938), Slavnost u broučků (Bb 1938), Slabikář Ferdý mravence (P 1939), Trampoty brouka Pylíka (P 1939), Malířské kousky brouka Pylíka (P 1940), Kuře Napipi a jeho přátelé (P a Bb 1941), Uprchlík na ptačím stromě (P 1943, přeprac. 1960), Kronika města Kocourkova (P 1947), Ferda cvičí mravenišťe (P 1947), Pohádka o stromech a větru (P 1949), Jak se uhlí pohňovalo (P 1949), O traktoru, který se spíasil (P 1951), Malované počasí (P 1951), Štěrý večer (P 1951), Mravenci se nedají (P 1954), Na dvoře si děti hrály (P 1955), Čmelák Aninka (P 1959), Hurá za Zdenkou (P 1960), O psu vzduchoplavci (P 1961), Pošta v zoo (P 1963) aj. uká

Františka Semeráková

(roz. Jirásková)

14. 2. 1891 Malá Čermná

Pochází ze starého selského rodu, po matce z kladské písmácké rodiny. V l. 1906 až 1909 pracovala v Landeku jako uklízečka a pokojská lázeňského hotelu, od r. 1910 jako textilní dělnice v Náchodě, v Bukovci u Police, ve Velkém Poříčí nad Metují (1919–32), v Olešnici (1932–40) a do r. 1950 v Červeném Kostelci. Nyní žije v Olešnici. Debutovala dětskými verši ve Slovičku, nedělní příloze Českého slova (1938). Příspěvky v Ozvěnách, Právu lidu a v krajinských časopisech Kladské pomezí a Jiráskův kraj, po válce hlavně v Literárních novinách, Vlastě, Květech, Východočeském textiláku a v dětských časopisech Ohníček a Pionýrské noviny. Velká část tvorby F. Semerákové je věnována dětem: píše pro ně jednak verše, jednak pověsti a pohádky z Kladska, Ná-

chodská a Orlických hor podle vyprávění lidových vyprávěčů i povídky ze života tkalcovských dětí. Jako lidová básnířka se S. zúčastnila akce Pracující od literatury sbírkou *Slunečný den*. Verše této knížky, svou prostotou blízké lidovým pověvkům, oslavují dělnickou práci a přírodu a zachycují život východočeských tkalců.

BIBLIOGRAFIE

Frydolin a hasrman (pohádka, 1947), Začarovane sířevce (pohádka, 1949), Hadí král (pohádka, 1949), Bílý kámen (pohádka, 1949), Slunečný den (Bb 1950), Říkačky a rýmovačky (Bb pro děti, 1959).

Karel Sezima

(vl. jm. Karel Kolář)

13. 10. 1876 Hořovice

14. 12. 1949 Praha

Pocházel z rodiny učitele, studoval na gymnasiu v Příbrami (1887–95), pak práva v Innsbrucku (1895–97) a v Praze (do r. 1899), kde se stal vyšším finančním úředníkem. Přispíval do Nivy, Literárních listů, Lumíru, Samostatnosti (1911–14), Národního obzoru, Pokrokové revue, Literárních novin (1938–41), Hovorů o knihách, Panorámy, Národních listů (1937–41), Čtenie (1939–43), Českého slova (1941–42), Naši řeči aj. Větší studie otiskl ve sbornících Srdece vlasti (1940) a Almanach Umělecké besedy Kruh (1941), psal podobizny moderních českých prozaiků pro Ottův Slovník naučný nové doby. Vydal literární pozůstalost Josefa Matějky (1911 a 1941) a Petra Klese (1931); podílel se na vydání Výboru krásné prózy československé (1931–32, s A. Veselým, P. Eisnerem a P. Bujnákem), redigoval sborník úvah a vzpomínek Jos. R. Vilímek. — Užíval pseudonymů J. Zvonař, V. Berkovec, K. Budil, K. S., O. V., -el, -es, -emb, -lim. Sezima debutoval na sklonku devadesátých let prózou, ovlivněnou dekadentním psychologismem „unavených duší“ (novela *Kouzlo rozchodu*); v dalším vývoji se přiklonil téměř výhradně k románové formě a vystupoval jako preciózní psycholog senzitivních postav, hlavně žen a intelektuálů, které sleduje v jejich rozporném a

často zvráceném erotismu *Pasiflóra*. Podstatnou složku S. prózy tvoří krajinomalebné pasáže, evokující krásu rodných Brd a směřující v pozdějších románech od impresionistické stylizace přírodních dojmů k pojetí mystické prasyly kraje. — Na rozdíl od prózy, která většinou brzy zastarala pro svou násilnou problémovost, uchovává si ještě význam S. činnost kritická, již se soustavně věnoval od r. 1909 a v níž vycházel z Šaldových → podnětů v úsilí o postížení umělecké specifičnosti díla. Svůj kritický zájem, široký a eklekticky usilující pochopit nejrůznější umělecké směry a myšlenkové proudy, zaměřuje S. jednak k psychologizující typologii literárních jevů, jednak k rozborům formy a stylu nové české prózy, v nichž často docházel k objektivně platným poznatkům. Dokumentární hodnotu mají S. paměti *Z mého života*, věnované literární situaci let devadesátých a autorovým stykům s F. X. Šaldou na přelomu století.

BIBLIOGRAFIE

Kouzlo rozchodu (P 1898), Pasiflóra (R 1903), V soumraku srdcí (R 1913), Host (R 1916), Za přeludem (Pp 1917), Podobizny a reliéfy (krit. stati, 1919, 2. přeprac. vyd. 1927), Dravý živel (R 1924, st. cena), Hudba samoty (R 1926), Krystalv a průsvitv (krit. stati, 1928), Masky a modely (krit. stati, 1930), Olymp kraje (E 1934), Mlázvi (krit. stati, 1936), Z mého života (paměti, 1946–49, 4 sv.). — Sebrané spisv u J. R. Vilímka v I. 1927–30 (10 sv.).

LITERATURA

F. X. Šalda v KP 10 (1957, o Hostu), O Šímek v Lumíru 1916–17 (Od Mučenky k Šipkovému květu), 1926–27, 1927–28 a 1928–29 (o kritických studiích); V. Cerný v KM 1946 a J. Haller v NR 1946 a 1947 (oba o pamětech Z mého života); F. Škvára ve SV 1950; V. Stěpánek v LF 1950 (o románu V soumraku srdcí).

II

Hubert Gordon Schauer

27. 10. 1862 Litomyšl-Horní Zahájí

26. 7. 1892 Hory u České Třebové

Původem z německo-české rodiny řemeslníka, strávil dětství v německém prostředí v Rudolticích u České Třebové, kde navštěvoval německou obecnou školu; po maturitě na českém gymnasiu v Litomyšli (1882) studoval ve Vídni práva a poz-

ději filosofii. Od r. 1886 působil v Praze v redakci Ottova slovníku naučného, později jako příspěvatel staročeských listů. Z existenčních důvodů se vrátil do Vídně (1889), kde pracoval od r. 1890 jako dopisovatel národohospodářské rubriky a fejetonista Národních listů; od r. 1891 vedl v Praze jejich národohospodářskou rubriku. Dlouholeté existenční zápasy mu přivodily tuberkulózu, z níž se marně léčil ve Švýcarsku (1892). — Sch. práce vycházely za jeho života pouze časopisecky v Čase, Atheneu, České politice, Nedělních listech Hlasu národa, v Politiku, Roudnických listech, Kalendáři českožidovském, Květech a Ruchu. Podstatná je Sch. spolupráce s vídeňskou Českou revuí a brněnskými Literárními listy. Koncem života psal soustavně do Národních listů a do Moravských listů. Používal pseud. Astur. Těžiště Schauerova významu spočívá v literární kritice, ačkoliv psal i odborné filosofické, politické a národohospodářské úvahy a beletristické črty. Ve vývoji české literatury je představitelem kritiky spjaté s programovým realismem osmdesátých let. Orientován v soudobé evropské literatuře, filosofii a sociologii, probojoval nové tendence v kritice, které sledovaly literární dílo v jeho vztazích ke společnosti. Sch. stati akcentovaly zejména mravně výchovnou aktivitu literatury a tím souvisely s Masarykovými reformistickými představami o podílu umění na „ozdravení“ soudobé buržoazní společnosti. Zaměřením k filosofické stránce díla vymaňoval Sch. literární kritiku z područí filologie a formalizující herbartovské estetiky. Představy o vysokém poslání kritiky jako samostatné tvorby a o profesionalitě kritika jako literárního typu, jež formuloval zejména ve svých obecných úvahách o literatuře (*O podmínkách i možnosti národní české literatury*), i hluboký prožitek krize národní společnosti a její kultury spojovaly naopak Sch. s životními pocity generace devadesátých let, k jejímž průkopníkům těmito stránkami svého kritického díla patřil. Bouřlivé polemiky vyvolala svého času Sch. stať *Naše dvě otázky* (1. číslo 1. ročníku Času), která vyslovovala radikální skepsi k dosavadním výsledkům české kultury vedené idejemi národně osvobozenického boje.

BIBLIOGRAFIE

Za Schauerova života vyšla knižně pouze studie *Geistiges Leben im zwölften Jahrhundert* (Vídeň 1885) a jeho německý překlad Masarykovy práce *Versuch einer concreten Logik* (Vídeň 1886). Posmrtně: *Fantazie* (P 1931, vyd. F. Páta). — Sch. stati vydal v l. 1917–18 (ve 3 sv.). A. Procházka. — *Bibliografie v monografiích Hartlově.*

LITERATURA

A. Hartl: H. G. S. (1913, s bibliografií). F. X. Salda v KP I (1949); J. Karásek ze Lvovic v kn. *Impresionisté a ironikové* (2. vyd. 1926); V. Mrštík v kn. *Moje sny. Pia desideria I* (1902). J. Máchal v almanachu *Litomyšlského studentsiva Majáles* (1908); J. Lormanová-Krňanská ve sborníku *O čes. lit. kritiku* (1940); Z. Nejedlý v kn. *Litomyšl II* (2. vyd. 1954). //

Karel Scheinpflug

28. 12. 1869 Slaný

5. 5. 1948 Mariánské Lázně

Pocházel z obchodnické rodiny a sám nějakou dobu vedl rodinný obchod, od konce první světové války se však věnoval výhradně novinářské práci (byl redaktorem Národních listů a Lidových novin) a zejména literatuře. Prozaik, básník, dramatik a publicista, začínal svou literární činnost v devadesátých letech verší (poprvé v *Osvětě* 1896), psal články do Času, v prvním desetiletí 20. století vystoupil s drobnými prózami (v *Květech*, *Rozhledech*, *Besedách Času*) a po první světové válce s romány, v nichž je těžiště jeho literární práce. Užíval i pseudonymů En avant, Modrovous, Gwynplain. Scheinpflug často líčí osudy lidí tělesně i duševně vyšinutých (*Pouta soužití*, *King-Fu*) nebo lidí žijících svůj osobní život ve zcela zvláštních podmínkách, v národnostně smíšeném nebo intelektuálně nerovném manželství (*Babylónská věž*); zajímá se o problémy života žen, kritizuje neupřímnou maloměstskou morálku (*Nevolnictví těla*). Svou kritiku Sch. rád spojuje s reformními návrhy, jimž často obětuje věrohodnost postav; nevyhýbá se ani naturalistickým postupům, aby podrhl kritiku společnosti. Jeho literární dílo v mnohém zůstává na úrovni běžné konvenční četby.

BIBLIOGRAFIE

I. N. R. I. (Bb 1898), *Opuštěný důl* (Bb 1903), *Moře* (P 1907), *Perly v octě* (Pp 1909), *Dítě*,

kteřé hledá otce. Smrt. Dobrodiní (Pp 1909). Otázka židovská (politický spis, 1910). Vůz u lesa (P 1911), Mrak (D 1913), Pouta soužití (R 1919, 2 sv.), Odborníci (Pp 1920), Trhačí protěží (Pp 1920), Strom iluzí a křišťál pravdy (Pp 1921), Gejzír (D 1922), Divadlo na venkově (Ee 1922), Italský zájezd (Rp 1923), Kapitoly o spiritismu (1923), Druhé mládí (D 1924), Paříž (Rp 1924), Slepěje (Bb 1925), Pod závojem (D 1927), Loňské sněhy (Pp 1928), Německem, Holandskem a Belgií (Ff 1929), Strašidelný zámek (D 1929), Motýl ve světlně (R 1930, st. cena), Mluvící stěna (Pp 1931), Babylónská věž (R 1932), Nevolečnictví těla (R 1934), King-Fu (R 1936), Román humoristův (R 1945), Rozhodné chvíle (Pp 1946), Krysař (R 1947) — Sebrané spisy u Vilímka v l. 1945 až 1948 (nedokončeny).

LITERATURA

F. X. Salda v KP 4 (1951, o sbírce I. N. R. I.); M. Rutte v kn. Tvář pod maskou (1926); K. Sezima v kn. Krystaly a průsvity (1928). *uj*

Olga Scheinpflugová

3. 12. 1902 Slaný

DCERA spisovatele a novináře Karla Scheinpfluga →. Navštěvovala reálné gymnásium ve Slaném. V patnácti letech odešla do Prahy studovat herectví k M. Hübnarové a už po dvou letech přijala angažmá ve Švandově divadle v Praze. Od r. 1921 působila v Městském divadle na Vinohradech, od r. 1929 dosud v činohře Národního divadla. Cesty po Evropě (Rakousko, Švýcarsko, Itálie, Anglie, Francie, Skandinávie), z nichž některé podnikla se svým mužem spisovatelem K. Čapkem → (prováděla se za něho v r. 1935), poskytly jí řadu podnětů pro literární tvorbu. Za svou hereckou činnost byla jmenována zasloužilou umělkyní. — Sch. debutovala v Cestě, přispívala do Lumíra, Národních listů a Lidových novin. Psala drobnou prózu, verše i dramata, těžištěm její literární činnosti je však román.

Pro první, meziválečné období díla Olgy Scheinpflugové jsou charakteristické prózy a dramata, spojující v sobě typické rysy ženské literatury těchto let s obrátným formálním zvládnutím látky. Nejvýznamnější prací tohoto období je novela *Balada z Karlína*, zobrazující v sevřené formě civilní příběh dvou osamělých lidí, které chudoba zkrvívá až ke zločinnosti. Základní rysy její předválečné tvorby projevily se ještě i v autobiografickém *Českém romá-*

nu. V něm se pokusila vytvořit na osnově svého života s K. Čapkem společenský román, postihující složitost vzájemných vztahů dvou umělců v převratné době dvacátých a třicátých let. Forma románové montáže autorského vyprávění a úryvků z Čapkovy korespondence odhalila tu však rozpor mezi skutečnou osobností Čapkovou a mezi autorčím zpodobněním Čapka, připomínajícím spíše hrdinu jejích dřívějších próz. — V úsilí postoupit nad pouhý popis pokračovala ve svých nezdarejších poválečných románech (*Poslední kapitola, Bílé dveře*), v nichž už otázku po smyslu života moderní ženy položila v širších dobových souvislostech a dospěla i k hlubšímu psychologickému prokreslení vnitřního vývoje svých hrdinek. Mezi jejími básnickými pokusy impresionistického ladění vystupuje intenzitou prožitku sbírka *Stesk*, psaná na smrt Karla Čapka.

BIBLIOGRAFIE

Barevné pohádky (1924), Tání (Bb 1925), Madla z cihelny (D 1925, i prem., zfilm.), Pod líčidlem (R 1926), Cervený kolotoč (R 1927), Zabítý (D 1927, i prem.), Divadelní zápisky (Ee 1928), Rusalka mezi lidmi (P 1929), Láska není všecko (D 1929, i prem.), Pohádky z tohoto světa (1930), Babiola (R 1930), Okénko (D 1931, i prem., zfilm.), Všední den (Bb 1932), Pan Grünfeld a strašidla (D 1933, i prem.), Dvě z nás (R 1933), Klíč od domu (R 1934), Houpačka (D 1934, i prem.), Skleněná koule (Bb 1934), Balada z Karlína (R 1935), Kouzelná pohádka (Bb 1936), Chladné světlo (D 1936, i prem.), Teta Anna (R 1937), Andula vyhrála (R pro mládež 1937, zfilm.), Sestry (R 1938), Přezítá smrt (R 1939), Hra na schovávanou (D 1939, i prem.), Stesk (Bb 1939), Pohádky z tohoto i onoho světa (1940), Vycpaný medvěd (R 1941), Tunel smrti (Bb 1945), Guayana (D 1945, i prem.), Viděla jsem Boha (D 1945, prem. 1946), Český román (R 1946), Žlutý dům (R 1947), Pohádky s dobrým koncem (1957), Pepikovy prázdniny (P pro děti, 1958), Poslední kapitola (R 1958), Bílé dveře (R 1962), Království na drátkách (Pp pro děti, 1962).

LITERATURA

F. X. Salda v ŠZáp 1931–32 (Průřez kouskem dnešní lyriky — o sbírce Všední den); K. Sezima v kn. Mláži (1936), K. Polák v čas. Knihy a čtenáři 1946 (o Českém románu); V. Černý v KM 1947 (o Českém románu), *mch*

Ferdinand Schulz

17. 1. 1835 Ronov nad Doubravou

16. 2. 1905 Praha

Studoval na gymnasiu v Mladé Boleslavi, v Praze na novoměstském a na Akademickém gymnasiu (maturita 1853). Tam na něho působil ředitel V. K. Klicpera, rušná kulturní činnost spolužáků G. Pflęgra-Moravského, J. Nerudy, V. Č. Bendla, V. Hála, s nimiž přispíval do studentických rukopisných časopisů. V l. 1853 až 1856 studoval filosofii a přírodní vědy v Praze, v l. 1855–66 působil jako vychovatel hraběte Václava Kounice; na studijní cestě s ním (1863) poznal jižní Německo, Porýní, Belgii, Francii a Švýcarsko. Od roku 1872 působil jako profesor češtiny na Československé obchodní akademii. — Do literatury vstoupil r. 1853 v Mikovcově Lumíru. V l. 1862–63 redigoval vlastní časopis Osvěta. Byl stálým spolupracovníkem Národních listů, redigoval Literární listy (1865), Český obzor literární (1867–68) a Zlatou Prahu (1884–98). Přispíval do Hálkových Květů a do Vlčkovy Osvěty; v ní a ve Zlaté Praze uveřejnil podstatnou část svých prací. Organizaci našeho kulturního života sloužil Sch. velmi horlivě i redigováním různých sbírek: s J. Nerudou řídil Poezii světovou (od r. 1871), s E. Grégrem Matiči lidu (od r. 1867), sám u J. Otty Salónní bibliotéku (od r. 1876) a sbírku cestopisů Z našich i cizích vlastí. Vydával Spisy V. Hála.

F. Schulz je spolu s V. Vlčkem → představitel tzv. národních spisovatelů a kritiků seskupených kolem časopisu Osvěta. Konzervativně vlastenecká a mravoučná tendence snižuje uměleckou hodnotu většiny jeho beletristických prací a činí je pouhým literárněhistorickým dokumentem v oblasti prózy s historickými a kriticky společenskými náměty, zejména ze života drobné šlechty, jejíž prostředí poznal v době své vychovatelské činnosti (*Šlechtické novely*). Nejzdařilejší jeho prózou je vedle historické povídky *Nymburská rychta* obrazek ze studentského života *Latinská babička*, založený na vlastních vzpomínkách. Jako kritik a literární historik projevoval S. poměrně široké vzdělání, chyběla mu

však schopnost hlubšího kritického soudu. V druhé polovině šedesátých let se účastnil úsilí mladé generace o vytvoření soustavné umělecky kritické publicistiky; v pozdějších letech se jeho pojetí funkce umění a literatury omezovalo stále více na tendenční idealizaci měšťáckých moralistických principů a poměrů v národě (ideální realismus); jeho kritiky nabývaly stále zfetelněji zpátečnické povahy, zřejmě zejména z útoků proti realismu, zolovskému naturalismu a mladé literatuře devadesátých let. — Kromě o V. Hálkovi psal Sch. i o S. Kapperovi, F. Douchovi, J. Jungmannovi, G. Pflęgrovim-Moravském a o české baladě.

BIBLIOGRAFIE

Jiří Poděbrad (studie, 1868), Josef Jungmann (1873), Čeští vysíelovalci (P 1876), Starý pán z Domašic (P 1878), Rodinná sláva (P 1879), Povídky I (1880), Petr Chelčický (1882), Doktor Johánek (P 1883), Povídky 1–11 (1883 a 1885), Česká Magdaléna (P 1886), Latinská babička (P 1886), Majorátní pán (P 1887), Šlechtické novely (1888), Dvorské pansivo (P 1888), V pozdních letech (Pp 1889), Nymburská rychta (P 1889), Mžíkové fotografie a figurky (Pp 1891), Moderní novely (1892), Povídky olšanské (1895), Moje nebožka (P 1899).

LITERATURA

J. Thon v kn. Osvětou k svobodě (1948), J. V. Jahn v Osvětě 1895; E. Krásnohorská tamtéž 1905. jm

Karel Schulz

6. 5. 1899 Městec Králové

27. 2. 1943 Praha

Pocházel ze staré kulturní rodiny Schulzů (vnuk spisovatele a novináře Ferdinanda Sch. →, synovec libretistky a kritičky Anežky Sch., 1870–1905). Vystudoval gymnasium v Praze a po maturitě (1918) poslouchal práva na Karlově universitě; po roce přestoupil na medicínu, kterou od počátku sledoval se zaměřením k psychiatrii. Na počátku dvacátých let byl členem Devětsílu, odkud byl 1926 vyloučen; téhož roku konvertoval ke katolicismu. Z existenčních důvodů přerušil vysokoškolská studia a stal se členem brněnské redakce Lidových novin (1927–30), kde působil jako divadelní kritik; po návratu do Prahy byl parlamentním zpravodajem Lidových listů (1930–35) a nakonec ve-

doucím redaktorem Národní politiky (1935 až 1943). — Přispíval do Dělnické besídky Rudého práva, Proletkultu, Sršatce, Hosta, Pásma, Lidových novin, Lumiru, Pražského večerníku (od r. 1930), Řádu, Akordu aj. Napsal libreto k baletu J. Zelinky Skleněná panna (1928).

Schulzovy prozaické i básnické prvotiny, vznikající na počátku dvacátých let v době autorova dočasného příklonu ke komunistu, usilují velmi ortodoxně naplnit program tehdejší proletářské literatury. V jejich intencích se pokoušejí ukázat člověka jako produkt hospodářského prostředí a soustřeďují se v opakovaných scénách schůzí, stávek a davových scén k povrchnímu líčení masových hnutí (*Tegtmeierovy železárny*). Podobně dogmatický byl i pozdější Sch. vztah k poetismu, projevující se v jeho lyrizujících prózách oslavou techniky, exotismem i zálibou v obraznosti a snové fantasknosti, které však působí jen jako kompilace vnějších rysů poetismu. Po své konverzi se Sch. jako beletrista odmlčel a věnoval se katolické publicistice. Teprve za okupace vydal své povídky; navazuje v nich na prózu J. Durycha → barokizujícím viděním života, spojováním erotiky a smrti, exaltací chudoby a patetickým stylem podání. Vrcholem Sch. tvorby se stalo torzo trilogie o Michelangelovi (*Kámen a bolest, Papežská mše*), v české próze výjimečný pokus o sugestivní obraz dramatických konfliktů dějinné epochy, využívající uměleckých podnětů z historického románu durychovského typu. V osudech pudového umělce, člověka protikladů, neustále strhovaného chaosem doby, zachytil Sch. morální a uměleckou atmosféru období dějinného zlomu. Umělecký přínos tohoto díla v české próze je dán zejména neobyčejnou schopností evokovat dynamiku historické epochy a dramatickosti morálních konfliktů, jež doba vyvolává v myšlení a citěním lidí.

BIBLIOGRAFIE

Tegtmeierovy železárny (R 1922), Sever — jih — západ — východ (Pp 1923), Dáma u vodotrysku (R 1926), Peníz z noclehárny (Pp 1940), Princzerna z kapradí (pohádky, 1940), Prsten královny (Pp 1941), Kámen a bolest (R 1942, 1. díl trilogie), Papežská mše (1943, nedokonč. 2. díl trilogie).

LITERATURA

A. Skoumal v dosloveh k Papežské mši (1943) a ke Kamenu a bolesti (1958). F. Götz v Hostu 1922—23 (Nová próza 6 — o Tegtmeierových železárnách), 1923—24 (Z nové prózy 1 — o povídkách Sever — jih — západ — východ), v Címe 1941 (Schulzův povídkový expresionismus) a 1943 (jeden z vrcholů); B. Václavek v Pásmu 1924—25 (o povídkách Sever — jih — západ — východ); V. V. Stech v Díle 1945—46 (Kámen a bolest). mn

Milan Schulz

6. 4. 1930 Praha

V l. 1949—53 studoval na filologické fakultě v Praze češtinu a ruštinu. Od r. 1954 je redaktorem Literárních novin, od roku 1963 také dramaturgem pražské revuální scény Semafor. Spolupracoval i s divadelkem Paravan (spoluautor pořadů) a s rozhlasem.

Většina Schulzových prací je uložena na stránkách Literárních novin (mimoto publikoval v Novém životě aj.). Vedle jednotlivých recenzí, reportáží a fejetonů soustavně kriticky sleduje televizní vysílání (např. otázky zábavných televizních pořadů věnoval obsáhlejší esej ve sborníku Čtyřikrát o televizi, 1961). — Své literární parodie, v nichž se citlivě a kritické vystižení slohu parodovaných autorů propustuje se smyslem pro legraci, shrnul do sbírky *Napalmanach*.

BIBLIOGRAFIE

O Vítězslavu Nezvalovi a jeho Zpěvu míru (1953, s A. Jelínkem), *Napalmanach* (parodie, 1960). mč

Jan Skácel

7. 2. 1922 Vnorovy u Strážnice

Studoval gymnasium v Břeclavi (1933 až 1938) a v Brně (1938—41). Pak byl zaměstnán jako uvaděč v kině, od listopadu 1941 totálně nasazen v Rakousku (St. Valentin, Wiener Neustadt, Ebensee), kde pracoval jako silniční, stavební a tunelářský dělník. V l. 1945—48 studoval brněnskou filosofickou fakultu, v l. 1948—52 byl kulturním redaktorem Rovnosti, v letech 1952—53 dělníkem Závodů přesného strojírenství v Líšni, v l. 1954—63 lite-

rárním redaktorem Čs. rozhlasu v Brně, od r. 1963 je šéfredaktorem Hosta do domu. S. píše hlavně poezii, ale i kurzívky a eseje. Příspěvky ve Studentském časopise (1938), Rovnosti, Bloku, Hostu do domu, Kultuře, Literárních novinách, Plamenu aj.

Skácel patří k nejosobitějším příslušníkům své generace. Strukturou svých básní pokračuje v tradicích poezie Halasovy → a Kainarovy →: píše básně-obraz, analytický, intenzivní a hutný útvar, který se rozvíjí z jednoho základního obrazu, ale který zároveň skutečnost zobrazuje skrze maximální hromadění metafor; největší množství silokřivek obrazného ozvláštnění se u S. soustřeďuje těsně před závěrem básně, v jejím ideovém uzlu, verše před tímto vrcholem vyplňuje pak nejčastěji lyrický popis. Nazíráním a citěním, úsilím postihnout dialektiku uplývání a ulpívání, slupky a jádra jevů má zase S. nejbliž k O. Mikuláškovi →; jak dokazuje S. metaforika (vstřebavši do sebe podněty a obrazné postupy lidové poezie), vychází S. vidění světa v podstatě z pohledu venkovského člověka. Typická S. básně nalézají s ironickou moudrostí na dně jedinečné chvíle nebo jedinečného lidského osudu základní hodnoty života, „dobré věci“ a „staré ctnosti“. S. cudným patosem vynášejí S. z nejistot opěrné jistoty, lásku, domov, přírodu, realitu vůbec a na lidském životě vyzvedá především jeho hodnoty mravní, hrdost, opravdovost, čistotu, skryté hrdinství. Současnost S. poezie tkví v jejím osobitějším humanismu: v přítomném světě společenských disonancí a civilizačních převratů vracejí S. básně člověku (objevováním jistotných hodnot, které lidskou osobnost polidšťují a scelují) bezpečnou půdu pod nohama, aniž ho přítom vzdalují od zápasícího světa.

BIBLIOGRAFIE

Kolik příležitostí má růže (Bb 1957), Co zbylo z anděla (Bb 1960), Jak šel brousek na vandru (B pro děti, 1961), Pohádka o velikém samovaru (B pro děti, 1961), Hodina mezi psem a vlkem (Bb 1962).

LITERATURA

J. Opelík v kn. Jak číst poezii (1963). O. Sus v Plamenu 1962 (č. 7).

František Skácelík

25. 11. 1873 Přerov

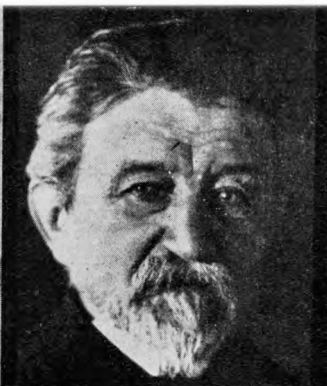
26. 12. 1944 Praha

Syn lékaře a veřejného pracovníka, vystudoval gymnasium v Přerově (1892) a lékařskou fakultu v Praze (1892–97, doktorát 1901). Po praktikování v Praze působil jako okresní lékař na různých místech (Bystřice pod Hostýnem, Ledč nad Sázavou aj.), po r. 1918 byl v Užhorodě náčelníkem veřejného zdravotnictví pro Podkarpatskou Rus, od r. 1920 působil na ministerstvu zdravotnictví v Praze. — Spoluredigoval Lumír (1922–1937), Samostatnost (1924–27), Humoristické listy (1931–32), Rařacha (1921). Od počátku devadesátých let přispíval prózami, verši, fejetony a referáty literárními, divadelními i výtvarnými do časopisů Niva, Samostatnost, Radikální listy, Časopis pokrokového studentstva, Pozor (olomoucký), Čas, Volné směry, Národní listy, Národní politika, Lidové noviny, Fronta, Šibenický, Kolo, Neděle aj. Redigoval sborník Sedmdesát let Umělecké besedy 1863–1933. Užíval též pseudonymů F. Skalný, Fr. Marek, šifry Sk.

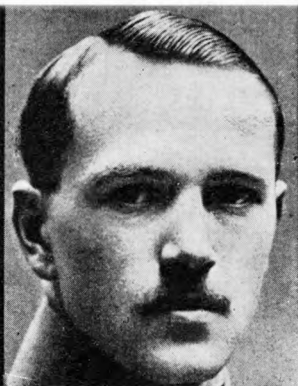
Ve svých prózách se Skácelík snažil proniknout do psychiky výjimečných lidí, především umělců, rozvrácených či vyšinutých láskou nebo jiným prudkým zážitkem, i do nitra dětského. Od povídkových prací často tragického vyústění (protiváhou byly humoristické a satirické prózy i verše) přešel po své šedesátce k rozsáhlejším dílům, v nichž čerpal především z vlastních životních vzpomínek; někdejší účastník pokrokového hnutí tu zaujal konzervativní stanovisko. Klíčové romány *Vesnický lékař* a *Architekt Malota* (který je neobjektivním obrazem uměleckých snah na přelomu 19. a 20. století a jejich představitelů v čele s F. X. Šaldou) ústí ve vypjatý katolicismus, *Opustíš-li mne ...* je nehlubokou kritikou politického života první republiky z hlediska nacionalistické skupiny kolem V. Dyka. V prvních dvou románech jsou místa zaujatého pohledu do vnitřních zápasů lidí, prvky vzpomínkové a dokumentární však bývají nesoourodě spojovány s romaneskními motivy, metafyzickou kontemplací a vizionářskými scénami.

František Rachlík

Karel V. Rais

Arnošt Ráž

Milan Rusinský

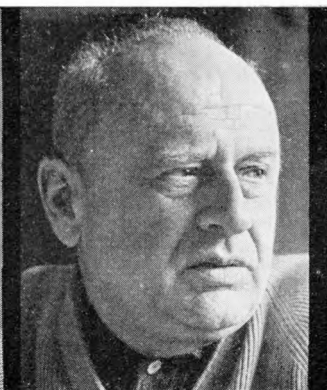
Josef Rybák

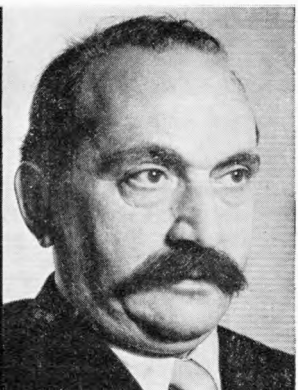
Václav Řezáč

Ema Řezáčová

Bohumil Říha

Erik A. Saudek

Franta Sauer

Květoslav F. Sedláček

Anna Sedlmayerová

Michal Sedloň

Jaroslav Seifert

Josef Sekera

Ondřej Sekora

Františka Semeráková

Olga Scheinplugová

BIBLIOGRAFIE

Sebevraždy milenců (Pp 1910), Povídky o dětech (Pp 1917), Povídky o umělcích (Pp 1928), V zajetí zamilovaných (P 1931), Pohádka o Filutovi (1931), Trosky (Bb 1932), Na cestách z okovů (D 1937), Venkovský lékař (R 1937), Architekt Malota (R 1938), Oprášené listy (Ff 1938), Opustil-li mne... (R 1940), Lovci zlatých much (P pro mládež, 1940), Pod věchýtkem slávy (R 1940). — Posmrtné: Hřebeček (R pro mládež, 1947).

LITERATURA

J. Svítal-Karník v Arše 1947 (vzpomínky s úryvky z koresp.).

Ivan Skála

(pův. jm. Karel Hell)

6. 10. 1922 Brandýs nad Labem

Po maturitě na obchodní akademii v Praze (1941) pracoval krátký čas jako účetní a korespondent. R. 1942 byl totálně nasazen na práci v Německu, odkud počátkem r. 1945 uprchl. Po osvobození pracoval rok jako kulturní referent ÚV ČSM, studoval dva semestry na Vysoké škole politické a sociální a potom se plně věnoval práci novinářské, především v Rudém právu, do jehož kulturní rubriky přešel již r. 1946. V l. 1959—64 byl prvním tajemníkem Svazu čs. spisovatelů. Je členem ÚV KSČ a poslancem Národního shromáždění. — Příspěvky ve Studentském časopise, Rudém právu, Tvorbě, Mladé frontě, Kytici, Novém životě, Literárních novinách, Plamenu, Hostu do domu aj. Rediguje s J. Štolou edici poezie Cesty. Bylo charakteristické již pro Skálovu prvotinu, že její verše halasovsky drásavé rozpornosti ústily do slov víry a naděje. Jejich optimismus působil opravdově hořkou úporností, s jakou byl vyslovován. V poezii pouňorově nabyt však proklamativního rázu; Skála v ní odvedl výraznou daň zjednodušené představě poezie, která pod špatně pochopeným heslem politické angažovanosti se uchýlovala k schematickému vidění světa. K druhému, tentokrát pozitivnímu zlomu došlo v jeho tvorbě po XX. sjezdu KSSS r. 1956. S. především podstatně rozšiřuje tematický okruh své poezie, obohacuje ji o smyslové dojmy a postupně usiluje o sjednocení dosud rozdílné faktury své poezie intimní a ob-

čanské. Je přitom přesvědčivější tam, kde vyjadřuje lyrickou situaci (v obrazech z pařížských ulic, z přírody, v obrazech milostného opojení a návratu do dětství), než ve verších, kde promlouvá k podstatným otázkám současného společenského dění a kde někdy jen ilustruje jednoduchou myšlenku. Přitom se opírá o nezavalovskou obraznost, korigovanou soustředěností a metaforickou ukázněností, kterou si uchoval ze svých počátků. Zde také znovu básníkův pocit životní jistoty organicky vyrůstá z jistoty smyslů radostně Inoučící ke skutečnosti. — Píše také literární kritiky (v Rudém právu) a překládá sovětské básníky (Ščipačev, Isakovskij).

BIBLIOGRAFIE

Křesadlo (Bb 1946), Přes práh (Bb 1948), Máj země (Bb 1950), Fronta je všude (Bb 1951), A cokoli se stane (Bb 1957), Ranní vlak naděje (Bb 1958, st. cena), Zdravím vás, okna (Bb 1962), Blankytný kalendář (Bb 1963).

LITERATURA

J. Hájek v kn. Osudy a cíle (1961).

Pavel Skála ze Zhoře

10. 7. 1583 Praha

asi 1640 Freiberg v Sasku

Měšťanský literát, právník, historik českého stavovského povstání. Vystudoval na pražské a wittenberské universitě, vzdělání patrně doplňoval cestováním po záp. Evropě. Od r. 1604 byl záteckým měšťanem. Stavovského povstání se zúčastnil od r. 1618 jako úředník direktorské vlády, pak jako člen královské kanceláře Fridricha Falckého, kterého doprovázel i v prvních dvou letech pobělohorského vyhnanství. V exilu tvořil od r. 1626 nejrozměrnější historické dílo v českém jazyce, desítisvazkovou *Historii církevní* (od pokřtění Evropy do 1623; její úvodní částí je souhrnná *Chronologie církevní*). Pro obrovský rozsah (asi 16 000 foliových stran rukopisu) nebylo dílo nikdy vytištěno a zůstalo politicky i literárně bez hlubšího ohlasu. Historiograf evropského rozhledu školený na humanistických vzorech tu souvislým kronikářským výkladem z hlediska českých luteránů shrnul z cizích pramenů a spisů, z dokumentů a z vlastní paměti

materiál k evropské historii o podílu církevního života na evropské politice. Skála, pojímající dějiny jako boj pravé církve proti jejím nepřátelům, shrnuje do pojmu „církevní historie“ všechno historické dění, a dílo má proto dosah mnohem širší než vlastní dějiny církve. Historiograficky i literárně nejcennější jsou části věnované českým záležitostem od poč. 17. stol. a stavovskému povstání v rámci evropských souvislostí. Pro spis je příznačná snaha ověřovat shledaná fakta a uvádět je do souvislostí z hlediska politického vývoje, i autorovo snášenlivé náboženské stanovisko a humanistické úsilí o objektivnost výkladu. Dílo je osobitým článkem vývojového směřování k vědecké historii.

EDICE A LITERATURA

Historie česká I–V, vyd. K. Tieftrunk (1865 až 1870, části o českých dějinách 1602–1623). — J. B. Capek v kn. Zařetí ducha a slova (1948). K. Tieftrunk v Osvětě 1873. *jk*

Aloys Skoumal

19. 6. 1904 Pačlavice u Kroměříže

Vystudoval arcibiskupské gymnasium v Kroměříži (1915–22), v l. 1923–28 filosofii a anglistiku na pražské universitě; v téže době byl knihovníkem semináře profesora V. Mathesia, který podstatně ovlivnil S. překladatelskou teorii i praxi. Vystudoval i Vyšší knihovnickou školu (1928). Pracoval v nakladatelství Melantrich a v pražské Universitní knihovně, v l. 1929–33 v olomoucké Studijní knihovně, 1933–36 ve Vojenském ústavu vědeckém, 1936–44 byl lektorem a redaktorem nakladatelství Vyšehrad. Od října 1944 do května 1945 byl z rasově politických důvodů internován na Hagiboru v Praze a v Klettendorfu. Po návratu byl literárním ředitelem nakladatelství Vyšehrad. V l. 1947–50 působil jako čs. kulturní přidělenec v Londýně, po návratu na ministerstvu informací a osvěty. R. 1953 přešel do Státní knihovny společenských věd, v l. 1954–58 pracoval opět v Universitní knihovně v Praze, kde žije a věnuje se překladatelské práci. Vykonal řadu studijních cest po Evropě (Anglie,

Irsko, Švýcarsko, Paříž, SSSR, Polsko, Dánsko). — Od dvacátých let otiskoval literární a divadelní úvahy, kritiky, recenze a glosy i satirické verše zejména v časopisech Pedagogické rozhledy, Časopis pro moderní filologii, Rozmach, Akord, Poezie (ostravská), Rozpravy Aventina, Kmen, Host, Literární rozhledy, Literární noviny, Index (1932–33), Lidové noviny (po r. 1948), Nový život, Kultura, Host do domu, Divadlo, redigoval nebo spolu-redigoval Mladý svět a Tvar, nakladatelský časopis Vyšehrad a překladatelský bulletin Dialog. Pro nakladatelství Vyšehrad redigoval knižnice Z domova a světa, Živý odkaz; pro děti (s J. Hilcrem) Knihy odvahy a dobrodružství. Byl činný v různých spisovatelských a literárních organizacích. Užíval pseudonymů Jiří Holub, Rusticus, Proteus, Benjamin, M. Hoch.

Hlavní význam a těžiště Skoumalovy práce je v činnosti překladatelské. Od začátku třicátých let obohacoval, velmi často objevně, českou překladovou literaturu o velký počet románů a dramát publikovaných knižně a časopisecky (H. Belloc, S. Lewis, R. L. Stevenson, E. Whartonová, S. Anderson, H. Walpole, M. Baring, W. H. Hudson, G. B. Shaw, D. H. Lawrence, J. Joyce, A. Huxley, R. Musil). K průkopnickým činům patří jeho překlady J. Swifta, J. Conrada, K. Mansfieldové, L. Carrolla a zejména první překlad Sternova Života a názoru pana Tristrama Shandyho. S. překladatelské umění vyrůstá z mnohostranné poučenosti, z dokonalé znalosti a interpretace překládaných autorů, která je zřejmá i z jeho studií doprovázejících jednotlivé překlady, z vědomí o spojitostech ideové i tvárné složky díla i ze zvláštního smyslu pro melodii a rytmus prózy, z pochopení individuálního stylu autorů.

BIBLIOGRAFIE (z překladů)

J. Swift, Gulliverovy cesty (1931), Výbor z díla (1953, ze studií o autorovi); Lytton Strachey, Konec generála Gordona (1934); J. Conrad, Věrný Nostromo (1936) Gaspar Ruiz (1957, s úvodem); K. Mansfieldová, Duje vítr (výbor povídek, 1938), Zahradní slavnost (výbor povídek, 1952 s H. Skoumalovou), Blaho (výbor povídek, 1958); L. Carroll: Alenčina dobrodružství a Za zrcadlem (1961, s H. Skoumalovou); Laurence Sterne, Život a názory pana Tristrama Shandyho (1963, s úvodem).

LITERATURA

J. Čaha v ČMF 1955 (pokus o rozbor překladu Mansfieldové Zahradní slavnosti). *bw*

Zikmund Skyba

3. 3. 1909 *Hvozdná u Gottwaldova*

23. 7. 1957 *Praha*

Syn vesnického zedníka, prožil dětství a mládí ve Slušovicích. Po praxi na stavbách u Brna, Žiliny aj. (1924–25) vystudoval stavební průmyslovou školu v Brně (1925–29) a pracoval pak jako stavitelský asistent v projekční kanceláři v Praze (1929–37). R. 1938 se stal redaktorem *Práva lidu* (za okupace kladenské filiálky Národní práce), potom působil v *Lidových novinách* (1948–52) a v časopise *Klub* (1952–57). V l. 1931 až 1935 byl činný jako autor, herec i recitátor v souboru *Recidak* (Recitační dělnická akademie). — Přispíval (od r. 1931) do *Práva lidu*, *Večerníku Práva lidu*, *Lidových novin*, *Českého slova*, dále do časopisů *Kolo*, *Literární noviny*, *Nový život* aj. Redigoval *Sedmihran* a *Jihočeskou lidovou knihovnu*, psal rozhlasová pásma a hry, překládal verše z ruštiny (D. Bědnyj), bulharštiny (I. Vazov, Ch. Smirnenski) a maďarštiny (S. Petöfi).

V knihách veršů i povídkách, ve fejetonech i rozhlasových pásmech je Skyba především lyrikem trpícím bolestmi doby i tragikou lidských osudů, opěvujícím práci prostých lidí a okouzleným přírodou. Nejživotnější jsou prosté, krátké básně jeho prvních sbírek; při snaze o složitější výraz upadal do křečovitosti, po r. 1945 podléhal ilustrativnosti. — V tvorbě pro děti se mu nejlépe dařily větší povídky, v nichž přibližoval dětem život v přírodě a učil je lásce k ní i k rodnému kraji (*Ledňáček*).

BIBLIOGRAFIE

Rozhraní (Bb 1940), Sedmero modliteb (Bb 1941), Meditace nad Prostými motivy (Bb 1941), Králíčkův údolí (P pro děti, 1941), *Ledňáček* (P pro děti, 1941, přeprac. 1957), Letní den (P pro děti, 1941), *Králíček Ušáček* ze Strakaté paseky (P pro děti, 1941), *Králíček Ušáček* v myslivně (P pro děti, 1943), *Ziznivý list* (Bb 1943), *Ostrov čmeláků* (P pro děti, 1943), *Krvácející ticho* (Bb 1943), *Větve* (Bb 1944),

Svatební šaty (Pp 1944), *Krev s květů máje* (Bb 1945), *Chléb náš vezdejší* (rozhl. pásma, 1945), *Tonik z cementárny* (P pro děti, 1945), *Srdce dokořán* (Fí 1946), *Země* (Bb 1946), *Abeceda malých broučků* (Bb pro děti, 1946), *Labuťenky* (Bb pro děti, 1946), *Tisícíletý čas* (Bb 1948), *Ptáčci na bidýlku* (Bb pro děti, 1948), *Pryč, starý světe* (Bb 1955).

LITERATURA

K. Polák v předml. ke kn. *Srdce dokořán* (1946). *pp*

Josef Václav Sládek

27. 10. 1845 *Zbiroh*

28. 6. 1912 *Zbiroh*

Narodil se v rodině zednického mistra. Na S. působily ještě přezívající formy života a kultury feudální vesnice; lidová píseň byla mocným zdrojem uměleckých zážitků budoucího básníka. Ve studentských kroužcích v Praze se sblížil s vlasteneckým a literárním životem a začal s vlastními básnickými pokusy. Po maturitě na akademickém gymnasiu v Praze (1865) studoval přírodní vědy a matematiku, věnoval se však i literatuře a cizím jazykům. Publikoval verše od r. 1866, větším počtem básní se představil v almanachu *Ruch* (1868 i v dalších ročnících), jehož byl sám redaktorem. Vysokoškolské studium přerušil odjezdem do Ameriky (1868 až 1870). Poznání jiných, v mnohém svobodnějších poměrů přispělo podstatně ke S. názorovému dozrání. Na osudu severoamerických Indiánů, v té době již takřka vyhubených, připomněl si básník i druhou, nelidskou tvář americké civilizace, uvědomil si všudypřítomnost útlaku a utrpení člověka. (Významněji než v próze *Americké obrázky* uplatnila se americká tematika v S. první knize *Básně*.) Po návratu do Čech působil v Praze jako profesor na Obchodní akademii a vysokoškolský lektor angličtiny. Po necelém roce manželství (1874) mu zemřela žena při porodu dítěte; stopy tohoto životního otřesu jsou nadlouho patrné v jeho tvorbě. Po krátké cestě do severovýchodních států (1878) žil takřka neustále v Praze, potom v rodném Zbiroze. Přispíval do *Květu*, *Světozoru*, *Osvěty*, *Národních listů* (zde fejetony z amerického pobytu), *Zvonu*,

Rozkvětu a hlavně do Lumíru, který od r. 1877 více než dvacet let řídil a v němž soustřeďoval úsilí své generace o zvýšení úrovně české literatury rozhledem světovým. Lumírovský program uskutečňoval S. nejen jako redaktor a kritik, ale i jako básník a hlavně překladatel. V posledních letech života vzdal se pro trýznivou míšňi chorobu řízení Lumíra (1898) i pedagogické činnosti (1900) a věnoval se pouze překladům a vlastní básnické tvorbě. Sládkovy rané verše jsou většinou elegického obsahu. Jako žalobné meditace nad ztracenou minulostí a neuspokojivou přítomností vyznívají patetické verše vlastenecké, žalující je básníkův protest proti ubíjení indiánských kmenů, elegická je autorova osobní lyrika, vyslovující tíhu samoty a přervaného milostného štěstí. Od bezprostředních prožitků těchto stavů dospívá autor záhy k básnickým obrazům nevšední koncentrace, velkého zobecnění. V nejrůznějších životních situacích zachycuje napjatý okamžik mezi existencí a zánikem, životem a smrtí. Na této společné základně vytváří působivou poezii intimní i občanskou. Z prožitku osudové chvíle vyrůstá S. poezie mužného vzdoru, stejně ovšem i jeho lyrická meditace s touhou po smíru a vyrovnání; je nejednou pronikavě zahleděná do objektivitu přírodního dění, někdy však ustrne v náboženské představě a moralizujícím záměru. Nejtrvalejších hodnot dosahuje tam, kde postihuje specifickou řečí (v kontrastech představ, slovních významů i zvukových složek, mezi nimiž se zvlášť uplatňuje přerývaná veršová intonace, plná zámlk a náznaků) rozpornost a pohyb samého života, ať už se týká koloběhu přírody, osudu jednotlivce, zápasu národa nebo sociálního útlatku a utrpení (*Básně, Jiskry na moři, Světlu stopou*). — V osmdesátých letech sílí v S. poezii tendence idealizující (*Na prahu ráje, Ze života, Sluncem a stínem*). Básník se upíná k dosažení reálných jistot, jež by se mohly stát protiváhou jeho pochyb, oporou v národním boji i protějškem k bezútěšnému sociálnímu poznání. S. úsilí idealizující a objektivitní se projevilo nejšťastněji ve dvou tematických oblastech: v básnickém zobecnění životního postojte venkovského pracujícího člověka a v poetickém světě dětském. V mnoha

těchto verších jsou i průzračné jistoty ztělesněny jako hodnoty hlubší, vnitřně protikladné. Pod monumentálně zjednodušeným obrysem tepe neklidná bohatost života. Řád klene se nad úzkostí srdce (*Selské písně*). S. lyrický obraz rolníka se obohacuje dalšími a dalšími významy; tak se stává i základnou silných veršů vlasteneckých (*České znětky, České písně*). Svými sbírkami dětské poezie (*Zlatý máj, Skřivánčí písně, Zvony a zvonky*) stal se S. zakladatelem naší moderní poezie pro děti, překonávající suchopárnou didaktičností a objevující poetický způsob působení na citovost dítěte i na jeho morální vlastnosti. Básnickou působivost zaručuje této poezii jednak schopnost přiblížit se dětsky spontánnímu objevování skutečnosti, jednak hlubší básníkův záměr vyjádřit v prostých dětských obrazech touhu po překonání utrpení, jež zaplavuje svět. — Závěr S. tvorby přináší sbírky vážného zamyšlení nad údělem člověka (*V zimním slunci, Za soumraku, Léthé a jiné básně*). Znovu se vracejí úzkosti a pochyby jednotlivce nad smyslem vlastního života i nad hromadným děním sociálním, jsou však překonávány prostou vírou v lidské snažení, zapojené do nekončící řady generací i do rytmu přírodního dění, jistotou blízkou živelné materialistickému názoru rolníkovu. I když básník někdy nazývá poznávaný řád jménem božím, obrací se vlastně k nekonečnosti života. Počty a stavy lidského subjektu jsou tu včleňovány prostřednictvím lyrického tvaru (v němž spolu s přerývanou intonací nebo spíše proti ní působí stále výraznější eufonie, melodizující S. verš a vyvolávající dojem nekončícího vlnění) do rovnoměrného plynutí objektivního dění; ne však proto, aby se v něm ztratily. Do poslední chvíle tu zápasí člověk se svým utrpením, se svou samotou, s tíhou vlastního i kolektivního osudu o lidskost života. — Významné bylo pro vývoj českého básnictví i S. zdánlivě nenápadné úsilí výrazové. Neznamenalo jen oproštění proti dobové vnějšíkové patetičnosti básnického projevu. S., poučen zkušenostmi poezie světové, hlavně anglické, obohatil výrazové možnosti prosté písněvé formy a poukázal tak nově i k tradici české lidové písně. Zdůraznil především její schopnost

lyrické symbolizace a výrazové zkratky; zprostředkoval životodárné spojení této tradice s celou jednou linií moderní české lyriky. — Podnes živou součástí naší kultury jsou S. překlady, mezi nimiž zvlášť vynikají překlady Shakespearových dramát (33 sv.). S. k nám také uvedl Longfellowovu Píseň o Hiawathě, výbor z písní a balad R. Burnse aj.; ze slovanských autorů překládal hlavně Mickiewiczze (Konrad Wallenrod) a Lermontova. Ze severských literatur přeložil např. Tegnérovu Píseň o Frithiofovi.

BIBLIOGRAFIE (vesměs básně)

Básně (1875). Jiskry na moři (1880), Světlu stopou (1881), Na prahu ráje (1883), Ze života (1884), Zlatý máj (1887), Sluncem a stínem (1887), Skřiváncí písně (1888), Selské písně a české znělky (1890), Starosvětské písničky a jiné písně (1891), Směska (1891), České písně (1892), Zvony a zvonky (1894). V zimním slunci (1897), Písně smuteční (ve 3. vyd. Selských písní 1901 jako samostatný cyklus), Za soumraku (1907, v souborném vydání Spisů básníkůvých). Dvě knihy veršů: Nové selské písně, Léthé a jiné básně (1909). — Přípravná mluvnice angl. jazyka s příklady a výslovností (1872), Anglická čítanka (učebnice, 1875). — Z překladů: H. Longfellow, Píseň o Hiawathě (1872, přeprac. 1909); Bret Harte, Kalifornické povídky (1874); Byron, Hebrejské melodie (1890); Výbor z písní a balad Roberta Burnse (1892); Dramatická díla W. Shakespeara (1897 až 1912, 33 sv.); E. Tegnér, Píseň o Frithiofovi (1891); A. Mickiewicz, Konrad Wallenrod (1897); J. Valera, Pepita Ximenez (1898). — Prózy vydal F. Strejček jako Americké obrázky a jiná próza (1914, 2 sv.); ten vydal i politické verše Sládkovy pod názvem České melodie (1926). — Z výborů: Výbor z básní (1912, usp. M. Hýsek). Básně (1954, usp. F. Hrubín). — Spisy básnické u Otty v l. 1907–09 (2 sv.), Básnické dílo v Melantrichu v l. 1941–46 (5 sv.). Souborné vyd. překladů W. Shakespeara v SNKLU v l. 1959–64 (6 sv.). — Korespondence s J. Čelakovským připojena k Americkým obrázkům (1914), vzájemnou korespondenci J. V. Sládek—J. Zeyer uspoř. J. Š. Kvačil (1957).

LITERATURA

E. Chalupný: J. V. S. a lumírovská doba čes. literatury (1916); F. Strejček: J. V. S., jak žil, pracoval a trpěl (1916, 2. vyd. 1948); J. Polák: J. V. S., básník domova (1945), Sládkův Zbiroh (1962), v SV 1949–50, v ČLit 1959 a v Acta Univ. Palackianae, Olomucensis, Facultas philosophica 13, Philologica VII (1962, Charakter ruchovského období čes. literatury); sborník J. V. S. (ročenka Chudým dětem 1946); M. Jančovič: J. V. S. (1963). E. Krásnohorská ve Výboru z díla II (1956); F. X. Salda v KP 1 (1949, o Starosvětských písničkách, Směsce a překladech z Burnse), v KP 3 (1950, o sb. V zimním slunci), v KP 9 (1954, nekrolog),

v SZáp 1931–32 (Dva básnické osudy) a v SZáp 1932–33 (Několik myšlenek na téma básník a politika); A. Novák v kn. Nosiči pochodní (1928); B. Václavěk v kn. Lid. slovesnost v čes. vývoji lit. (1940); J. B. Čapek v kn. Záření ducha a slova (1948), v ČCM 1932 a v Naši době 1946; V. Jiráť v kn. Uprostřed století (1948). A. Pražák ve Zvonu 1905–06; K. Polák v ČLit 1957. mj

Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka

1. 12. 1572 Čestín u Kutné Hory
19. 1. 1652 Videaň

Vysoký zemský úředník ve službách habsburských králů, historický spisovatel. Pocházel z nezámožné panské rodiny bratrského vyznání, vlivem italských studií a pozdějšího pobytu u jindřichohradecského dvora pánů z Hradce se stal r. 1597 katolikiem. Jako manžel dědičky statků pánů z Hradce stal se po r. 1604 jedním z nejbohatších feudálů v zemi a postupoval i ve státních hodnostech. Pro svůj fanatismus náboženský i politický (ve prospěch absolutní monarchie) byl r. 1618 jako jeden z mistodržících mezi prvními oběťmi stavovského povstání; při defenestraci však vyvázl životem. Po Bílé hoře nabyl rozhodujícího vlivu v otázce ústavních proměn a konfiskací, jimiž se však sám neobohacoval.

Slavata je mj. autorem *Paměti z let 1608 až 1619*, cenného svědectví přímého účastníka zaznamenaných událostí. Od r. 1637 psal rozsáhlé historické dílo navazující na Hájkovu → kroniku a dovedené až ke sklonku 16. stol. Mělo být polemikou s pamětním spísem českého exulantského předáka Jindřicha Matyáše Turna († 1633) o právu českých stavů volit krále. Slavatovy práce, psané se stylistickou obratností, tvoří celek o 14 knihách, souborně nazývaný *Historické spisování*. Zůstaly v rukopise.

EDICE A LITERATURA

Paměti nejvyššího kancléře Království českého Viléma hr. Slavaty 1608–1619, vyd. J. Jireček (1866–68); Děje uherské za Ferdinanda I. 1526–1546, vyd. J. Jireček (1857); Zápisy Viléma Slavaty z let 1601–1603, vyd. A. Rezek v Rozpravách KČSN 1887. (Všechno jsou to části *Historického spisování*.) — H. Opočenský: Přehled nábož. dějin českých (1912). ep

Fran Směja

30. 5. 1904 *Suchá Lazce u Opavy*

Vystudoval učitelský ústav v Opavě (1920–24) a učil pak na různých místech ve Slezsku. Za okupace byl vězněm. Po osvobození byl zemským inspektorem a přednostou osvětového oddělení kulturního referátu v Ostravě (1945–51), ředitelem Krajského osvětového střediska v Hradci u Opavy (1951–54, 1957–60), vedoucím odboru kultury rady KNV v Ostravě (1954–57). Nyní se věnuje výhradně literatuře. — Publikuje od roku 1927 v krajových časopisech Slezan, Opavan, Duch času aj., byl vedoucím redaktorem prvního ročníku časopisu Iskra (1932). Přispíval i do Kola, Střediska, Českého slova, Pražských novin aj. Redigoval sborník k 60. narozeninám Valentína Držkovic (1948) a soubor článků, povídek, veršů k oslavě a propagaci hornické práce Horník (1950).

Do literatury vstoupil Směja nenáročnými nářečně psanými humoristickými verši (některé z nich ve Slezsku zlidověly), v nichž vtipně zesměšňoval vady vesnických postav, především chamtivost, klepařství a malichernou hašteřivost. I v povídkách a románech zachycuje většinou negativní jevy života na slezském venkově (zpačtečnictví, mamonářství, selskou povýšenost nad bezzemky, pašeráctví, alkoholismus), nejzdařileji zatím v románech *Pod klenbou dní* (s realistickým zobrazením boje vesnického lidu proti zkorumpovaným reakčním živlům) a *Úhor* (s podobnou problematikou z období kolektivizace). Zápletky a psychologii postav S. podřizuje vnějškové poutavosti příběhu, zůstávají v zajetí žánrově drobnokresby.

BIBLIOGRAFIE

Od nas (Bb 1929, v nářečí), Obrazky (Bb 1930, v nářečí), Dětem (Bb 1931), Zpěv léta (B 1932), Usměvy (Pp 1932), Kalný proud (R 1933), Na rozloučenou (Bb 1935), Potřísněná tvář (R 1939), Odcházeli (R 1940), Pletky (Bb 1940, v nářečí), Napsáno v horách (R 1942), Pod klenbou dní (R 1944), Do Beskyd (Bb 1944), Chytrý Martin (pohádka, 1944), Jidáš (R 1946), Z pravdy a snů (pověsti, 1946), Škoda té země (R 1947), Nové pletky (Bb 1949, v nářečí), Věřím v člověka (Pp 1953), Fígle (Bb 1958, v nářečí), Úhor (R 1960).

LITERATURA

M. Rusínský v dosl. ke kn. *Pletky* (1954);

O. Rafaj v kn. *Literatura a současnost* (1963).
B. Šlavík ve Slezském sborníku 1949 (příloha Slezská tvorba).
šv

Jindřiška Smetanová

(roz. Macháčková)

26. 10. 1923 *Rosice u Brna*

Po maturitě na obchodní akademii v Brně (1942) pracovala ve Státním archeologickém ústavu, po r. 1945 na ministerstvu školství, v l. 1947–49 na ministerstvu informací. Od r. 1951 byla redaktorkou Vlasty. Nyní se věnuje literární činnosti a spolupracuje s filmem.

Prvotina J. Smetanové shrnuje fejetony, žánrově obrázky a povídky. S. se v nich s jemnou poezií a laskavým humorem soustřeďuje na drobné, avšak jedinečné a vnitřně bohaté události v životě lidí minulou dobou ponižovaných nebo deformovaných, kteří znovu objevují krásu života a nabývají pocitu lidské důstojnosti. Jejich obhajobou je i autorčina druhá knížka; příběh o mladé lásce, která nechce dělat kompromisy, je v podstatě soudem nad těmi, kdo pro pohodlí a kariéru zradili své ideály.

BIBLIOGRAFIE

Koncert pod platanem (Pp 1959), Růžové šaty ve vojenské torně (P 1963).
dm

Milan Smolik

19. 2. 1926 *Vysoké Mýto*

Maturoval na reálném gymnasiu v Praze (1945), ke konci války byl pracovně nasazen. V l. 1945–47 studoval na lékařské fakultě Karlovy university, studia nedokončil. Byl zaměstnán v dolech, v továrně na gramofonové desky, u státního filmu. Po vojenské prezenční službě (1949 až 1951) byl krátce redaktorem v Lidových novinách, v l. 1952–53 pracoval jako tajemník ostravské pobočky Svazu spisovatelů, později studoval na filologické fakultě Karlovy university (1952 až 1954). Byl reportérem v Květech (1953 až 1956), redaktorem Vojáka (1956–59), od r. 1959 je redaktorem *Plamene*. Spolu-

pracuje s televizí a s filmem. — Příspěvky v Mladé frontě (zde r. 1945 debutoval), Lidových novinách, Světě práce, Květech, Čs. vojáků, Plamenu aj.

Po schematizujícím románu z vojenského prostředí (*Andaluská romance*) nalezl Smolík svůj styl teprve v několika povídkách *Bezděčných kreseb*. Tam, kde děj neanekdotizuje a vyhýbá se prvkům banality, vytváří na základě drobného, citlivě odpozorovaného životního detailu prózu, která ponechává čtenáři prostor k domýšlení a která tak nabývá obecnějšího dosahu, než jaký je obsažen ve vlastním příběhu.

BIBLIOGRAFIE

Andaluská romance (R 1955), *Bezděčné kresby* (Pp 1962). hh

Naděžda Sochová

(vl. jm. Koutná, provdaná Jakšová)

14. 9. 1923 *Litovel*

Dětství prožila v Olomouci, v Praze v letech 1938—42 studovala na Anglickém ústavu a Rotterově škole užité grafiky a módní kresby. Poté působila jako učitelka angličtiny a němčiny a jako úřednice, po osvobození na ministerstvu informací jako redakční tajemnice v angličtině vydávaných časopisů (Allience, The Weekly Bulletin, Czechoslovak Weekly), v letech 1946—48 jako redaktorka anglické mutace zahraničně politického zpravodajství tiskové agentury Telepress, potom žila v Kryštofových Hamrech a (od r. 1953) v Kadani a pracovala jako dělnice a úřednice. Od r. 1962 je zaměstnána znovu v Praze jako úřednice Pražské odborové rady. — Před knižním debutem časopisecky nepublikovala, po něm příspěvky v časopise Československý voják.

Ústředním nervem všech tří novel obsažených v prvotině N. Sochové je otázka, zda je možno žít i bez osobního štěstí. Skutečné štěstí nalézají autorčiny postavy navzdory životní mizérii v zápase, práci, odvaze a odpovědnosti, nikoli v sobeckém štěstíčku a dobrém bydle, v „náhradním životě“. Protiklad mezi bouřčím se nitrem a nehnutou tváří jednotlivých hrdinů

S. poněkud stírá svou referující, jednoduchou větou.

BIBLIOGRAFIE

Náhradní život (Pp 1961). jo

Karel Elgart Sokol

(vl. jm. Karel Elgart)

18. 1. 1874 *Ivančice*

21. 7. 1929 *Potštejn nad Orlicí*

V Brně studoval na gymnasiu (1884—88) a na učitelském ústavě (1888—92). Potom učil v Jaroměřicích nad Rokytnou (1892—97) a od r. 1897 na dívčích školách Vesny v Brně; od 1919 byl ředitelem učitelských ústavů pro školy průmyslové a hospodyňské. Měl významné místo v brněnském společenském a kulturním životě. Podílel se na organizování brněnského dívčích školství, byl funkcionářem Družstva Českého národního divadla v Brně, Moravského kola spisovatelů (1925—29 předsedou) aj. — Debutoval roku 1899 v Lumíru. Přispíval prózami, divadelními, literárními a výtvarnými referáty a studiemi, pedagogickými i žurnalistickými články do časopisů Rozhledy, Moravská revue, Moravskoslezská revue (kterou 1909—10 spoluredigoval), Lidové noviny, Moravská orlice, Čas, Květy, Jeviště, Národní osvobození, Československá republika, Přehled, Niva, Zvon, Život aj. Napsal doslov s nárysem závěru k románovému torzu V. Mrštíka Zumří (1912, na základě Mrštíkova vyprávění). Vedle svého nejznámějšího pseudonymu E. Sokol užíval v časopisech pseudonymů a šifer Eso, Jan Veleba, Pavel Dvořák, E. Čech, J. Ještěrka, Alfa, A-n, M-e, -n-, Quidam aj.

Značnou část Sokolova beletristického díla zřetelně ovlivnil V. Mrštík →. Týká se to především jeho tvorby před první světovou válkou, kdy si liboval v barvitěm líčení přírody a ve sledování citového a smyslového probouzení a krizí mladých lidí (*Děti, Slunce, Májové bouře*), ale také v pozdějším románu *Zlaté rouno*, které je obdobou Mrštíkových románů Santa Lucia a Zumří o moravských studentech v Praze. Od malířské, statické

metody prvního období přešel k rozsáhlým „románovým dramátům“, která vyvolávají napětí stále hojnějším a někdy i laciným využíváním prostředků literatury detektivní, dobrodružné a fantastické. Zatímco první dvě knihy zamýšlené, leč nedokončené pentalogie (vstupní svazek *Přívál* je vůbec nejživotnější S. prózou) těží z autorových vzpomínek, chtěly mít další části cyklu ráz románu časového (z nich *Černý a bílý* je romantickým obrazem hrůz sociální revoluce, chápané jako dílo intrik jednotlivců; pátý díl *Tři studně* zůstal v náčrtu). S. odsuzuje kapitalistickou společnost a vidí její prohlubující se třídní rozpory, věří však v jejich smírné vyrovnání na základě vzájemného poznání a mravní obrody. V široce koncipovaných románech se neubráníl přemíře debat a úvah, schematicismu a násilným dějovým konstrukcím, misty však dosáhl zdařilé kresby postav a působivosti v hromadných scénách. — S. dramata mají význam jen okrajový. Jako teoretik a kritik byl spjat s tzv. moravskou kritikou; proklamoval realismus, spojení umění se životem a mravně uslechtilou tendenci umění; ceněné jsou především jeho studie mrštkovské. S. divadelní referáty vycházejí z požadavku výchovného působení divadla na obecenstvo.

BIBLIOGRAFIE

Děti (P 1904), Kresby (Pp 1906), Proti proudu (studie, 1907), Slunce (R 1908), Májové bouře (P 1911), Přívál (R 1917, 1. část cyklu), Drobečky a drobečky (Pp 1919), Tulákovy lásky (Pp 1919), Náměly (D 1919, prem. 1918), Zlaté rouno (R 1921, 2. část), Moloch (D 1922, prem. 1920), Milostné povídky (Pp 1923), Akord života (Pp 1923), Záznak lásky (P 1924), Černý a bílý (R 1925, 3. část), Veselý silák (P 1925), Slunovrat (D 1928, i prem.), Zaječí král (pohádka, 1928), Sahara (R 1929, 4. část), Bohatří (Pp 1929). — Provedené hry: Malí lidé (1907, pseud. Jan Veleba), Nesmrtelný (1920). — Posmrtně: Radhošské meditace (Pp z let 1902—03, 1929), Zápas (R 1933, pův. v Lumíru 1900). — Bibliografie v kn. J. Staňka a A. Veselého (1930).

LITERATURA

J. Staněk a A. Veselý: K. E. S., člověk a dílo (1930). J. Linhart v dosl. k Zápasu (1933); F. Pražák v kn. Spisovatelé učitelé (1946); J. Kosek v dosl. k Příválu (1959). pp

František Sokol Tůma

(vl. jm. František Tůma)

2. 5. 1855 Benešov u Prahy

31. 12. 1925 Ostrava

Vyučil se pekařem, avšak r. 1879 řemeslo opustil a byl deset let hercem u kočovných společností, u nichž začal záhy (1882) psát hry; pak byl pět let samostatným recitátorem. V l. 1894—97 redigoval noviny Radhošť (sem začal psát beletrii), v l. 1897—1901 Ostravský obzor, 1901—12 vydával nezávislý list Ostravan. R. 1910 se stal tajemníkem Svazu báňského úřednictva a redigoval jeho odborný časopis Horník (do r. 1923). V Ostravě se zúčastnil politického, kulturního a ochotnického ruchu. R. 1904 pobyl v Severní Americe, kromě toho poznal Itálii, Dalmácii, Bosnu a Černou Horu. Většina jeho prozaických prací vycházela nejdříve v listech, které redigoval, ale i jinde (Moravskoslezský deník, Národní politika, americký Duch času).

F. Sokol Tůma byl především národním burcovatelem a mravním horlítelem; chtěl podat široký obraz života na Ostravsku, Valašsku a ve Slezsku a působit výchovně na lid. Měl zálibu ve výrazných, až křiklavých efektech, v drastických scénách, romantických zápletkách, stavěl kontrastně proti zvrhlým národním nepřátelům a vykořisťovatelům až neskutečně ideální postavy prostých lidí a národních pracovníků. Děj jeho vesměs rozvláčných románů, psaných patetickým stylem, je přerušován rozsáhlými úvahami o národním a sociálním útisku, o nespravedlnosti a tyranství vládnoucích vrstev, o hospodářských otázkách, o vztazích muže a ženy aj. Pronikají v nich však leckdy i jednostranné a zkreslující názory, plynoucí z pohledu vypjatého individualisty, nacionalisty a antisemity. Z jeho díla má největší význam trilogie *Černé království* (*V záři miliónů, Na šachtě, Pan závodní*), v níž se jako první pokusil zachytit průmyslový růst Ostravska od sedmdesátých let 19. stol., příliv obyvatelstva z nejrůznějších končin, zvláště z Halicé, a sociální boje formujícího se proletariátu; nejlepší díl *Pan závodní* vrcholí obrazem velké hornické stávkou. Knihy Sokola Tůmy

byly oblíbenou lidovou četbou a jeho hry byly často uváděny především na ochotnických jevištích.

BIBLIOGRAFIE

Hlad (B 1895), Obětovaná (R 1896), Literární učitelka (R 1898), Na rumech štěstí (B 1899), Sudiči (P 1899), Prodané duše (Pp 1903), Soucit (D 1903, i prem., přeprac. 1923), Na šachtě (R 1904), Pasekáři (D 1904, i prem.), Povídky z pekla (1907, rozšíř. 1934), Na prahu života (P 1908, D 1908), Zpod jarma (D 1908), Celibát (R 1909 v Chicagu, doma 1920), Pan závodní (R 1909), Z cest po Americe (cestopisné črty, 1910), Goralí (D 1913, prem. 1921), Hevička (D 1916, prem. 1917), Otče náš (črty, 1916), Staříček Holuša (D 1920, prem. 1919), Valašská světice (R 1922), Lapači (R 1922), Na kreslách (R 1922), Situační přehled dějiště románu ze života ostravských židů V září miliónů (stať, 1922), V září miliónů (R I 1922, II 1923), Hyeny (R 1923, D 1925, prem. 1924), Sven Stendal (D 1925), Česká Golgota (D 1926), Z deníku samotáře (P 1926), Soucit (R 1930), Vystěhovalci (R 1931), Mrtvé tajemství (R 1933), Na šachtě (D 1935, prem. 1920). — Provedené hry: Hana (1898), Zápas (1910), V září miliónů (1923). — Sebrané spisy F. S. T. u A. Zelinky v l. 1922—23 (17 sv.) a u J. Alberta v l. 1927—34.

LITERATURA

F. S. T., člověk a dílo (1926); V. Martínek: F. S. T. (1957), v Našem Valašsku 1950 a ve Slezských sborníku 1951. PP

Jura Sosnar

(vl. jm. Jiří Sosnar)

20. 5. 1914 Hroznová Lhota
u Strážnice

Vyučil se zámečnickem, ale ve svém řemesle pracoval jen krátkou dobu; po roce 1930, kdy vstoupil do KSČ, působil většinou jako politický pracovník (v Hodoníně, v Holešově a v Olomouci). Za organizaci stávek a demonstrací několikrát zatčen a vězněn. Za okupace pracoval v Olomouci jako dělník a zároveň redigoval ilegální komunistický časopis Svobodná Haná. V l. 1940—42 vězněn, pak propuštěn do nemocničního ošetřování. V l. 1943—45 pracoval na Olomoucku v ilegálním a partyzánském hnutí, redigoval ilegální Moravskou rovnost. Po osvobození se stal krajským tajemníkem KSČ v Olomouci, kde také redigoval Stráž lidu, byl poslancem, kandidátem ÚV KSČ, r. 1947 absolvoval novinářskou školu ÚV KSČ. V l. 1949—57

pracoval jako soustružník a vedoucí internátu v ČKD Sokolovo, r. 1957 se znovu vrátil k politické a redakční práci, působil (do r. 1961) v redakci týdeníku Květy, nyní je vedoucím redaktorem slovenské filiálky deníku Práce. — Příspěvky v Rudém Slovácku (poprvé 1935), Stráži lidu (též s pseud. Ivan Černý), Tvorbě, Lidových novinách, Literárních novinách, Květech, Práci, Československém vojáků aj. a v dětských časopisech Ohníček, Pionýr, Pionýrské noviny aj. V letech 1948 až 1958 užíval pseud. Martin Gazda.

J. Sosnar situuje děj svých próz do prostředí slovácké vesnice. Oblíbenou dětskou četbou se stal *Jurášek*, napínavý příběh chlapce, který se skupinkou dětí pomáhal partyzánům bojovat proti fašismu. V *Divoké révě* zachytil S. politické a třídní boje na Slovácku ve třicátých letech a znovu střetnutí s okupanty; v konfliktu zrádce revolučního přesvědčení s dětmi a s dělníky naznačil socialistickou budoucnost slovácké vesnice.

BIBLIOGRAFIE

Jurášek (R pro děti, 1951, zřím.), Hovory tužkou (Dokumenty z let 1941—42, 1956), Divoká réva (R 1961). hh

Stanislav Souček

7. 5. 1870 Náchod

30. 12. 1935 Brno

Pocházel z učitelské rodiny, po absolvování gymnasia v Rychnově nad Kněžnou (1888) vystudoval bohemistiku a klasickou filologii na filosofické fakultě v Praze (1888—91 a 1893—94) a ve Vidni (1891 až 1892), vědecky ovlivňován zejména Gebauerem → a T. G. Masarykem (doktorát 1905 na základě práce o Klácelových názorech na český jazyk). Učil na gymnasiu v Olomouci, ve Dvoře Králové (byl tu učitelem I. Olbrachta) a na Starém Brně (1900—20). Šlil se s moravským prostředím jako vědec i organizátor (od r. 1914 byl spoluredaktorem Časopisu Maticе moravské, působil v moravské odbočce Státního ústavu pro lidovou píseň aj.). R. 1920 byl jmenován profesorem nově založené brněnské university pro obor českého jazyka a literatury. Psal ze-

jména do Časopisu Matice moravské, Pedagogických rozhledů, Časopisu Moravského muzea zemského, Lidových novin, Listů filologických, Moravskoslezské revue, Naší vědy, Archivu pro bádání v životě a spisech J. A. Komenského aj.

Centrem Součkovy badatelské práce se stala oblast starší české literatury, v níž se věnoval zejména Štítnému, později Komenskému; obohatil znalosti o něm analýzou řady jeho děl (zvláště Labyrinthu), objevem sborníku netištěných raných prací i jako redaktor Veškerých spisů J. A. Komenského (od r. 1921). Cennými statěmi přispěl i k poznání lidových slovesných tradic a literatury 19. století (Erben, Němcová, Neruda, Jirásek), se zvláštním zaměřením na moravské autory (Gallaš, Klácel). Charakteristickým rysem S. badatelského postupu, uplatňovaného na staré i novější literatuře, je shledávání pramenů a opěrných východisek jednotlivých děl, spojované s pečlivou analýzou autorského přínosu; tím přispíval v duchu pozitivistického vědního úsilí k hlubšímu poznání děl z hlediska jejich geneze. S. práce vycházely zpravidla z kritického zkoumání jediné památky, ale díky autorově materiálové znalosti, akribii a interpretačnímu důmyslu analyzovaly celé příslušné literární odvětví v dané době (např. výklad Rakovnické vánoční hry přerostl v knihu o českém básnictví 17.–18. století). Kritický přístup k výsledkům staršího bádání, smysl pro odhalování skrytých souvislostí i analytické osvětlování památek v dobovém kontextu spolu s pedagogickým úsilím předurčovaly S. k vytvoření kritické syntézy staročeského literárního vývoje; ta však zůstala torzem ve formě netištěných vysokoškolských přednášek.

BIBLIOGRAFIE

Studie štítnenské (1909), Vztahy Štítného ke krásnu (1910), O Bibli králické (1910), Domnělá píseň pražských vyhnanců na Slovensko a její slovenské příbuzenstvo (1923), Dvě pozdní mystifikace Hankovy (1924), Rakovnická vánoční hra (1929), Komenský jako teoretik kazatelského umění (1938). — Bibliografie od M. Lukášové v Archivu pro bádání o životě a spisech J. A. Komenského 1937.

LITERATURA

A. Novák v Ročence Masarykovy university 1935–36 a v Archivu pro bádání o životě a

spisech J. A. Komenského 1937; J. B. Čapek v CMM 1936.

Antonín Sova

26. 2. 1864 Pacov

16. 8. 1928 Pacov

Narodil se v rodině pacovského učitele a regenschoriho. V r. 1866 byl otec přeložen do blízkého Lukavce. Gymnasium studoval S. nejprve v Pelhřimově, krátce v Táboře a v l. 1880–85 v Písku. Po maturitě odešel do Prahy, kde se zapsal na právnickou fakultu, ale bídou byl donucen studium přerušit a vrátit se domů (1885). Přímluvou Vrchlického získal zaměstnání v kanceláři Ottova slovníku naučného (1886), později se uchytil jako písař na pražském magistrátě. Úřednickou práci vykonával do r. 1898, kdy se stal ředitelem pražské městské knihovny; zůstal jím až do r. 1920. Na stipendium Svatobora navštívil r. 1892 Itálii; r. 1901 byl úředně vyslán na exkurzi do západoevropských knihoven (Německo, Belgie). Již v polovině prvního desetiletí 20. století se u něho projevila těžká a bolestná choroba, která mu posléze znemožnila volnější pohyb. Básník však tvořil až do konce svého života. — Přispíval do časopisů Lumír (zde debut verší 1883), Světozor, Česká Thálie, U domácího krbu, Zlatá Praha, Květy, Osvěta, Niva, Vesna, Rozhledy, Moderní revue, Nový kult, Pražská lidová revue, Pokroková revue, Novina, Česká kultura, Právo lidu, Národní listy, Červen, Československá republika, Národní osvobození, Lidové noviny, Cesta, Rozpravy Aventina, Tvorba aj. Na začátku své tvorby užívá pseudonymu Valburga Turková a Ilja Georgov.

Sova jako jeden z předních příslušníků generace let devadesátých patří mezi zakladatele české moderní lyriky. Vytvořil rozsáhlé dílo básnické a prozaické. Do svých veršů promítl precitlivěle nitro člověka zraňovaného krizemi společenskými i osobními, vytvořil milostnou lyriku plnou dramatických zámků a nápovědí, pro českou poezii objevil přírodu v bohaté smyslové konkrétnosti, barevnosti a impresionistické náladovosti a současně se

stal předním reprezentantem vlastenecké lyriky pateticky vznošené a politicky pamfletické. S. je senzitivní, stále vzrušený a rozjímavý básník, toužící se orientovat v soudobém světě a nalézt východisko z depresi a rozporů. Jeho počáteční tvorba je polemicky vyhodnocena proti epigonům lumírovské generace; na jedné straně usiluje o zprozaštění v námětu i ve výrazu, na straně druhé píše náladovou intimní lyriku, jejíž základní polohou je bohatě odstíněná melancholie a tesknost (*Květy intimních nálad*). Brzy se však S. soustřeďuje k analýze a kritice „rozkladného věku“; heroismus osobnosti, která vším bolestně trpí, nalézá básník v individualistické revoltě. Vedle básnických glos a pamfletů přímo se obrací k dobovým událostem (*Theodoru Mommsenovi*) vytváří osobitý typ symbolistické lyriky. Symbol u S. neztrácí kontakt se zobrazovanou realitou, neoddaluje se od ní natolik, aby figuroval jako náhoda skutečnosti, je spíše mnohovýznamným zhuštěním reálných dějů (*Vybouřené smutky*). Negaci a pocit osamocení chce S. překonat vytvářením vizi budoucí společenské harmonie, již připravují romantičtí „dobyvatelé“. Vedle této společensky angažované lyriky, kterou mnohdy ohrožovala abstraktnost a neurčitost, vzniká intimní a přírodní lyrika, v níž se neustále vrací touha po samotě a zároveň úzkost z ní, důvěra v milostné štěstí, ale i skepse k němu. S. se soustřeďuje na jemné odstínění smyslových dojmů a na postižení neurčitých citových reakcí. Kombinací konkrétních dojmů a snových představ vytváří obrazy féerických, halucinačních krajin a fantazijních příběhů (*Ještě jednou se vrátíme*). S. milostná lyrika vrcholí v komorních baladách, v nichž je dramatický vztah muže a ženy, krutost i trapnost lásky, rozmarňá koketérie i vášnivá erotika zobrazena na malém ploše (*Lyrika lásky a života*). — Koncem prvního desetiletí 20. století prochází S. tvorbou vnitřní proměnou. Mizí obrazy revoltujících sil a básník hledá cestu k sepětí osobnosti s vesmírným řádem (*Žně*). Život se stává pro S. čímsi záračným, stojí před ním v údivu a pokoře. Tento přístup ke skutečnosti se stal základem vlasteneckých veršů, jimiž se S. významně podílel na nacionálním

boji v první světové válce (*Zpěvy domova*). Touha po smíru a bratrství však postupně způsobuje ideovou a uměleckou krizi, z níž se S. zachraňuje příklonem k oproštěné lyrice přírodní a meditativní. Poslední básnickovy knihy jsou naplněny důvěrou v život, okouzlením z prostých skutečností, vůlí stále se zmocňovat nově se rodících životních obsahů. S. také podnětně zasáhl, zejména subjektivací a lyrizací epického útvaru, do vývoje české moderní prózy. V povídkách z let devadesátých se autor zaměřuje k zpodobení typů bezbranných senzitivů, neschopných přizpůsobit se prostředí měšťácké banálnosti. Soustředění na problematiku vnitřně rozporného individua je charakteristické i pro *Ivův román*, v němž jsou vysledovány citové reakce „snílka a lyrika“, příslušníka generace z konce století. V pozdějších pracích S. usiluje o vypravěčskou objektivaci, o typ společenského románu (*Výpravy chudých, Tóma Bojar*).

BIBLIOGRAFIE

Realistické sloky (Bb 1890), *Květy intimních nálad* (Bb 1891), *Z mého kraje* (Bb 1892), *Soucit i vzdor* (Bb 1894), *Zlomená duše* (Bb 1896), *Vybouřené smutky* (Bb 1897), *Theodoru Mommsenovi* (B 1897), *Próza* (1898), *Údolí nového království* (Bb 1900), *Ivův román* (R 1902), *Balada o jednom člověku a jeho radostech* (B 1903), *Výpravy chudých* (R 1903), *Povídky a menší črty* (1903, rozšíř. vyd. kn. *Próza*), *Tři zpěvy dnešků i zítřků* (Bb 1905), *Dobrodružství odvahy* (Bb 1906), *Lyrika lásky a života* (Bb 1907), *O mlkovaní, lásce a zradě* (Pp 1909, 2 sv.), *Tóma Bojar* (R 1910), *Zápasy a osudy* (Bb 1910), *Knihy prvního zaslíbení* (1910, výběr z prvních tří básnických sbírek, nově zařazen oddíl *První verše meditační*), *Ještě jednou se vrátíme...* (1912, rozšíř. vyd. souboru básní, jež původně tvořily oddíl sbírky *Údolí nového království*), *Žně* (Bb 1913), *Knihy baladická* (Bb 1915), *Pankrác Budecius kantor* (P 1916), *O vysvobození prince Jirky* (B 1916), *Zpěvy domova* (Bb 1918), *K vřoci 28. října* (B 1919), *Krvácející bratrství. Rozjímání ranní i navečerní* (Bb 1920), *Básníkovy jaro* (Bb 1921), *Koloběh starostí a jiné povídky* (1921), *Jasná vidění* (Bb 1922), *Básně nesobeckého srdce* (1922), *Naděje i bolesti* (Bb 1924), *Kasta živořící a jiné prózy* (1924, další rozšíř. vyd. kn. *Próza*), *Drsná láska* (Bb 1927). — *Posmrtné: Hovory věci* (Bb 1929), *Za životem* (Bb 1930), *Písně o rovnosti* (1951). — *Výbory: Básně* (1953, usp. L. Fikar). — *Spisy v l. 1910–20 u Hejdy a Tučka* (13 sv.); *Dílo v l. 1922–30 v Aventinu* (22 sv.); *Spisy v l. 1936–38 v Melantrichu* usp. A. Novák (20 sv.); *kritické vyd. vychází od r. 1959 v nakladatelství Československý spisovatel* (dosud 4 sv.).

LITERATURA

L. N. Zvěřina: A. S. (1918); F. X. Šalda: A. S. (1924, ve Studiih z české literatury 1961), v Duši a díle (1913, v Souboru díla F. X. Šaldy 1947), v KP 3 (1950, o Vybouřených smutcích), KP 4 (1951, o Próze), KP 5 (1951), KP 9 (1954, o Znich), v KP 10 (1957), KP 12 (1959) a v SZáp 1933–34 (Několik myšlenek na téma básník a politika a Některé problémy sovsoké); A. Novák: Památce A. S. (1934) a ve Zvonech domova (1916); J. Zika: Knihovnické dílo A. S. (1948); J. Zika–J. Brabec: A. S. (1953). E. Chalupný v knize Studie o O. Březinovi a jiných zjevch čes. umění a filosofie (1912); J. Fučík v kn. Milujeme svůj národ (1948) a ve Statick o literatuře (1951); K. Sezima v Podobiznách a reliéfech (2. vyd. 1927, o Tómovi Bojarovi) a v Maskách a modelech (1930, o ostatní próze); J. Hora v kn. Poezie a život (1959); J. B. Čapek v Záření ducha a slova (1948); A. M. Piša v kn. Stopami poezie (1962); J. Brabec v doslovch k lvovu románu (1961) a ke sbírkám Z mého kraje a Soucit i vzdor (1962). jb

Jindřich Spáčil

24. 5. 1899 Kvasice

Studoval na učitelském ústavu v Praze (od 1914); r. 1917 byl odveden do ruské armády a zúčastnil se bojů v Itálii, Francii i Rusku. Učitelství ústav v Praze dokončil r. 1919 a učil pak na národních školách v Kvasicích, Lednici (1924 až 1925) a Hulíně, od r. 1928 na odborné škole pro ženská povolání v Kroměříži (r. 1937 se stal jejím ředitelem), v l. 1951 až 1959 na jedenáctiletce v Kroměříži. Po celý život se věnoval práci lidovýchovné a vlastivědné. — Přispíval do Lidových novin, Národního osvobození, Pestrého týdne, Ruchu, Hané, Kola, Iskry aj. V l. 1931–38 redigoval časopis Informace osvětových sborů v Kroměříži.

Po evokacích života pravěkých lidí a po prázách smyslového okouzlení přírodou obrátil se Spáčil ve třicátých letech k současnosti a vytvořil několik románů o lidech hanáckého kraje, kteří poznamenání světovou válkou těžce hledali své místo v životě domova (*Úsvit v nás, Náš svět zemře s námi, Mlhy nad domovem*). Zachytil zde kvas popřevratové doby i let krize a rozpory mezi generací starší, bránící se novotám a hlásající podrizenost člověka rodu a půdě, a mladými, naplněnými touhou po lepším uspořádání světa

a po svobodném rozvoji lidské osobnosti. S. hrdinové jsou přitahováni myšlenkami o revoluční přeměně společnosti, ale řešení jejich osudů většinou vyznívá jako odvrát do malého soukromého světa. Za druhé světové války začal S. psát prózu s historickou tematikou (zvláště jej přitahuje doba národního obrození), již se věnuje dodnes. Ve freskách z dějin Kroměříže a okolí často obětuje lidovýchovnému zaměření a maximální věrnosti i těm nejdrobnějším faktům vyváženost umělecké stavby, dovede však plasticky oživit významné dějinné události, důvěrně přiblížit dobové ovzduší a ukázat, že nejspolehlivější oporou národa byl vždy prostý lid a s ním spojení měšťané a inteligence.

BIBLIOGRAFIE

Kvasice v dávnověku (P 1919), Slehali nás! (P 1924), Raván a Théra (P 1925), Cesta bojovníků (Pp 1927), Na Hradské cestě (P pro mládež, 1928), Kudlovská dolina (P 1930), Slunce ve tváři (R 1932), Úsvit v nás (R 1935), Náš svět zemře s námi! (R 1937), Mlhy nad domovem (R 1939), Stan u liščí díry (P pro mládež, 1940), Nevěstin závoj (R 1941), Světla večerní oblohy (Pp 1941), Záračná halena (pohádky, 1944), Bludné kořeny (R 1946), Ať žije sněm! (R 1947), Tvrz nejpevnější (R 1956), Ječmínkova kytička (pohádky, 1957), Pod cimburskou hradní věží (P 1959), Lásky a rebelie (R 1961). — Práce odborné a popularizační: Městečko Kvasice (1921), Kroměřížský sněm 1848–1849 (1933), Putovní školy v lidovýchově (1933), Kroměříž, hanácké Atény (1937), Veškerá moc ve státě zvláště z lidu. Kronika o Kroměřížském sněmu 1848–1849 (1948). — Bibliografie v kn. L. Páleníčka (1959).

LITERATURA

L. Páleníček: J. S. (1959, medailón s bibliografií). V. Štupka v dosl. k románu *Ať žije sněm!* (1947) a v Kole 1948. pp

Karel Stanislav

(vl. jm. Otmar Gatschä)

16. 11. 1907 Motyčín u Kladna

5. 12. 1963 Praha

Od r. 1924 byl úředníkem stavebních a bytových družstev, od r. 1946 se věnoval výhradně literární činnosti. Už za předmnichovské republiky podnikl četné studijní cesty zvláště po severní a západní Evropě, r. 1958 po SSSR atd. Těžiště Stanislavovy spisovatelské práce je v oblasti rozhlasové dramatiky, s níž těsně

před okupací začínal a o níž za války vydal také praktickou příručku (*Jak píšeme rozhlasovou hru*). Kromě her a úprav pro rozhlas psal také divadelní hry a prózu. Jeho tematický záběr je široký, nevyhýbá se ani látkám z cizokrajného prostředí. Po sociálně laděných začátcích se dostává přes drobné humoresky k námětům budovatelským. Pokoušel se o dramatický obraz z prostředí někdejších „lepších“ lidí (*Dům na rozcestí*), psal i humoristicko-satirické causerie a satirické práce proti funkcionářům, nešvarům v distribuci ap. S. dílo vyznačuje novinářská pohotovost, plynulý sloh, úsilí o vtipné a živé podání; není však průbojně ani myšlenkově, ani tvárně.

BIBLIOGRAFIE

Město na pochodu (R 1943, pod vlastním jm.), Jak píšeme rozhlasovou hru (studie, 1944, pod vl. jm.), Svatohorské povídky (Pp 1948, pod vlastním jm.), Stavěli zedníci (D 1950, prem. 1949. též pod názvem Doubravové a Štika v rybníce, zfilm.), Cesta do života (Pp 1954), Pohádka o nemocné princezně (loutková hra, 1955), Pohádka o zlém hajném (loutková hra, 1955), O třech sestřích (loutková hra, 1956), Janek hastrmánek (loutková hra, 1957), Návštěva nepřichází (D 1958), Spartakovi aneb 40 HP proti všem (P 1958), Dům na rozcestí (D 1959, prem. 1957). Provedené hry: Žlutá věž (1949), Cesta lososů (1954), Omyl profesora Somola (1953), Nejste příbuzní (1961), Samota Nadějev (1962) aj.

LITERATURA

L. Vaňková v Divadle 1954 (rozb. Cesty lososů). mb

Antal Stašek

(vl. jm. Antonín Zeman)

22. 7. 1843 *Stanovů u Vysokého nad Jizerou*

9. 10. 1931 *Praha*

Jako nejstarší syn ze seelské, písmácké rodiny studoval na gymnasiu v Jičíně (od r. 1853) a v Krakově, kde bydlel u svého strýce (1859—61). Studoval pak práva v Praze, přitom učil na českém dívčím ústavu českému jazyku a dějinám a pracoval krátce v redakci Štulcova večerníku Pozor (1862) a Národních listů (1863). I universitu dokončil však v Krakově (1865—66). Byl pak zaměstnán v advo-

kátní kanceláři v Kolíně, v Praze u Josefa Friče (1869—74) a v Roudnici (1876 až 1877). V l. 1874—75 působil v Petrohradě jako vychovatel; jižní Rusko navštívil v letech 1889 a 1897. Třicet čtyři léta (1878—1913) byl advokátem v Semilech; často hájil zájmy českých lidí proti německým továrnám a byl činný veřejně i politicky. R. 1889 stal se za staročeskou stranu zemským poslancem, ale r. 1895 mandát složil; i jako poslanec zachovával si samostatné politické stanovisko; sympatizoval nejvíce s realistickým směrem. R. 1913 se přestěhoval do Prahy, do Krče. Za války (1914) ještě znovu přijal práci v advokátní kanceláři v Mohelnici, ale brzy se vrátil do Krče, bydlel společně se synem I. Olbrachtem a s H. Malířovou a pilně se věnoval literární práci. Nepřestal se zajímat ani o veřejný život, dovedl pochopit Říjnovou revoluci a mnohokrát projevil veřejně svůj demokratický postoj.

Staškova literární tvorba (první příspěvek 1866 v Květech, pak psal do časopisů Zlatá Praha, Květy, Osvěta, Lumír, později Zvon, Máj aj.) rozvíjela se téměř sedmdesát let. Začal poezií, lyrikou a zejména epikou psanou patetickým a popisným veršem; zrcadlil se v ní hlavně zklamání nad soudobým stavem národního života, romantická touha po čínech a sen o svobodě. S. pozorovatelský smysl, schopnost rozvíjet členitý děj i psychologicky charakterizovat postavu, lidská moudrost odlišující bez sentimentality a moralizování, s humorem nebo s ironií každý detail vyprávění se však nejlépe uplatnil v próze. Jeho povídky a hlavně romány jsou většinou spjaty s rodným podkrkonošským krajem. Často s aktuální bezprostředností se vyrovnávají s tíživou problematickou životou lidí odkázaných na chudá pole nebo na vysilující práci v továrně a analyzují mravní, národnostní a sociální otázky maloměstské společnosti. S. však nebyl pouhým pozorovatelem nebo kronikářem svého kraje. Život, který měl před očima, nebyl pro něj předmětem soucitu, tušil jeho třídní zákonitosti. Podal umělecký obraz spleť situace na venkově, s porozuměním charakterizoval prosté postavy a vyjadřoval jejich tápavé hledání lidského štěstí a spravedlnosti (*Blouznivci našich*

hor). Na osudech továrních dělníků sledoval sociální i národnostní problematiku kraje a bohatým dějem představoval bouřlivý život a myšlenkové proudění všech společenských tříd a vrstev (*V temných vírech, Na rozhraní*). Ztělesňoval nejraději postavy rozeklané a svírané malicherností maloměstáckého okolí, živelné bouřliváky, snilky a odbojníky planoucí myšlenkou vzdoru, třídního boje a revoluce (*O ševci Matoušovi a jeho přátelích*). S. postavy jsou lidé sužovaní vnitřním neklidem, charakterizovaní napětím mezi intelektem a citem, mezi slabostmi a vášněmi, hledači nových technických vynálezů a nového společenského štěstí, o něž zápasí, i když se jejich představa střetá s touhou po intimním štěstí a lásce. Jeho příběhy jsou osnovány na rozporu mezi jedincem a společností, mezi pokrokem civilizace a strnulostí charakteru lidí, na pohybu mezi společenskými třídami. S. próza odráží také různé etapy autorova názorového vývoje; začínal s ideály revoluce 1848, byl vždy vyhrčeně protirakouského a protihabsburského smýšlení, prošel vlivem anarchismu a končil přimknutím k revoluční ideologii proletariátu (*Vzpomínky*). Sdružuje prvky někdy umělecky nevyrovnané: schopnost osvětlit postavu příznačným realistickým detailem sráží se s velkorysým rozletem fantazie a s romantickými sklony, záliba v prudké a spletité dějovosti s dlouhými úvahami, úsilí o velkou ideovou koncepci s ulpíváním na drobnokresbě, náhoda s osudem. S. próza však prolíná zřetelně i jednotný smysl, který z ní činí důležitý a osobitý projev českého realismu, — nesmiřitelnost s útliskem, snaha po důsledném, neulzivním poznání společenské skutečnosti, neohrožené hledání cest, po nichž by bylo možno dospět k osvobození lidu, hluboké a optimistické porozumění pro těžký a spletitý lidský úděl.

BIBLIOGRAFIE

Václav (B 1872), Básně (1876), Nedokončený román (R 1878), Básně (1880), Z doby táborů (B 1884), Blouznivci našich hor (Pp 1895), V temných vírech (R 1900), Na rozhraní (R 1908), Otřelá kolečka (Pp 1912), Prélud (R 1918), Bohatství (R 1918), Zápasý (R 1924), Když hled a válka zuřily (Pp 1924), Stíny minulosti (R 1924), Bratři (R 1925), Vzpomínky (1926), Boj o Masaryka (polemická brožura, 1926), Uprchlík (R 1926), Pozdní plamínky (Pp 1927), O ševci Matoušovi a jeho přátelích

(R 1932, zřím.). — Posmrtně: Zábaj (B 1937, s dosl. M. Hýska), Dozvuky (R 1960). Sebrané spisy v nakladatelství Česká beletrie v l. 1925 až 1928 (18 sv.). Vybrané spisy vyšly v SNKLU v 10 sv. v letech 1955–64 (s doslový L. Lantové, Z. Pešata, M. Pohorského a Z. Tyla). — Bibliografie v monografii M. Hýska (1933).

LITERATURA

M. Hýsek: A. S. (1933, s bibliografií) a v ND 1914; K. Polák: O A. S. (1951); A. S., I. Olbracht a Semily (1960). F. X. Šalda v KP 13 (1963, Paměti a paměť — o Vzpomínkách) a v SZáp 1931–32; B. Václavek v Lit. studiích a podobiznách (1962); J. Fučík ve Státech o literatuře (1951); I. Olbracht v dosl. ke kn. O ševci Matoušovi a jeho přátelích (1952). mp

Ladislav Stehlík

26. 6. 1908 Bělčice u Blatné

Maturoval na učitelském ústavu v Příbrami (1928) a působil jako učitel v Leteticích, v Hudčicích, v Koupi, v Myslívě (1930–45). Od r. 1945 učí v Praze. — Přispíval do Lidových novin, Činu, Nového života, Plamene, Literárních novin aj.

Základním inspiračním pramenem Stehlíkovy poezie je jihočeská krajina. Smyslové dojmy i konkrétní realie venkovského života tvoří zdroj autorovy impresionistické i místně a časově situované lyriky (*Kvetoucí trnka, Zpěv k zemi*). V jeho melancholické tvorbě postupně sílil meditativní prvek, autor hledal hlubší souvislosti mezi člověkem a rodnou zemí. Na jedné straně vytváří obrazy míst a měst jižních Čech, venkovských tradic (*Madoně*), na straně druhé usiluje zmocnit se i nové tematiky v hornických baladách (*Kořeny*). S. tvorba, věnovaná jižním Čechám, vrcholí v dramatické epice *Pelyněk*. Pandánem knih básnických je dvojdílný cyklus lyrických próz, črt a reportáží *Země zamyšlená*, v němž autor plně uplatnil svou důvěrnou znalost historie, krajiny i lidu. Řada S. prací čerpá podněty z malířských a sochařských děl (Watteau, Preisler, Aleš aj.); autor usiluje evokovat atmosféru i scenerii výtvarného projevu. V posledních knihách se S. znovu vrací k dřívějším motivům (výjimku tvoří sbírka dojmů ze Sovětského svazu *Višňovou kůrou jaro voní*); do popředí vystupuje vzpomínková nostalgie a porozumění soudobým proměnám. S.

je citově založeným básníkem, má smysl pro konkrétní realitu venkovského života, často však poetizuje skutečnost konvenčními obrazy.

BIBLIOGRAFIE

Barevné dálky (Bb 1930), Watteau (Bb 1931), Kvetoucí trnka (Bb 1936, 3. definit. vydání 1946), Zpěv k zemi (Bb 1936), Kofeny (Bb 1938), České jaro (Bb 1940), Symfonie v bílé (B 1940), Madoně (Bb 1943), Země zamyšlená (Pp 1947), Pelyněk (Bb 1949), Marina Alšová (B 1952), Od jara do zimy (Bb pro děti, 1953), Alšova Vlast (Bb pro mládež, 1953), Na rybníce (Bb pro děti, 1954), Naše řeka (Bb pro děti, 1955), Malý přírodopis (Bb pro děti, 1956), Voněly vodou večery (Bb 1956), Všivou kůrou jaro voní (Bb 1961), Dávno již dozněly cepy (Bb 1963), Alšova zvířátka (Bb pro děti, 1963). — Výbory: Kam píseň zaleť (1947, usp. J. P. Lang). ztr

Miloslav Stehlík

2. 4. 1916 Milovice

Pochází z rolnické rodiny v Polabí. Maturoval na klasickém gymnasiu v Praze (1936), rok studoval na dramatické konzervatoři. Za okupace hrál a režisoval v několika divadelních společnostech. Po válce byl hercem Realistického divadla (1945–49, zde také debutoval jako dramatik hrou *Vesnice Mladá*), ředitelem a režisérem Městského divadla pro mládež v Praze (1949–51), režisérem plzeňského Divadla J. K. Tyla (1952–54), dramaturgem Národního divadla (1954–55). Od r. 1956 je režisérem Divadla čs. armády. Dvojím ročním pobytem na Ostravsku se připravoval k dramatům Nositelé řádu a O korunu a lásku. — Spolupracuje též s televizí (Sny a požáry) a filmem.

Stehlíkova dramatická tvorba, která představuje jednu výraznou linii českého dramatu po druhé světové válce, vyrůstá z hluboké znalosti české vesnice. Řadu her z prostředí polabské vesnice poznal S. jako souvislou kroniku spjatou dějištěm, postavami i chronologií historických událostí, na jejichž pozadí rozvíjí základní dramatické situace. Vlastní trojdielná kronika začíná v dramaticky sevřené *Mordové rokli* obrazem třídní a charakterové diferenciaci za okupace, pokračuje v *Jarním hromobití* volnější řazenými obrazy rozhodujících okamžiků zápasu o základy nového života

po osvobození a v mozaikovitě stavěném *Vysokém letním nebi* vylíčením prvních kroků družstevní vesnice i kritickým pohledem na její nové vnitřní rozpory. S. obnovil přerušenou tradici realistického vesnického dramatu. Ve snaze o drama lidského společenství se S. hry stále víc zalidňují, zabírají rozsáhlejší časové úseky, jejich skladba se uvolňuje a nabývá epizodické podoby žánrových obrazů ze života. K soustředěně stavbě se S. vrátil jedním ze svých nejvýraznějších děl, *Selskou láskou*. V absurdních situacích této hry o groteskních podobách dozrívajícího třídního konfliktu sílí postupně vážný tón, až hra nakonec vrcholí tragickým varováním. Hybnou silou S. dramatu se postupně stávají rozpory nové povahy. To je patrné už ve *Vysokém letním nebi*, zejména však v dříve napsaných *Nositelích řádu*. S. zde jako jeden z prvních v naší literatuře ztvárnil vážný morální konflikt a vnitřní rozpor tzv.kladného hrdiny, předznamenávaje tím po tematické stránce proměnu, k níž v našem dramatu později došlo. — Významné místo mají v S. tvorbě dramatizace sovětských próz svou schopností vyjádřit epické dílo dramatickou zkratkou a nenásilně je aktualizovat; dramatizace *Začínáme žít* a *Jak se kalila ocel* měly zároveň podnětný vliv na utváření nového repertoáru pro mladé obecnstvo. — S. vládne jádrnou lidovou řečí, jejím vtípem a spontánní obrazností, hutným a sdělným dialogem. Vytvořil množství výrazných, dramaticky aktivních postav, které při vši zakořeněnosti v přítomné době nejednou souvisejí s tradicemi českého divadla 19. století. S. postihuje realitu v její komické i tragické poloze, napětí mezi oběma póly bývá často zdrojem osobité působivosti jeho her. S. schopnost a vůle k realisticky pravdivému vyjádření skutečnosti neunikla však tlaku omezujících dobových tendencí estetických a společenských, pronikajících do jeho her např. nesouladem pravdivě postižené jednotlivosti a schematizující konstrukce celku.

BIBLIOGRAFIE

Vesnice Mladá (D 1947, prem. 1946), Mordové rokle (D 1949, i prem., zfilm.), Začínáme žít (dramatizace A. S. Makarenka, 1950, prem. 1949), Jak se kalila ocel (dramatizace N. A. Ostrovského, 1950, i prem.), Černí rytíři (D

pro mládež, 1951, prem. 1950), Perníková chaloupka (D pro mládež, 1951, i prem.), Jarní hromobití (D 1952, i prem., st. cena), Nositelé řádu (D 1953, i prem., st. cena), Vlajky na věžích (dramatizace A. S. Makarenka, 1955, prem. 1953, s předchozí hrou st. cena), Selská láska (D 1956, i prem.), O situaci a úkolech dramatické tvorby (referát, 1956), Hej, pane kapelníku (D 1957, i prem.), Vesnická kronika (Dd 1959; Mordová rokle, Jarní hromobití, Vysoké letní nebe, prem. posl. hry 1955), Čapajev (dramatizace D. Furmanova, 1961, prem. 1958), Procesi k Panence (P 1961, pův. film. scénář, zfilm.), O korunu a lásku (D 1962, prem. 1961). — Provedené hry: Lod dobré naděje (1948), Paní Bovaryová (dramatizace G. Flauberta, 1959), Tygří kožich (1960), Rozrušená země (dramatizace M. A. Solochova, 1962).

LITERATURA

J. Hájek v knihách Literatura a život (1955), Čas dramatu (1957) a v dosl. k Vesnické kronice (1959); A. Urbanová v dosl. ke hře O korunu a lásku (1962); J. Kopecký v kn. Dramatický paradox (1963, o hře O korunu a lásku). S. Machonin v Divadle 1953 (Proti schematismu za plnokrevné drama naší současnosti — o Nostielích řádu) a 1954 (Vlajky na věžích); V. Cech v NZ 1954; J. Fliček v čas. Praha—Moskva (1955, o drammatizaci sovětských látek); A. Scherl v HD 1955 (o Vysokém letním nebi).

jop

Františka Stránecká

(vl. jm. Františka Kerschnerová, roz. Všetěčková)

9. 3. 1839 Velké Meziříčí

27. 5. 1888 Brno

Dcera úředníka, přestěhovala se r. 1848 s rodiči do Stránecké Zhoře a soukromě studovala nižší gymnasium. R. 1855 se provdala za soudního úředníka Ignáce Kerschnera, s ním žila v Berehově v tehdejších Uhrách, v Uherském Hradišti, od r. 1874 v Brně. R. 1868 vystoupila pod pseud. Františka Stránecká knížkou *Pohádky z Moravy*, avšak svou literární činnost rozvinula teprve po příchodu do Brna, kde se stala též horlivou pracovnicí Vesny. — Přispívala do časopisů Komenský, Koleda, Obzor, Vesna, Květy, Zora, Světozor, Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci aj., do kalendářů Moravan a Moravský národní kalendář. Národopisně sběratelskou, publicistickou i beletristickou činnost F. Stránecké charakterizuje láska k venkovskému lidu. S. velebila vše, co odpovídalo patriarchálním

vztahům a mravům na vesnici a odmítala novoty společenské i myšlenkové. Viděla i sociální rozpory a bídu, řešení však obvykle nacházela v odevzanosti do vůle boží. Její beletrie, usilující zachytit především venkovský lid na rodném Horácku a na Slovácku (nejlépe se jí dařily drobné črty), mísí se často s prací sběratelky; klidné vyprávění, postrádající dramatickosti, zato bohaté na popisy přírody, bývá prokládáno líčením obyčejů, slavností, popisy krojů atd.

BIBLIOGRAFIE

Pohádky z Moravy (1868; 1874 s názvem Pohádky moravské I), Z našeho lidu (Pp 1882), Některé črty (Pp 1885), Z pohoří moravského (Pp 1886). — Posmrtné: Pohádky. Díl I (1927, z rukopisu upr. M. Remeš), Povídky a črty (1942, usp. T. Vodička). — Sebrané spisy F. S. v l. 1889–93 (3 sv., usp. F. Dlouhý). — Bibliografie v kn. M. Benešové (1959).

LITERATURA

M. Burešová: F. S. (1931) a v ročence Chudým dětem (1928); M. Benešová: F. S. (1959, s výborem povídek a s bibliografií). A. Novák v Podobiznách žen (1918), J. Pleskot ve Sborníku prací Ped. institutu v Ostravě, Dějiny, jazyk, literatura 2, 1961 (Tři generační představitelky slováckého realismu). pp

Pavel Stránský ze Zapské Stránky

1583 Stránka u Záp

1657 Toruň

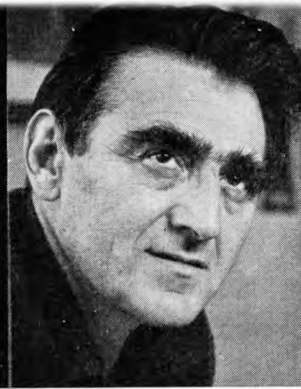
Od r. 1609 správce školy, pak správní úředník a měšťan v Litoměřicích, vzdělaný na pražské universitě (dosáhl hodnosti mistra), měšťanský právník a politik, za stavovského povstání přívrženec Fridricha Falckého. Od r. 1627 žil v exilu, nakonec od třicátých let jako pedagog v Toruni. Literárně vystoupil již před Bilou horou proti postupující germanizaci českých měst vlastenecky a politicky nabádavým českým spiskem *Proti hostinským, v Čechách se do kostelův tlačícím jazykům na nedbalého Čecha učiněný okřik* (1618). Na vyzvání leydenských tiskařů bratří Elzevirů napsal pro jejich sbírku učených pojednání o evropských státech encyklopedický spis *Respublica Bojema* (O státě českém, 1634, autorův titul 2. definitivního vydání z roku

Karel Schulz

Milan Schulz

Jan Skácel

Ivan Skála

Josef V. Sládek

Fran Směja

Jindřiška Smetanová

Milan Smolík

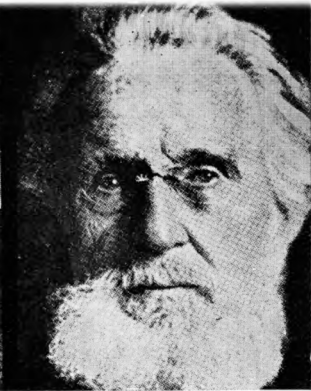
Naděžda Sochová

Jura Sosnar

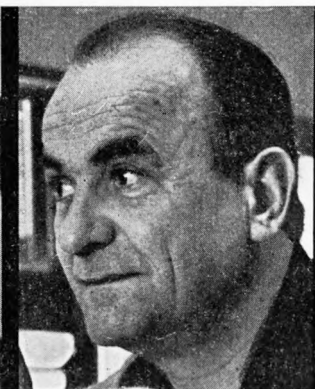
Antonín Sova

Antal Stašek

Ladislav Stehlík

Miloslav Stehlík

Vladimír Stuchl

Valja Stýblová

Jiří Suchý

Lotar Suchý

1643; pův. titul *Respublica Bohemiae*); s širokým přehledem a s citovým zaujetím podává geografické, historické, náboženské, právní, hospodářské a správní poučení o předbělohorském Českém království, po-
 jaté jako obrana českého státního práva, polemicky zaměřené proti bělohorským vítězům a kritizující i vlastní straniky za vinu na neúspěchu povstání. Dílo určené k informaci ciziny se stalo klasikou prací o české minulosti a mělo velký význam i pro mladší domácí historiografy (Balbina →, Pešinu → aj.); jeho kvality byly ceněny i politickými odpůrci. Bylo za osvícenství přeloženo do němčiny a doplněno Ignácem Cornovou (1792—1803). Pro elzevirskou sbírku snad napsal Stránský i méně významné obdobné spisy o Německu a Uhrách (*Respublica Germanica, Respublica Hungarica*). Nedochoval se jeho právně politický spis o vládě v Čechách z r. 1650.

EDICE A LITERATURA

O státě českém — Okřík, přel. B. Ryba (1953).
 jk

Jiří Strejček

† 1599

Člen jednoty bratrské a přívrženec Kalvíniův, z něhož také překládal (např. *Institute*, 1595). Je znám i jako autor mravoučného veršovaného skládání *Mravové aneb naučení potřebná, jak dítky hned z mládeí mravy a obyčeje dobré znáti mají* (tisk 1600). Zejména proslul jako duchovní básník. Jeho přebásnění žalmů, po Blahoslavových překladech nejspěšnější, bylo vydáváno nejen samostatně (*Žalmové aneb Zpěvové sv. Davida*, 1587 a častěji), ale stalo se i součástí bratrských kancionálů.

EDICE A LITERATURA

J. B. Čapek v kn. *Záření ducha a slova* (1948).
 zt

Ferdinand Strejček

27. 4. 1878 *Jindřichův Hradec*

3. 4. 1963 *Mladá Boleslav*

Gymnasium studoval v rodišti (do roku 1896), češtinu a němčinu na universitě

v Praze (u J. Gebauera, J. Vlčka a J. Vrchlického). Krátce učil v Praze a v l. 1911—33 na gymnasiu v Mladé Boleslavi. Napsal množství článků a studií především do *Osvěty*, *Ruchu* (který 1912 až 1914 redigoval), *Zvonu*, *Časopisu Českého muzea*, *Časopisu pro moderní filologii*, *Ohlasu od Nežárky* (zde 1938 vzpomínky Mezi Hradcem a Boleslaví) a do mnoha literárních časopisů i denních listů pražských i mimopražských (Boleslavan, Jizeran, Mladoboleslavské listy aj.), do mnoha sborníků periodických (Topičův sborník) i neperiodických. V l. 1910—48 řídil *Sbírku souvislé četby školní* a uspořádal četné antologie, především se zřetelem k mládeži (z deklamovánek a písní prvňáků českých obrozeneckých besed, z předbřeznových balad a romancí, z díla J. V. Friče, P. Chocholouška, A. Heyduka, z lidové lyriky i epiky, z pamětí našich spisovatelů aj.). Byl velmi často objevným vydavatelem V. Nejedlého, J. Hýbla, Š. Hněvčického, J. K. Tyla, V. Zahradníka, V. Č. Bendla, prvotin Sv. Čecha (po jeho smrti pokračoval ve vydávání jeho sebraných spisů), próz J. V. Sládka aj.

Jako literární historik vykládal Strejček archivní, životopisný a kulturní i časopi-
 secký materiál o spisovatelích známých a především zapomínaných a regionálních. Literární dílo spojoval jak s autorovým životem, tak s kulturním a veřejným ovzduším doby.

BIBLIOGRAFIE

O Svatopluku Čechovi (monografie, 1908), Lumírovci a jejich boje kolem roku 1880 (studie, 1915), Josefě Václav Sládek, jak žil, pracoval a trpěl (1916), Jindřichův Hradec let osmdesátých (Ff 1916), Adolf Heyduk (1920), České školy básnické 19. věku (1921), Eliška Krásnohorská (1923), Josef Svátek (1923), „Naše řeč“ a naše řeč (1924), Fr. J. Rubec (1924), Václav Beneš Třebízský (1925), Josef Kajetán Tyl (1925), Lásky a milenky našich básníků (1928), Jak se probouzela Mladá Boleslav (1930), Jak se probouzel Jindřichův Hradec (1930); Mladá Boleslav, jak ji poznával Ferd. Strejček (vzpomínky, 1931), Tylova drama životní (1932), Staří studenti jindřichohradečtí (P 1933) Základy správné mateřštiny (1934), Kde domov můj (studie, 1934), Spolutvůre „Prodané“ národ neprodal (1936), Humorem ke zdraví i síle národa (1936), Naši buditelé v Benátkách nad Jizerou (1936), Humorem a ironií k vítězství národa (1937), Václav Čeněk Bendl (1938), Olověné boty věčřejška (kulturně hist. próza, 1945), Z pamětí starého Hradečana (vzpomínky, 1946), Tylova Fidlovačka (1946),

Svatopluk Čech (1946), Lešetínský kovář Svato-
pluka Čecha (studie, 1946), Příbram za doby
Tylova (1946), Závěrečné slovo o Rukopisech
(1947), Naši bojovníci pérem (1948), Práce be-
letristické: Jmenem, srdcem stejně Čech (P
1909), Ivánkovo štěstí (D 1913), Hrabátko (P
1915), Rytíři blaníči (D 1918), Tři divadelní
hry (1919): Staří studenti, Dědečkův hřích, Po-
vstalci, Zástěrková protekce (D 1920), Tylova
láska (D 1926), Katastrofa za oponou (D 1927),
Polepšovna (D 1928), Revoluce na staré poště
(D 1932), Vzhůru na český bál (D 1932), Jarní
přehánky 1848 (D 1933), Rozervanec (D 1939).

LITERATURA

R. Havel v ČLit 1963.

jm

Ladislav Stroupežnický

6. 1. 1850 Cerhonice u Písku

11. 8. 1892 Praha

Po dvouletém studiu opustil 1862 reálku
v Písku a stal se praktikantem u svého
otce, který byl hospodářským správcem.
R. 1873 se přestěhoval do Prahy, kde byl
úředníkem v pojišťovně, krátce pracoval
v redakci Humoristických listů (1875 až
1876), od r. 1878 byl zaměstnán jako pi-
sař pražského magistrátu. V l. 1882–92
byl prvním dramaturgem Národního di-
vadla. — Přispíval do Humoristických listů,
Palečka, Lumíru, Světozoru, Šotka,
Osvěty aj.

Po básnických pokusech a drobných hu-
moristických prózách se Stroupežnický vě-
noval dramatu, zvláště veselohře. Veselo-
herní ovzduší dodává životní přesvědčiv-
nosti i některým jeho hrám historickým
(*Zvíkovský rarášek*, *Paní mincmistrová*),
zatímco pokusy o historické drama, jímž
chtěl vyhovět zálibě v pompézní jevištní
nádhře, zůstaly u popisnosti a vnější di-
vadelní rutiny (*Christoforo Colombo*).
Historické ovzduší, ve veselohrách věrně
zachycené, opíralo se hlavně o umělecky
zvládnutou archaizaci jazyka. Hlubší po-
jetí jevištního realismu, o které se pod
vlivem ruské tvorby jako dramaturg sna-
žil, přivedlo ho k soudobým námětům. Do
popředí jeho zájmu se dostaly konflikty
mezi šlechtou a mladou buržoazní společ-
ností (*Hrobčický z Hrobčic*) a rozpory
podnikatele věřícího v ideály s tvrdou
skutečností kapitalistického podnikání (*Na
Valdštejnské šachtě*); o jejich zachycení se
pokoušel již v próze (*Cavani*, *Synové gra-*

fitového rytíře), ale ani zde se ještě ne-
dovedl zbavit romantických postupů. Sku-
tečně prohloubit realistické vidění se S.
podařilo jen v humorném obraze českého
venkova *Naši furianti*. Po náběžích někte-
rých her J. K. Tyla → byli Naši furianti
první hrou, která na českém jevišti zcela
konkrétně podávala obraz života na sou-
dobé jihočeské vesnici. Hra je postavena
na konfliktu bohatých sedláků s předsta-
viteli nemajetných vrstev, a ačkoliv S.
nechtěl nic víc než věrně zachytit skuteč-
nost, zobrazil dramatický konflikt už jako
konflikt v podstatě třídní. K realistickému
obrazu přispěl ve hře rovněž jazyk postav,
využívající i tvarových a hláskových zna-
ků lidového a obecného jazyka i prvků
jihočeského nářečí. Naši furianti se tak
stali mezníkem ve vývoji českého realis-
tického dramatu. Při vytváření charakterů
vesnických lidí uplatnil S. zkušenosti ze
své humoristické, v psychologii někdy ob-
jevné povídkové tvorby ze života pražské
chudiny (Zlatník) a vesnických pytláků
a tuláků (Rybáci, Papšák a Mexikán).

BIBLIOGRAFIE

Humoristické čtení (Pp 1875), Noviny a karty
(D 1876, prem. 1875), Pan Měsíček, obchodník
(D 1878, prem. 1877), Černé duše (D 1878,
prem. 1877), V ochraně Napoleona I (D 1878),
Den soudu (Bb 1878), Cavani (R 1878), Roz-
zmarňe historky (1879), Povídky a novely
(1881), Synové grafitového rytíře (P 1881),
Zvíkovský rarášek (D 1883, i prem.), Triumfy
vědy (D 1884, i prem.), Lidé směšní a ubozí
(P 1884), Velký sen (D 1885, prem. 1884), Paní
mincmistrová (D 1886, prem. 1885), Naši fu-
rianti (D 1887, i prem., zfilm.), V panském
čeledníku (D 1887, prem. 1886), Štíročí peníze
(D 1887, i prem.), Po trnitých stezkách (Pp
1887), Václav Hrobčický z Hrobčic (D 1889,
prem. 1888), Christoforo Colombo (D 1890,
prem. 1886), Vojtěch Žák výtečník (D 1890),
Zkažený krev (D 1891, prem. 1894, zfilm.),
Z Prahy a venkova (Pp 1891), Na Valdštejnské
šachtě (D 1892, i prem.). Posmrtně: Král Třtina
(D 1916). — Výbor humoresek Z Prahy a ven-
kova usp. M. Novotný (1949). — Soubor po-
pisů Z listů L. S. otiskl J. Kamper v Obzoru
literárním a uměleckém 1902. — Dramatické
dílo u Šimáčka v l. 1887–94 (10 sv.).

LITERATURA

Od Kličpery k Stroupežnickému (1942); V. Mül-
ler, Naši furianti L. S. (1947), L. S. (1949);
F. Hampel: L. S., čes. humorista a dramatik
(1950). F. X. Šalda v KP 2 (1950, o jub. cyklu
v Nár. div.); J. Kopecký v doslovecch k Naším
furiantům a Paní mincmistrově (1950). J. Kam-
per v ČCM 1900–1901; F. A. Šubert v Osvětě

1913; J. Hájek v Divadle 1952; S. Utěšený v NR 1954 (o lid. jazyce Našich furiantů).

dh

Vladimír Stuchl

18. 4. 1922 Hradešice u Horažďovic

Ve Strakonických vystudoval gymnasium (maturita 1941), za okupace byl pracovně nasazen ve strakonické zbrojovce. Po osvobození působil krátce na tiskovém odboru ÚRO v Praze, potom byl redaktorem Práce (1947–48) a Lidových novin (1948 až 1951). Po absolvování Vysoké školy stranické se vrátil do redakce Práce, v l. 1955–60 byl zpravodajem ČTK v USA. Nyní je redaktorem časopisu Květy. — Příspěvky v Rudém právu, Literárních novinách, Novém životě, Mateřídoušce, Pionýrských novinách aj. Uspořádal sborník poezie dělníků a rolníků Pochodeň práce a míru (1953).

Stuchl vstoupil do literatury dvěma sbírkami nevýbojně a melancholické přírodní lyriky. Poválečná sbírka *Nahlas* je pokusem o politickou poezii, oslavující nově se utvářející vztahy mezi lidmi. Další knížky opřel S. látkově o poznatky ze svého několikaletého pobytu v cizině. Sbírkou *Doma i za mořem* založil na konfrontaci domova s americkou skutečností, domov tu však pojal jako rustikální a folklórní rezervaci. V reportážích *Dobry večer, Ameriko* informuje letnými záběry především o rubu životního stylu průměrného Američana; kniha přináší spíše zajímavá fakta než pronikavou analýzu amerických poměrů. — S. prostý verš a jednoduchá metaforičnost se uplatnily zvláště ve verších pro děti.

BIBLIOGRAFIE

Běhy (Bb 1943), Prchající laně (Bb 1944), Nahlas (Bb 1950), Jdeme tátovi naproti (Bb pro děti, 1953), Jarní den (Bb pro děti, 1953), Vlastovky se vrátily (Bb pro děti, 1957), Zákon hrášku (Bb pro děti, 1959), Doma i za mořem (Bb 1960), Pojďte s námi na výlet (Bb a P pro děti, 1962), Celý les zpívá (Pp pro děti, 1962), Procházka po ČSR (P pro děti, 1962), Bramborová hora (Bb pro děti, 1962), Dobry večer, Ameriko (Rpe 1962), Devět sivých peříček (Bb pro děti, 1963).

Valja Stýblová

4. 6. 1922 Praha

Po maturitě na gymnasiu (1941) věnovala se studiu klavírní hry, r. 1945 vstoupila na lékařskou fakultu a po promoci začala pracovat na neurologické klinice v Praze, kde působí dosud; vedle lékařské praxe je činná i jako vysokoškolská učitelka (1958 kandidátka lékařských věd).

Všechny dosavadní knihy Stýblové čerpají tematicky z oblasti jejího pracovního prostředí, jehož znalost umožnila autorce zpracovat aktuální problémy obecnějšího společenského dosahu (umělé přerušování těhotenství, výchova zdravotních sester, falešná vira v tzv. přírodní lékaře ap.). S. je feši v přiběžích mladých lidí, kteří teprve za cenu tragických osobních zkušeností objevují smysl života především v práci, a překonávajíc individualistické osamocení, nacházejí své místo ve společnosti. Důraz na mravní stránku problémů nabývá však často podoby proklamativních morálních naučení, která oslabují dramatický účín knihy.

BIBLIOGRAFIE

Mne soudila noc (P 1957), Dům u nemocnice (P pro mládež, 1959), Moje velká vira (P 1960), Dopis Kláře (P 1963). mch

Jiří Suchý

1. 10. 1931 Plzeň

Žije v Praze od r. 1936. V l. 1947–58 pracoval jako grafik v Propagační tvorbě. R. 1956 začal působit v pražské Redutě s amatérským souborem Akordklub jako kontrabasista, zpěvák a textař. R. 1958 založil s I. Vyskočilem → Divadlo Na zábradlí, na jehož dvou inscenacích první sezóny se podílel jako autor, herec, zpěvák a výtvarník. R. 1959 založil divadlo Semafor, kde spolupracuje především s hudebním skladatelem Jiřím Šlitrem a pro které píše hry, pásma, písňové texty, povídky, verše, hraje a zpívá. Texty, básně a povídky vyšly v různých sbornících (Hovory s veverkou, Almanach Klubu čtenářů 1962, Taneční hudba a džez), v programech Semaforu, časopisecky hlavně v Kultuře, Divadelních novinách, Divadle (1963 Jonáš a tingl-tangl), Mladém

světě, Mladé frontě a Kulturní tvorbě. Spolupracuje s filmem i jako herec (Bylo nás deset).

Nejvýznamnější částí tvorby Suchého jsou písňové texty; navázal jimi osobitě na tradici V+W →. S. texty souvisejí s metodou a prostředky poetistického básnictví; zaujímají spontánně kladný, neproblematický vztah ke světu, spojují humor s poezií a vyjadřují zároveň radost ze samotného tvůrčího aktu založeného na hravé obraznosti, volných asociací a silně exponované fantazii. Prolináním různých stylových rovin, zejména knižního stylu s hovorovou češtinou a velkoměstským slangem, vytváří S. vtipné slovní hříčky a překvapivé rýmové spoje, které jsou účinným prvkem poetizačním, hlavně však slouží k účelům parodizačním. Rozbití konvencí je základním rysem všech jeho textů; konvenci nepřekonává S. jen přímou parodií, nýbrž běžně i užitím samotných konvenčních postupů, kterým dá jemný ironický (nebo i autoironický) podtext. S. písně získaly široký ohlas jak pro svou poetičnost, tak pro svou schopnost vyjadřovat psychologii mladé generace, její citovou bezprostřednost, smysl pro vtip, odpor k patosu a neživotným tradicím. — Písně tvoří také podstatnou část S. her, především pásem o Zuzaně, kde mají dominantní funkci a jsou jen volně spojovány textem, ale také hudebních komedií, kde jsou využity jako dramatický prvek (*Člověk z pudy, Taková ztráta krve*). I tady však umělecky převyšují dramatický text, který v kritice negativních jeví i v úsilí postavit proti nim kladné životní hodnoty se sám leckdy nevyhnul schematické dějové konstrukci a násilné didaxi. Nejdářilejšího spojení písní s mluveným slovem dosáhl S. v moderním kabaretu *Jonáš a tingl-tangl*. — Pro S. povídkovou tvorbu je charakteristické především množství postřehů a nápadů, jež se mu však vždycky nedaří kompozičně zvládnout, záliba v absurdních pointách a využívání jazykových alogismů k rozvíjení osobitě imaginace a fantazie.

BIBLIOGRAFIE

Provedené hry: Kdyby tisíc klarinetů (1958, s I. Vyskočilem), Faust, Markéta, služka a já (1959, s I. Vyskočilem), Člověk z pudy (1959),

Taková ztráta krve (1960), Pepřové blues (pásmo, 1960, s použitím veršů Ch. Morgensterna), Zuzana je sama doma (pásmo, 1960, text průvodního slova s M. Horničkem), Zuzana je zase sama doma (pásmo, 1961), Šest žen (revue, 1962), Jonáš a tingl-tangl (kabaret, 1962), Zuzana není pro nikoho doma (pásmo, 1963).

LITERATURA

J. Dewetter a M. Lukeš v Divadle 1962 (č. 10); J. Suchý v čas. Film a doba 1963.

Lotar Suchý

6. 5. 1873 Turnov

4. 5. 1959 Turnov

Pocházel z měšťanské rodiny, studoval gymnasium v Mladé Boleslavi, od r. 1886 v Příbrami; zde se sprátelil s K. Tománem →, H. Jelínkem → a K. Sezinou →, s nimiž společně už jako student začal literárně působit. Po maturitě (1893) studoval na filosofické fakultě ve Vídni románskou filologii a slavistiku, r. 1895 přešel na práva v Praze. Po krátkém období notářské praxe se vrátil na filosofii, kterou však nedokončil. Od té doby pracoval jako novinář. Žurnalistickou činnost zahájil jako divadelní referent Rašínova Slova (v l. 1902–03), v l. 1907–08 byl divadelním referentem německého deníku Union, pak se stal redaktorem Venkova. V l. 1908–14 byl pařížským dopisovatelem různých českých listů (Národní politika, Národní listy), v nichž referoval o francouzském divadle, literatuře a kulturním životě. První světovou válku prožil v Praze; po ní se vrátil do Paříže jako účastník mírového jednání, později jako dopisovatel Národní politiky a Venkova. Do Československa se vrátil jen přechodně na prázdninové pobyty. Od roku 1938, kdy zanechal novinářské činnosti, žil v Mělnice, od r. 1946 v Turnově. — Poprvé publikoval jako sextán v brněnské Nivě, dále v Lumíru, Zlaté Praze, Moderní revui aj. a v časopisech, které redigoval. Překládal poezii, prózu i dramata z francouzštiny (E. Rostand, H. de Balzac, Tr. Bernard, Ch. M. Hennequin, Ch. Baudelaire) a z němčiny (Fr. Grillparzer, R. Dehmel).

Literární počátky souvisí Lotar Suchý s hnutím devadesátých let; nejbliže měl k mladší generaci, seskupené zprvu kolem

Moderní revue. Z jeho díla, zahrnujícího lyriku, drama i epiku, je nejvýznamnější tvorba dramatická, která rostla do značné míry stranou hlavního proudu a bez větší odezvy v soudobém divadelním životě i v kritice. V realisticky osnovaných dramatech postupně sílí stopy společenské kritiky i orientace na zdravé síly společnosti. V biblickém podobenství veršovaného dramatu *David* zobrazil individualistického hrdinu a jeho vnitřní krizi. Podobnou otázkou se zabývá S. i v *Hrstce věrných*, ztvárňující konkrétní téma procesu s Omladinou. Drama, psané před první světovou válkou, dostalo se na scénu až v r. 1948 a nabylo bezprostředně po únorových událostech nového aktuálního významu jako dílo o věrnosti lidu, jako kritika oportunistu a zrady ideálů. Satirickou groteskou *Hamilton a společnost* kritizoval S. maloměstství své doby a jeho kupeckou morálku. V posledním roce první světové války napsal S. hru s příznačným tématem revolučního roku 1848 (*Červánky svobody*). — V době svého meziválečného pobytu v Paříži se S. literárně odmlčel; ze závěrečného období jeho tvorby jsou pozoruhodné především satirické *Bajky*, vzniklé za okupace, kniha spisovatelovy zralé životní moudrosti, pevného lidského a občanského charakteru. Do tohoto období náleží také řada nepublikovaných a nehraných dramát a sbírka veršů *Stará jablona*.

BIBLIOGRAFIE

Nezabiješ (D 1903, i prem.), Kniha lyriky (Bb 1904), Dvě povídky veršem (1904), Sláva (D 1905, i prem.), Matka (D 1905, i prem.), Zahajovací scéna (D 1907, i prem.), Slaboch (D 1909, i prem.), David (D 1911, i prem.), Pro rod a púdu (B 1917), Červánky svobody (D 1918, i prem.), Hamilton a společnost (D 1921, prem. 1915 s názvem Bosonohá tanečnice), Sobec a svěťice (R 1929), Mučednice lásky (R 1931), Hrstka věrných (D 1948, i prem.), Výbor z dramatického díla (1953), Bajky (Bb 1954), Stará jablona (Bb 1958). — Provedené hry: Kostecký fraucimor (1955).

LITERATURA

J. Hájek v dosl. k Výboru z dramatického díla (1953).

Pavel Sula

(vl. jm. Josef Sulík)

3. 3. 1882 Svojšice
u Heřmanova Městce

Do školy začal chodit v Čáslavi, kde byli jeho přáteli R. Těšnohlídek a J. Mahen, vystudoval učitelský ústav v Kutné Hoře (1897—1901) a učil pak na obecných školách na Čáslavsku, Kutnohorsku a Kolínsku. R. 1912 pobyl studijně v Grenoblu a v l. 1913—14 učil ve Vídni. Po první světové válce působil v Hlohovci na Slovensku a v Praze (1921—40), nakonec jako ředitel měšťanské školy; od r. 1940 žil na odpočinku ve Zbraslavi, od r. 1960 žije v Praze. V l. 1920—24 řídil časopis pro mládež Úsvit, r. 1923 založil a do r. 1938 redigoval dětský časopis Klas. Uspořádal čítanky Květen, Vzkříšení, spolupracoval na několika učebnicích českého jazyka, účastnil se redakční práce v časopisu Komenský a v edici Kytice (Výbor z poezie a prózy pro školu i veřejnost) a napsal několik pedagogických studií. Pro slovenské děti redigoval knižnici Detva, v níž uspořádal vánoční sborník Sneh (1920).

Rozsáhlé pedagogické zkušenosti, smysl esteticky výchovný a aktivní účast v kutnohorském Kruhu umělecké výchovy (vedené mj. O. Hostinským a F. V. Krejčím), jehož základním programem bylo kritické hodnocení literatury pro mládež, projevil se v Sulově literární tvorbě, již se obracel především k mladým a nejmłodším čtenářům. Osvědčil v ní znalost dětské duše, pochopení pro složitý citový svět mládí, dovedl spojit umělecký záměr s nevtíravou výchovnou tendencí a zalidnit své práce výraznými, realisticky viděnými typy hlavně z venkovského prostředí. — Menší význam má S. prozaická tvorba pro dospělé, v níž počáteční lyrické črty vystřídaly povídky převážně z maloměstského prostředí a s motivy zpravidla tragickými.

BIBLIOGRAFIE

Prózy pro mládež: Dolánka (1908), Ráno (1910), Zeměluč (1910), Vítězství (1912), Majda boběček (1912), Cloviček (1913), Šťastná zahrada (1918), Melanka (1921), Letnáškové (1931), Kloučkové z předměstí (1933), Osada kmene Juchachá (1936), Svět v kolotoči (1937), Zářivá

křídla (1943), Na větrném koni (1943), V dětském světě (1955) aj. — Ostatní beletrie: Kniha pianissima (Bb 1904), Tančnice (Pp 1911), Domů pěšinkami (Pp 1918), Usměvy v slzách (Pp 1918), Stvořitelé světa (Pp 1919), Pokušitelé (Pp 1920).

LITERATURA

F. Pražák v kn. Spisovatelé učitelé (1946).
J. Voráčik v ZM 1962. jn

Jiří Sumín

(vl. jm. Amálie Vrbová)

9. 10. 1863 *Uhřetice u Kojetína*

11. 11. 1936 *Přerov*

Na její život působily chmurné zážitky z dětství, nešťastné manželství rodičů. Do školy chodila v Lobodících a Tovačově. Sama se učila cizím jazykům a zdokonalovala se v nich i v klášterní škole ve Frýdlantě nad Ostravicí. Školní vzdělání doplňovala četbou klasiků (z Kraszewského románu Podivíní vzala si pseudonym). Po otcově smrti se usadila s matkou v Přerově, kde žila bez valného styku s širší spisovatelskou obcí; na její tvorbu však působil literární historik F. Bílý, tehdy přerovský profesor. Vystoupila s básněmi v almanachu Zora (1833, pod pseud. Serafína Svitavská), na brněnském jevišti debutovala aktovkou *Tajný sňatek* (1886); pod pseudonymem Jiří Sumín tiskla po nejprv v Národních listech. Dále přispívala do časopisů Domácí hospodyně a Niva (s pseud. Jar. Svitavská). V prózách zobrazovala život na moravském venkově a malém městě, a čerpajíc z vlastních vzpomínek i zkušeností (*Z doby našich dědů, Rodný kraj*), odkrývala bezohledně příčiny rodinných krizí a rozvratů. Osudy jednotlivců uváděla ve vztah s přírodními zákony a vykládala je deterministicky. Viděla úpadek šlechty, nástup nového panstva z řad finančníků a obchodníků, znala pobožnostkářskou výchovu v klášterních školách; proti společenským nešvarům a náboženskému tmářství bojovala nejednou satiricky a leckdy i kresbou patologických případů (*Spása*).

BIBLIOGRAFIE

Z doby našich dědů (P 1895), Zapadlý kraj (P 1898), Věště (P 1898), Úskalím (Pp 1900),

Potomstvo (Pp 1903), V samotách duší (Pp 1903), Zrádné proudy (P 1904), Dvě novely (1906), Spása (R 1908), Podle cest (Pp 1909), Když vlny opadly (Pp 1910), Poupata (P 1912), Kroky osudu (Pp 1912, 1923 s názvem Bílý ďábel), Přičina rozvodu a jiné povídky (1913), Trosečníci (P 1913). Zápas s andělem a jiné prózy (1917), Děti soumraku (Pp 1918), Martin Gaca (P 1930, psáno slováckým nářečím), Povídky skoro neuvěřitelné (1937). — Provedené hry: Tajný sňatek (1886). Sebrané spisy u Solce a Šimáčka v l. 1920–24 (4 sv.).

LITERATURA

J. Staněk: J. S. (1915); G. Preissová: J. S. (1937). K. Sezima v Krystalech a průsvitech (1928, o Samotě); M. Majerová v kn. Spisovatelky dnes (1934); B. Slavík v Hanáckém písemnictví (1940) a v Kořenech (1944, Literární realismus morav spisovatelek); Ant. Veselý v dosl. k Povídkám skoro neuvěřitelným (1937) a v Neblednoucích podobiznách (1946). K. Híkl v Moravské revui 1918. jm

František Sušil

14. 6. 1804 *Rousínov u Vyškova*

31. 5. 1868 *Bystřice pod Hostýnem*

Syn hostinského, gymnasium studoval nejdříve soukromě, potom v l. 1819–22 u piaristů v Kroměříži, dále filosofii a bohosloví v Brně (vysvěcen 1827). Působil jako kaplan v Olbramovicích u Moravského Krumlova (1827–36) a krátce v Komárově u Brna (dnes součást Brna). R. 1837 byl jmenován profesorem na bohosloveckém ústavě v Brně; zapůsobil zde na řadu žáků, kteří pak tvořili tzv. Brůžinu Sušilovu (Vlad. Štastný, Jan Bílý, B. M. Kulda → aj.). Stal se vůdčí postavou katolického národního hnutí na Moravě. Zúčastnil se práce v Ústřední katolické jednotě (od 1848), Dědictví sv. Cyrila a Metoděje (od 1850) aj., dal podnět k založení časopisu Hlas Jednoty katolické (od 1849). — Debutoval verši v almanachu Denice (1825), přispíval do časopisů Poutník slovanský, Časopis Českého muzea, Krok, Hlas Jednoty katolické, Blahověst, Cyril a Metod (slovanský), Vesna (vídeňská) aj. U básní používal též pseudonymu F. S. Rousínovský.

Sušilova literární činnost je teologická (překlad a výklad Nového zákona, 1864 až 1872, Spisy svatých otců apoštolských, 1837, aj.), překladatelská (Hymny církevní, 1846, Antologie z Ovidia, Catulla,

Propertia a Muséa, 1861, překlady jiho-slovanských a ruských lidových písní), básnická a sběratelská. V původní poezii, psané pod vlivem antického a pseudoklasického básnictví, Rukopisů i lidové písně, mísil slovanství s katolicismem a napadal nově, proticírkevní myšlenkové směry. Pro překlady z antiky a pro verše určené ke zpěvu žádal časomíru, v přízvukně prozódii připouštěl pouze trochej a jamb (*Krátká prozódie česká*). — Pevné místo v naší literatuře si S. zajistil svými soubory lidových písní. Začal je sbírat roku 1824, původně pro druhé vydání Čelakovského → Slovanských národních písní; tak vznikla sbírka (1835) obsahující písně z okolí Rousínova. V druhé polovině třicátých let se S. rozhodl sbírat písně z celé Moravy za pomoci zasílatelů (soubor z r. 1840). Do definitivního souboru z let 1853–60 pojal jen ty písně, které sám zapsal nebo si dodatečně na místě ověřil. Sbírká vyniká bohatstvím legend, balad a milostných písní; uchovala celkem 2361 písní (podle číslování R. Smetany a B. Václavka), především slovanských, dále lašských, valašských, z brněnského okolí, hanáckých, nejméně horáckých. S. nezařazoval texty, které neodpovídaly jeho vkusu, a z různých variant sestavoval výsledné znění; přesto je jeho metoda pokrokem proti dřívějším sběratelům (např. Čelakovskému →): jeho přístup k písním není již pouze vlastenecký a estetický, ale postupně se stále více uplatňovalo i hledisko národopisné (zaznamenával různé varianty, místo sběru ap.). První zachytil zároveň s texty také nápěvy moravských písní.

BIBLIOGRAFIE

Moravské národní písně (1835). Moravské národní písně. Sbírká nová. S 288 nápěvy (1840). Básně (1847). Růže a trní (Bb 1851). Moravské národní písně s nápěvy do textu vřaděnými (v sešitech 1853–60, 2. vyd. 1860; vyd. R. Smetany a B. Václavka 1941). Krátká prozódie česká (1856 zvl. otisk z kal. Moravan, rozšíř. 1861 a 1863). Sebrané básně (1862). — Posmrtně: Nové básně (I. Zpěvy a hněvy, 1869; II. Smíšené básně, 1870). — Korespondence: Z doby Sušilovy (1917, vyd. P. Vychodil).

LITERATURA

P. Vychodil: F. S. (1898); Památce F. S. (1904); T. Vodička: F. S. (1946). J. Neruda v Podobiznách I (1951); A. Dvořák ve Výr. zprávě čes. zem. vyšší realky v Lipníku 1909–10 a

1910–11; R. Smetana a B. Václavek v dosl. k Moravským nár. písním (1941, 2. vyd. 1951) a v kn. O čes. písní lidové a zlidovělé (1950).

pp

Jarmila Svatá

(vl. jm. Jarmila Fuksová)

23. 9. 1903 Kolín

29. 4. 1963 Praha

Původem z úřednické rodiny, byla po maturitě na obchodní akademii (1921) krátce bankovní úřednicí. Všestranné umělecké nadání, které zprvu uplatňovala na ochotnickém jevišti při Klubu mladých v Kolíně, přivedlo ji v r. 1923 do Prahy, kde se učila zpívat a přechodně působila v Hilárově sboru elévů při Národním divadle. Prostřednictvím svého bratrance K. Teiga → se sblížila se členy umělecké avantgardy kolem Devětsilu. Hrála potom v různých experimentálních inscenacích E. F. Buriana, J. Frejky a J. Honzla, zejména v původním Osvobozeném divadle, naposledy s J. Plachtou v Burianově divadle. Debutovala románekem *Andělčina* kariéra (na pokračování v *Tribuně* 1928), od sňatku (1932) se věnovala výhradně literární činnosti; uveřejňovala kratší povídky, satirické glosy, fejetony v časopisech *A-Zet*, *Ahoj*, *Zdroj*, *České slovo*, *Lidové noviny* (tam *Sedm přátel slečny Vivian* na pokračování 1937), *Domov* a *svět*, *Letem světem*, *Rudé právo*, *Svět v obrazech*, *Nový život* aj. Hlavní románové práce J. Svaté mají společně charakteristické rysy v zachycení atmosféry a v pronikavé kritice mravů naší meziválečné společnosti a moderního velkoměsta, v dramatické fabulační schopnosti a v kultuře jazykové a stylistické. Satiricko-groteskním viděním skutečnosti a místy až dadaistickým vtipem, bohatě odstíněným od lidového humoru až k intelektualistické ironii a nelibostnému sarkasmu, byla blízká avantgardě dvacátých let v životě i v literárním projevu. *Andělčina kariéra* je sice parodie nasládlých dívčích románů, ale obsahuje zároveň některé prvky ironické autobiografie, *Sedm přátel slečny Vivian* novodobá moralita o různých druzích snobismu a měšťácké mravní korupce; *Petr zbláznil město* pak

umně konstruovaná burleskní groteska o převrácenosti lidských vztahů a hodnot v měšťácké společnosti. Stranou hlavní skupiny děl stojí román *V zajetí domova* poměrně konvenčním podáním zmarněného osudu nadané ženy. Po válce napsala S. dle vyprávění očíhoho svědka reportáž z Mauthausenu *Milenci SS smrti*, jejíž jednu kapitolu zdramatizovala pod názvem *Nenapravitelní*. Po delším odmlčení vydala novelu *Pět dnů*, naplněnou dramatickými osudy lidí za pražského povstání. Psala též prózy pro děti.

BIBLIOGRAFIE

Andělčina kariéra (R 1932), V zajetí domova (R 1936), Sedm kamarádů slečny Vivian (R 1938), Petr zbláznil město (R 1944), Milenci SS smrti (Rpe 1945, podle vyprávění V. Václavíka), Nenapravitelní (D 1946, i prem.), Blaník, hora tajemná (pověsti, 1956). To byl jeden rok (P pro děti, 1957), Dvanáct pohádek (1958), Pět dnů (P 1959).

LITERATURA

K. Konrád v *Plameni* 1963/10; K. Honzík v *kn. Ze života avantgardy* (1963). bw

Josef Svátek

24. 2. 1835 Praha

9. 12. 1897 Praha

Po absolvování realky (1854) a techniky (1858) v Praze věnoval se žurnalistice a studiu historie. R. 1860 vstoupil spolu s J. Nerudou →, P. Chocholouškem → aj. do redakce *Krásova Času*, izoloval se však od pokrokových novinářů, neboť setrval v redakci, i když list přestal podporovat české národní snahy (1861). Po zániku *Času* působil v redakci oficiálních Pražských novin (1863–64), později *Prager Zeitung* (1866–97), redigoval vládní *Pražský deník*. V těchto listech uveřejňoval odborné stati dějepisné a velkou část své beletrie. Mimoto přispíval do *Zlatých klasů* (poprvé 1854), *Lumíru*, *Časopisu Českého muzea*, *Času*, *almanachu Lípa* aj.

Jako historik shromáždil Svátek pilnou práci množství objeveného materiálu, užívaje dotud neznámých nebo málo přístupných archívních pramenů. Sebral pověsti o Praze, otiiskoval studie k dějinám Prahy a jejich památných míst a zvláště cenné

stati z rozmanitých oblastí naší kulturní historie (*Poslední dnové sbírek Rudolfových v Praze, K dějinám poštovníctví v Čechách* aj.), zabýval se dějinami selských bouří v Čechách. Po A. Rezkovi pokračoval v díle o novodobých českých dějinách. — Z historických pramenů si vybíral S. látku i pro své obšírné romány. Snažil se v nich upoutat dějovou naplností, nadnesenou mluvou, barvitými popisy, zajímavými kulturně historickými detaily a bohatstvím vylíčených událostí a historických osobností, jejichž obraz však přizpůsoboval svému záměru. Neodříkal se lecky ani laciných slohových prostředků druhořadé prózy. Vedle románů, jejichž hlavním smyslem bylo poskytnout vzrušující četbu (*Pražský kat*), psal díla naplněná loajlností k habsburské dynastii, rakouským vlastenectvím a protirevolučními názory (*Marie Terezie a Karel VII., Tajnosti pražské*, líčící zkrlesně události r. 1848, aj.). V románech, z nichž většina spadá do doby pobělohorské a v nichž s oblibou líčí ztroskotané pokusy o státní převrat nebo potlačené selské vzpoury (*Bitva bělohorská, Sedláci u Chlumce, Železná koruna* aj.), odmítal zásadně pokusy o odboj jako nebezpečné a škodlivé. Trebaže mluvil o utrpení lidu se soustrastnými sympatiemi, neviděl v lidu hybnou sílu dějin a ani ve svém protirevolučním zaměření (*Praha a Řím*) nebyl důsledný. Zkreslováním smyslu české historie stojí jeho románové dílo v příkrém protikladu k historické próze Beneše-Třebízského → i Jiráskově →.

BIBLIOGRAFIE

Anna z Kunštátu (P 1860), Tajnosti pražské (R 1868, 3 d.), Čeští křižáci (R 1869), Marie Terezie a Karel VII. (R 1870, 2 d.), Pasovští v Praze (R 1870), Majestát Rudolfa II. (R 1871), Věžeň na Křivoklátě (R 1871), Praha a Řím (R 1872, 3 d.), Sasové v Praze r. 1631 (R 1873, 2 d.), Jiří z Lobkovic (R 1873–74, 3 d.), Svědové v Praze (R 1874, 2 d.), Pražský kat (R 1876), Pomsta cikánova (R 1880), Paní Popelovna z Lobkovic (R 1886), Paměti katovské rodiny Mydlářův v Praze (R 1886–90, 4 d.), Železná koruna (R 1888, 2 d.), Hrabě Špork (R 1889), Astrolog (R 1890–91, 2 d.), Poslední Vršovec (R 1892), Pád roku Smiřických (R 1893, 2 d.), Don César a Saloména (R 1894), Poslední Budovec z Budova (R 1894), Z pěti století (Pp 1895–96, 2 d.), Sedláci u Chlumce (R 1897), Z odborných prací: Napoleón III., císař Francouzů (1861), Giuseppe Garibaldi (1862), Kulturhistorische Bilder aus

Böhmen (1879), Pražské pověsti a legendy (1883), Obrazy z kulturních dějin českých (1891. 2. d.), Povstání lidu selského v Čechách r. 1680 (1894), Ze staré Prahy (1899) aj. Sebrané dějepisné romány u F. Bačkovského v l. 1895–1908 (23 sv.), Spisy u Topiče v l. 1924–28 (35 sv.).

LITERATURA

F. Strejček: J. S. (1923) a v. dosl. k Praž. pověstem a legendám (1917). M. Hýsek: K historickým románům J. S. (1940). mř

T. Svatopluk

(vl. jm. Svatopluk Turek)
25. 10. 1900 Hodslavice

Studoval reálku v Kroměříži (1912–19) a navštěvoval Akademii výtvarných umění v Praze (u prof. Obrovského a Švabinského, do r. 1922). V l. 1926–33 byl zaměstnán jako malíř reklamních plakátů u firmy Baťa ve Zlíně, v l. 1933–45 žil jako samostatný spisovatel ve Valašském Meziříčí, Radošovicích u Řičan a v Praze (v r. 1939 krátce redigoval časopis Svět práce). Po osvobození byl redaktorem Rudého práva a pak závodního časopisu Tep nového Zlína (1947–50), od r. 1950 je znovu spisovatelem z povolání. R. 1960 byl jmenován zasloužilým umělcem. — Do literatury vstoupil r. 1925 povídkou Marie Magdalská v časopisu Pramen, kde publikoval v l. 1926–27. Příspěvky v Rudém právu, Literárních novinách, Hostu do domu, Rovnosti, Plameni aj. Svatoplukovo dílo obsahuje tři námětové okruhy, které souvisejí s autorovým životem: prostředí zlínské továrny a batismu, chudou a zaostalou vesnici, maloměstské úřednické prostředí pražské. Nejcennější výsledky přinesly romány z oblasti první; prvotina Botostroj a román Bez šéfa. V Botostroji odkryl tvrdou pravdu o Zlíně, kde maloměstské iluze a soustavná propaganda podstatně ztěžovaly boj dělnické třídy proti nelidským pracovním podmínkám a poháněckému a špiclovskému systému (autor byl žalován Baťovou firmou a kniha soudně zkonfiskována, vyšla až po druhé světové válce). Do téhož města umístil S. po osvobození i román *Bez šéfa*; v široce založené skladbě zobrazil obtíže socialistické přestavby společnosti v boji s vnějším i vnitřním nepřítelem

dělnické třídy a zároveň v postavě dělnického ředitele Langa první v naší literatuře signalizoval nebezpečné rysy období kultu osobnosti. — K druhému, vesnickému tematickému okruhu patří baladický román *Mrtvá země*, přesvědčivý protest proti vládě tmy a lakoty na valašské vesnici. V novele *Švédský mramor* se S. vrátil po letech do téhož prostředí a s humorem a satirou zachytil, jak staré zde ještě v lidech dožívá, ale jak je postupně vytlačováno vztahy a jevy novými. Změnil se autorův zorný úhel, místo zahořklé nenávisli převládá humorný, trochu ironický nadhled. — Nejspornější jsou výsledky z tematického okruhu pražského, neboť zde někdy převládá (hlavně v románu *Človíček*) pasivní popisný naturalismus. — S. není chladným pozorovatelem životních osudů, nýbrž vnaší do díla svou touhu po sociální spravedlnosti a nenávisť ke zlu. Vytvořil si charakteristický styl, úryvkovitý, strohý, s úsečnými, zkratkovitými větami a řadou zámlk. Za hrdiny volí nejčastěji nervní, vášnivé postavy, bouřící se proti svému údělu.

BIBLIOGRAFIE

Botostroj (R 1933, zfilm.), Mrtvá země (R 1936), Andělé úspěchu (R 1937), O zlém i dobrém (Pp 1939), Človíček (R 1940), Gordonův trust zaluje (R 1940, přeprac. 1949 pod názvem Pán a spisovatel), Tvář člověka (Pp 1941), Alik hrdina (P pro děti, 1942), Dům v Betlémské (R 1942, přeprac. 1959), Hrdinové z ostrova (R pro děti, 1944), Botostroj (D 1947, prem. 1951), Ze všech nejchudší (R 1948), O statečném usákově (P pro děti, 1949), Zrada rodiny Baťovy (brožura, 1949), Batismus v kostce (brožura, 1950), Na prahu komunismu (Rpe 1952), Bez šéfa (R 1953, st. cena, zfilm.), Putování za hvězdou (Pp 1955), Stopami úzkosti (D 1958, prem. 1957), Pravá tvář batismu (brožura, 1959), Švédský mramor (P 1961). — Provedené hry: Rudé pelargónie (1955).

LITERATURA

J. Hájek v kn. Literatura a život (1955), v. dosl. k Botostroji (1960) a v kn. Osudy a cíle (1961), J. Lang v NŽ 1954 (Velký román T. Svatopluka — o Botostroji); J. Tomeček v HD 1956. šv

Karolína Světlá

(vl. jm. Johanna Rottová,
provd. Mužáková)

24. 2. 1830 Praha

7. 9. 1899 Praha

Vyrůstala se svou sestrou Sofií Podlipskou → v pražské obchodnické rodině; po r. 1840 se sblížila s českou národní společností, zaujata myšlenkou vlastenectví, kterou v ní probudil profesor Petr Mužák, její pozdější manžel (1852). R. 1853, po smrti jediné dcerky, poznala v manželově rodišti Světlá pod Ještědem (podle něho si zvolila své literární jméno) venkovský lid, oblíbila si ho a až do r. 1887 pobývala ve Světlé každý rok několik měsíců. Na začátku šedesátých let vzniklo na krátkou dobu hluboké přátelství mezi ní a J. Nerudou →. R. 1875 onemocněla oční chorobou, téměř oslepla a od té doby diktovala své práce neteři Anežce Slukové-Čermákové. Ochabla i její účast na veřejném životě (od r. 1871 spolupráce v Ženském výrobním spolku), její tvorba se soustředila především k práci na vzpomínkách. Literární záměry S. byly ovlivněny četbou (Němcová, Sandová) i úsilím o emancipaci ženy. — První příspěvek otiskla v almanachu Máj (1858), později publikovala v časopisech Posel z Prahy, Obrazy života, Rodinná kronika, Květy, Osvěta, Lumír, Zlatá Praha, Světozor, Národ, Ženské listy aj.

První povídky K. Světlé zachycovaly život v pražských měšťanských rodinách (*Sestry, Společnice, Láska k básníkovi*) a autorka se v nich netajila nesouhlasem s malicherností zájmů aristokratické a měšťanské společnosti, ani s kritickým stanoviskem k jejich národní lhostejnosti. K některým z prvních prací ji inspirovaly skutečné osudy lidí, které znala buď sama, nebo o nichž jí vyprávěl otec (*Několik archů z rodinné kroniky*). K románům si volila náměty z doby na přelomu 18. a 19. století (*První Češka, Na úsvitě, Zvonečková královna*); už v nich bylo zřejmé spisovatelčino úsilí přispět k utváření lepšího života a její přesvědčení o mravně výchovném poslání literatury. Patos většiny těchto knih dnes už na mnoha místech vyprchal; trvalou hodnotu představuje

v nich zajímavý a živě podaný obraz staré Prahy a jejího rázovitého prostředí, s dobře vykreslenými postavkami (*Černý Petříček*), i protest proti citové a národní povrchnosti života v měšťanských kruzích. — Umělecky nejvýznamnější částí díla S. je vesnická próza z Podještědí. S. v ní chtěla především podat věrnou charakteristiku ještědského lidu, zároveň však usilovala v obraze jeho života a názorů řešit mravní problémy, které považovala za důležité (otázka cti, poctivosti, vztahu muže a ženy). Chtěla především poznat a pochopit mravní jádro lidu, jeho myšlení a citění, jak se odráželo v lidovém vyprávění. Hledala „typy, v nichž by se mravní, náboženský sociální ráz doby nejjasněji zobrazil“. Do charakteristiky hrdinů vnášela přitom i svou představu o morálce, a tak slučování realistických a idealizačně romantických prvků je příznačným rysem její umělecké metody. Schopnost vystihnout myšlení a citění prostého člověka byla oslabována apriorním hodnocením skutečnosti. Tvorba s ještědskými náměty zahrnuje různé prozaické útvary, především povídky a romány; S. je většinou přesně lokalizovala do Podještědí a zpravidla v nich vycházela ze skutečných událostí. Odhalovala těsné sepětí lidu s krajem, ukazovala na bohatství jeho tradic, kreslila obrazy žen nadaných mravní a citovou ušlechtilostí, obětujících se pro milované muže (povídka *Skalák* byla navíc ještě zahrocena kriticky proti pokrytectví). Podařilo se jí zachytit celou galerii svěrázných lidových postav (*Kresby z Ještědí*) a ukázat jejich život v jeho složitosti a nejrozmanitějších situacích, humorných i vážných. Později, v letech osmdesátých, zpodobovala v povídkách s oblibou lidi podivýnské, zvláště i osamocené (*Divousové*). Největšího úspěchu dosáhla S. ještědskými romány. Dokázala v nich, v české literatuře poprvé, sloučit závažnou společenskou problematiku s výraznou kresbou postav (především ženských) a přitažlivým dějem i s dramaticky koncipovanou kompozicí. I v nich hovořila o vážném pojmání lidského údělu, s nímž se setkávala u prostého člověka, a konfrontovala je s afektovaným, nicotným životem ve městě. S. si uvědomovala i nedostatky ještědského lidu, zejména jeho

hospodářskou zaostalost. Chtěla proto ve svých dílech poskytnout lidu i poučení, jak lépe hospodářit a jak se podílet výrazněji na politickém dění v zemi. — V ideové koncepci ještědských románů se odráží konečně i přesvědčení S. o tom, že největším lidským posláním je obět přinesená ve jménu vyššího ideálu. V prvních románech šlo o obět ve prospěch obce a společnosti vůbec. Zpravidla bere tuto obět na sebe žena, která vysvobozuje muže svou očištnou láskou (*Kříž u potoka*) nebo ho přivádí od lehkomyšlného života k práci prospěšné pro obec (*Kantůrčice*). V posledních románech (*Frantina*, *Nemodlence*) se dostaly do popředí otázky nábožensko-filosofické. Hrdinové dospívají ve svém myšlenkovém vývoji k osobitému pohledu na skutečnost, který se obejde bez náboženství, a k životní filosofii založené na rozumu; tato filosofie vede Frantinu i „nemodlence“ až k otevřenému boji proti panskému a církevnímu útlaku.

BIBLIOGRAFIE

Láska k básníkovi (P 1860), O krejčíkové Anežce (P 1860), První Češka (R 1861), Na úsvitě (R 1865), Rozcestí (P 1866), Škola mé štěstí (P pro mládež, 1866), Kříž u potoka (R 1868), Vesnický román (R 1869), Zvonečková královna (R 1872), Společnice (P 1872), Lamač a jeho dítě (P 1872), Skalák (P 1872), Cikánka (P 1873), Konec a počátek (P 1874), Poslední paní Hlohovská (R 1875), Černý Petříček, Kantůrčice (P a R 1876), Frantina (R 1876), Nemodlence (R 1878), Lesní panna (P 1878), Několik archů z rodinné kroniky (vzpomínky, 1878), Ještě několik archů z rodinné kroniky (vzpomínky, 1878), Sestry (P 1878), Seřka (P 1878), Dvojitý probuzení (P 1878), Epištola k českému studentstvu (úvaha, 1879), Kresby z Ještědí (Pp 1880), Okamžik (P 1880), Ten národ (P 1880), Náměly (P 1880), Frantina (črta, 1880), Purkymistrovic Katynka (P 1881), Na bludné cestě (P 1882), Deborah (P 1882), Z Ještěda (P 1882), Drama zbořeného domu (P 1882), Z tanečních hodin (P 1882), Několik dní ze života pražského hejska (P 1882), Za májového večera (P 1882), Zamítání (P 1882), Libánky koketiny (P 1882), Mladší bratr (P 1883), Poslední poustevnice (P 1886), Jitřenka (P 1886), Čtete rodný jazyk svůj (Pp pro mládež, 1888), Upomínky (1888), Větrné (P 1888), Škapulír (P 1889), Dcera pouště (P 1890), V zátisi (P 1890), Z literárního soukromí (vzpomínky, 1897). — Sebrané spisy u I. L. Kobra v I. 1874–94 (6 sv.), u E. Grégra a Dattla v I. 1874–80 (5 sv.), u J. Otty v I. 1899–1904 (30 sv.), zde poprvé: Ze starých časů, Josefů Josef, Kterak se dohodli, Divousové (Pp 1901), Pán a sluha Z ozduší barikád, Tři chvíle, Bludička, Milha.

(Pp 1901), U sedmi javorů, V Hložinách (Pp 1902), Z vypravování staré žebračky, Černá divizna (Pp 1902), Miláček lidu svého (R 1903), Vybrané spisy v SNKLU v I. 1954–59, za red. J. Špičáka (8 sv.). — Bibliografie v monografii J. Špičáka (1962).

LITERATURA

T. Nováková: K. S., její život a její spisy (1890); L. Čech: K. S. (1891 a 1907); A. Čermáková-Sluková: Vzpomínky na K. S. (1909); V. Martinek: K. S. (1910); A. Lauermannová-Votočková: K. S. (1937); V. Mazlová: K. S., KEŽ u potoka (1946), v dosl. ke Zvonečkové královně (1949) a v NR 1947 (Jazyk K. S.); L. Páleníček: K. S., bojovnice revolující (1941); J. Špičák: K. S. (1962, s bibliografií) a v dosl. k 8. sv. Vybraných spisů (1959), J. Neruda v kn. O literatuře (1950); E. Krásnohorská v ročence Chudým dětem (1899), F. X. Šalda v KP 8 (1956, K. S. a J. Neruda); A. Novák v Podobiznách žen (1918); V. Lišková v Posmrtném odtisku z prací (1945); M. Pujmanová ve výboru Vyznání a úvahy (1959); M. Hýšek v předml. ke kn. Z ještědských povídek (1947); Z. Nejedlý v kn. O literatuře (1953), v dosl. k Vesnickému románu (1949) a ve Varu 1949; M. Pohorský v předml. k Ještědským povídkám (1954) a v dosl. ke Kresbám z Ještědí (1961); V. Ržounek v dosl. k Černému Petříčkovi (1955), V. Hálek v Květech 1868; F. Kleinschnitzová v LF 1919 (Náboženské postavy z lidu v díle K. S.); D. Jeřábek v LF 1947 (o pramenech Vesnického románu). hh

František Xaver Svoboda

25. 10. 1860 Mníšek u Prahy

25. 5. 1943 Praha

Manžel spisovatelky Růženy Svobodové →. Od r. 1874 studoval na reálce v Praze, studii na technice po třech letech zanechal a byl praktikantem u pražského magistrátu (1884–89), později úředníkem Městské spořitelny v Praze. Od r. 1910 žil na odpočinku v Praze a v Mníšku. — Debutoval verši v sušickém časopise Naší mládeži, přispíval do Lumíru, Zlaté Prahy, Zvonu, Osvěty, Lípy.

Už v počáteční básnické tvorbě vyhnul se Svoboda rétorickému vlivu J. Vrchlického a v milostných verších i v přírodní lyrice ohlašoval poezii zobrazující bez alegorizování básníkovy nálady. Záhy však zpláňal a veršům, podniceným většínou vzpomínkou, nedovedl dát obecnější platnost. Básnické schopnosti uplatnil v rozsáhlé povídkové a románové tvorbě, jejíž děje umísťoval především do Prahy a do okolí Mníšku. Snaha po jemném psy-

chologickém zobrazení milostných vztahů, ve kterém bylo těžiště jeho talentu, vyústila působením otelých zápletek a títerného sledování detailů v konvenci; ani v rozsáhlé kronice podbrdského rodu (*Rozkvět*) nedovedl příběhy zapojit do širších společenských souvislostí. Větších úspěchů dosáhl jen tam, kde ukazoval obrodné působení přírody na duši měšťáka (*Reka*), nebo v obrazu citových konfliktů uvnitř měšťácké rodiny, o něž se pokusil i v řadě prací dramatických (*Márinka Válková*, *Poslední muž*, *Olga Rubešová*). Většina S. dramát však ztratila hodnoty, kterými přispěl k proniknutí realismu na českou scénu (*Směry života*). V trvalé oblibě zůstaly jen jeho veselohry pro svou lehkost a rutinu, s níž obvykle rozvíjí humorný nápad (*Čekanky*, *Poupě*, *Lapený Samsónek*).

BIBLIOGRAFIE

Básně (1883, 2 sv.), Básně (1885, 2 sv.), Povídky (1886–87, 2 sv.), Márinka Válková (D 1889), Nalady z minulých dob (Bb 1890), V našem vzduchu (Bb 1890), Směry života (D 1892, i prem.), Koketky, ženichové a nevěsty (Pp 1893), Rozklad (D 1893, i prem.), Naladové povídky (1894), Mladé představy (Pp 1894), Románové paprsky (Pp 1894), Probuzení (Pp 1893), Útok zisku (D 1894, prem. 1893), Noví vesničani (R 1895), Směs žertu i žalu (Pp 1895), Květy mých lučin (Bb 1896), Vzrušující hlavy ženské (Pp 1896), Drobné příhody (Pp 1896), Faza (D 1896), Dědečku, dědečku (D 1897, i prem., přeprac. pod názvem Na boušinské samotě, 1912), Pavel Liška (B 1898), Pestré povídky (1898), Rozkvět (R 1898, 2 sv.), Odpoutané zlo (D 1898, i prem.), Podvrácený dub (D 1900, prem. 1909), Čekanky (D 1900, i prem., zfilm.), K žatvé dozrálo (Bb 1901), Příběhy a obrazy (Pp 1901), Lapený Samsónek, Mlsáníčko (Dd 1902, prem. 1903), Vášeň a osud (Pp 1902), Olga Rubešová (D 1902, prem. 1903), Poupě, Boháč a smrt, Rozveselená rodina (Dd 1902), Démon (D 1906, i prem.), Fialka (D 1907, prem. 1906), Dva romány (1906), Srdece její kvétalo vždy dvěma květy (R 1908), Válečné sny F. Poláka (Pp 1908), Reka (R 1908–1909, 4 sv.), Přes tři vrchy (D 1912), Z brdských lesů (Pp 1912), Milý tatínek (D 1912), Temné síly (Pp 1915), Vlna za vlnou se valí (R 1915), Kvetoucí stromky (Pp 1917), Neobyčejné příběhy (1919), Carovná kořist (R 1918), Poslední muž (D 1920, prem. 1919, zfilm.), Bílý pták (Pp 1920), Pýcha (R 1920), Ořechy (D 1922, prem. 1923), Černý komediant (Pp 1922), Ubíty drak (D 1923), Srdcová královna (P 1923), Zahrozený muž (D 1923), V ďáblově kočárku (P 1923), Kašpárek (R 1927), Milionářky (D 1928, i prem.), Je podzim, ovoce voní (Bb 1929), Jeho nevinné oči (D 1929, i prem.), Skok do tmy (R 1929), Dcera mlynářova (román ve verších, 1930), Mamin-

činy starosti (D 1931), Přiliš na člověka (R 1932), Černý plamen (R 1932), Vzrušující ženy (Pp 1932), Pod stromem života (Pp 1932), Pozdě (R 1934), Večerní zvon (Bb 1935), Příhody líbezných žen (román ve verších, 1936), Stopy v utichlé krajině (R 1936), Daniel v jámě lvové (R 1936), Pokušení (R 1936) aj. — Sebrané spisy F. X. S. u Vilimka v l. 1908–38 (99 sv.). — Bibliografie v monografii V. Martínka (1944).

LITERATURA

V. Martínek: F. X. S. (1944, s bibliografií a s další literaturou). F. X. Šalda v KP 1 (1949, o Rozkladu, Útoku zisku a Probuzení), v KP 3 (1950), v KP 4 (1951, o Odpoutaném zlu); K. Sezima v Podobiznách a reliéfech (1927); V. Justl v dosl. k Čekankám (1959, Veselohry F. X. S.). *dh*

Jiří V. Svoboda

27. 3. 1924 Brémy, Německo

Otec byl úředníkem na čs. konzulátě v Brémách, potom ve Vídni. S. vystudoval v Praze reálku (1942) a absolvoval abiturient-ský kurs při obchodní akademii, na skloukl v roce války byl pracovníkem nasazen. R. 1945 začal studovat na Vysoké škole politické a sociální, v l. 1946–51 byl redaktorem Mladé fronty, v l. 1953–62 redaktorem Mateřidousky. — První básně publikoval ve Studentském časopise, další příspěvky v Rudém právu, Tvorbě, Mladé frontě, Obráně lidu, Literárních novinách, Kulturní tvorbě, Ohničku, Mateřidousce aj.

Charakter Svobodovy tvorby určila jednak tísnivá doba okupace (okouzlení přírodou, citlivý vztah k lidem jsou proto v prvních sbírkách obstřeny melancholií), jednak zážitek generace, které bylo dáno s nadšením a bez výhrad budovat od osvobození novou společnost. Zde pramení apostrofy generace, jež se stala „šterkem přístích let“, tak příznačné pro S. poezii, stejně jako zamýšlení nad vlastní dobrovolnou obětí životu, lidem, lásce. Značnou část své tvorby věnuje poezii pro děti. — Překládá především z ruštiny (J. Vinokurov, N. Zabolockij, S. Maršak, K. Čukovskij aj.), ale také z ukrajinštiny, francouzštiny (F. Jammes) a němčiny.

BIBLIOGRAFIE

Vějířem větru (Bb 1943), Lomikámen (Bb 1945), Lidice (B 1946), Pro radost (Bb 1949), Běžím.

běžím do školy (Bb pro děti, 1952), Až já budu velký (Bb pro děti, 1952), A to je ta krásná země (Bb pro děti, 1953), Zpívej, holubičko (Bb pro děti, 1954), Přes kameny (Bb 1954), Svět o jedné neznámé (Bb 1959), Dobrá ráno (Bb 1962), Těžká krev (Bb 1963), Papírová lodička (Bb pro děti, 1963).

LITERATURA

J. Trefulka v NŽ 1955.

Růžena Svobodová

(roz. Čápová)

10. 7. 1868 Mikulovice u Znojma

1. 1. 1920 Praha

Otec byl správcem klášterního panství. Do školy začala chodit v Praze, kam se rodina r. 1874 přestěhovala. Vzdělání zakončila v klášterní škole u Svatého srdce. Po otcově smrti živila se nějaký čas jako společnice a domácí učitelka. R. 1890 se vdala za spisovatele F. X. Svobodu →. Podnikala kratší cesty (Itálie, Jugoslávie, Francie), bývala často v Beskydách, odkud si přivezla řadu námětů a motivů pro svou literární tvorbu. Prostřednictvím svého muže se seznámila s řadou kulturních pracovníků a pod jeho vlivem začala sama tvořit. První práce tiskla od r. 1891 v Rozhledech, Světozorce a Lumíru. Soustředila kolem sebe kruh spisovatelů a umělců: k jejím přátelům patřila H. Kvapilová, B. Benešová →, M. Pujmanová →, její uměleckou osobnost formovalo celoživotní přátelství s F. X. Šaldou →. Spolupracovala s jeho časopisy (Novina, spoluredigovala Českou kulturu). Založila a vedla časopisy Lípa (1918–19) a Zvěstování (1919). Za první světové války byla inspirátorkou a organizátorkou sdružení České srdce, akce na pomoc venkova hladovějícím městským dětem.

Povídková a románová tvorba R. Svobodové, přední představitelky českého literárního impresionismu, vyrůstá z bolestného rozporu snu a skutečnosti. Její hrdinky, mladé dívky a jemně senzitivní ženy, prožívají dramatická střetnutí ráje dětství s krutým a bezohledným světem, trpí nepochopením a lhostejností svého okolí, konvenčnosti vztahů. S., stejně jako její vrstevnice (např. Jiří Sumín →), na čas vidí řešení v emancipaci ženy, kterou chá-

pe velmi široce nejen ve smyslu hospodářském, společenském a kulturním, ale hlavně v oblasti mravní. Hrdinky jejích prvních próz proti svému osudu revoltují, hájí svůj sen, mravní ideál; brzy se však s melancholickou rezignací poddávají svému údělu. Čelí mu pak s tichou pokorou a bez naděje, že naleznou sílu k novému odporu (*Na písčité půdě, Ztroskotáno, Přetížený klas*). Ukazuje se, že ideál životní harmonie není možno najít. Proto se S. utíká k fantazii. Vytváří romantické hrdinské typy žen, které se dovedou drásavě skutečnosti světa bránit a ubránit, stavějí proti ní zušlechtování vlastního já, do něhož se uzavírají a v němž nacházejí přes všechny tragické rozpory klid a harmonii (*Milenky, Plameny a plaménky, Marné lásky*). Zvláštní místo v tvorbě S. má rámcová novela *Černí myslivci*, knížka plná poezie a romantiky, nevšední znalosti přírody a lidí, v níž autorka využila beskydských pověstí k působivé historii o lásce a smrti. Pěkulitovanost, vypjatý individualismus a dekorativismus oslabuje její poslední práce (*Zahrada irémská, Po svatební hostině*), v nichž je už autorka cele v zajetí svých snů a konstrukcí a pouze rozvádí schéma trpícího a obětovaného ženství. Její stylistické mistrovství, smysl pro detail a náladu, atmosféru lidských vztahů a kolorit prostředí se nejvíc uplatnily v knihách, které vznikly na okraji díla, v črtách z cest a povídkách o dětech a pro děti (*V odlehle dědině, Pokojný dům, Blaženčino pokání, Hrdinné a bezpomocné dětství*) a v nedokončených vzpomínkách *Ráj*, v nichž se autorka na sklonku života vrací do světa dětství.

BIBLIOGRAFIE

Na písčité půdě (R 1895, přepr. s názvem Písčitá půda 1917), Ztroskotáno (R 1896, přepr. s názvem Jíva 1917), Povídky (1896), Přetížený klas (P 1896), V odlehle dědině (Pp 1898), Zamotaná vláčna (R 1899, přepr. s názvem Přítekyně 1918), Milenky (R 1902, přepr. 1914), Pěšinkami srdce (Pp 1902), V říši tulipánků (D 1903, prem. 1903), Plameny a plaménky (Pp 1905), Marné lásky (Pp 1906), Černí myslivci (Pp 1908, zfilm.), Pokání Blaženčino (Pp pro děti, 1908), Posvátné jaro (Pp 1912), Dětská srdce (Pp pro děti, 1913), Po svatební hostině (Pp 1916), Jarní záhony (Pp pro děti, 1916), Pokojný dům (P 1917). — Posmrtné: Ráj (vzpomínky, 1920, nedokončeno), Hrdinné a bezpomocné dětství (Pp 1920), Zahrada irémská (R 1921,

nedokončeno). — Sebrané spisy v I. 1915–24 v Unii (21 sv.) a 1940–41 u Vilímka (13 sv.).

LITERATURA

F. X. Šalda: In memoriam R. S. (1920, ve Studijích z čes. lit. 1961), v kn. Duše a dílo (1913, v Souboru díla F. X. Š. 1947) a v KP 2–12 (1950–59); M. Nováková: Básnička ži-

vota a snu (1940); R. Schwarcová: R. S. ve vzpomínkách své žáčky (1940). K. Sezima v kn. Podobizny a reliéfy (1927); J. Laichter v kn. Uměním k životu (1947); B. Václavěk v kn. Lit. studie a podobizny (1962); L. Páleníček v předml. k Černým myslivcům (1957); J. Mourková v dosl. k Píštěté půdě (1960). Jub. dvojčís. 20–21 Kmene 1918–19, úmrtní čís. 1 Lipy 1920; M. Pujmanová v KM 1941. *dm*